ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 19ης Μαρτίου 2003 *

Στην υπόθεση Τ-213/00,

CMA CGM, με έδρα τη Μασαλλία (Γαλλία),

Cho Yang Shipping Co. Ltd, με έδρα τη Σεούλ (Νότια Κορέα),

Evergreen Marine Corp. Ltd, με έδρα την Ταϊπέχ, Ταϊβάν (Κίνα),

Hanjin Shipping Co. Ltd, με έδρα την Ταϊπέχ,

Hapag-Lloyd Container Linie GmbH, με έδρα τη Σεούλ,

Kawasaki Kisen Kaisha Ltd, με έδρα το Τόκιο (Ιαπωνία),

Malaysia International Shipping Corporation Berhad, με έδρα την Κουάλα Λουμπούρ (Μαλαισία),

Mitsui OSK Lines Ltd, με έδρα το Τόκιο,

Neptune Orient Lines Ltd, με έδρα τη Σιγκαπούρη (Σιγκαπούρη),

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

Nippon Yusen Kaisha, με έδρα το Τόκιο,

Orient Overseas Container Line Ltd, με έδρα το Βανσάι (Χονγκ-Κονγκ),

P & O Nedlloyd Container Line Ltd, με έδρα το Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο),

Senator Lines GmbH, διαδεχθείσα την DSR-Senator Lines GmbH, με έδρα τη Βρέμη (Γερμανία),

Yangming Marine Transport Corp., με έδρα την Ταϊπέχ,

εκπροσωπούμενες αρχικώς από τους δικηγόρους J. Pheasant, C. Barlen, M. Levitt, D. Waelbroeck και U. Zinsmeister, και στη συνέχεια από τους δικηγόρους Pheasant, Levitt, Waelbroeck και Zinsmeister, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσες,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης αρχικώς από τους P. Oliver και E. Gippini Fournier, και στη συνέχεια από τον Oliver, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο αίτημα ακυρώσεως της αποφάσεως 2000/627/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Μαΐου 2000, σχετικά με διαδικασία του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ [υπόθεση IV/34.018 — Συμφωνία τελών και πρόσθετων τελών δρομολογίων Άπω Ανατολής (FETTCSA)] (ΕΕ L 268, σ. 1),

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Jaeger, Πρόεδρο, K. Lenaerts και J. Azizi, δικαστές,

γραμματέας: J. Plingers, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 2ας Μαΐου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Νομικό πλαίσιο

1 Ο κανονισμός 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), εφαρμοζόταν, αρχικώς, στο σύνολο των δραστηριοτήτων που καλύπτονταν από τη Συνθήκη ΕΟΚ. Ωστόσο, θεωρώντας ότι, στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής των

μεταφορών και λαμβανομένων υπόψη των ειδικών πτυχών του τομέα αυτού, καθίστατο αναγκαία η θέσπιση μιας ρυθμίσεως διαφορετικής από εκείνη που είχε θεσπιστεί για τους άλλους οικονομικούς τομείς, το Συμβούλιο εξέδωσε τον κανονισμό 141/62, της 26ης Νοεμβρίου 1962, περί μη εφαρμογής του κανονισμού 17 του Συμβουλίου στον τομέα των μεταφορών (ΕΕ ειδ. έκδ. 07/001, σ. 30).

1. *Ο κανονισμός 1017/68*

2 Στις 19 Ιουλίου 1968, το Συμβούλιο εξέδωσε τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1017/68, περί εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στους τομείς των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών (JO L 175, σ. 1).

3 Το άρθρο 1 του κανονισμού 1017/68 προβλέπει ότι ο κανονισμός αυτός έχει εφαρμογή στον τομέα των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών, στις συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον «καθορισμό τιμών και όρων μεταφοράς, τον περιορισμό ή τον έλεγχο της προσφοράς μεταφορών, την κατανομή των αγορών μεταφορών, την εφαρμογή τεχνικών βελτιώσεων ή την τεχνική συνεργασία, την από κοινού χρηματοδότηση ή απόκτηση μεταφορικού υλικού ή εξοπλισμού που συνδέεται άμεσα με την παροχή μεταφορικών υπηρεσιών κατά το μέτρο που είναι αναγκαία για την από κοινού εκμετάλλευση εκ μέρους ομίλου επιχειρήσεων οδικών ή εσωτερικών πλωτών μεταφορών όπως ορίζεται στο άρθρο 4, καθώς και στις περιπτώσεις δεσπόζουσας θέσεως στην αγορά μεταφορών». Δυνάμει της ίδιας αυτής διατάξεως, ο κανονισμός 1017/68 έχει επίσης εφαρμογή «στις δραστηριότητες των επιχειρήσεων που παρέχουν βοηθητικές μεταφορικές υπηρεσίες και που έχουν το ίδιο αντικείμενο ή τα ίδια αποτελέσματα με αυτά που προβλέπονται ανωτέρω».

4 Κατά το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων που προβλέπονται στα άρθρα 3 έως 6, είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και απαγορεύονται, χωρίς να είναι αναγκαία η έκδοση προηγουμένης αποφάσεως για το σκοπό αυτό, όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, και ιδίως εκείνες οι οποίες συνίστανται:

α) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό τιμών και όρων μεταφοράς ή άλλων όρων συναλλαγής,

[...]».

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1017/68 προβλέπει πάντως ότι

«Η απαγόρευση του άρθρου 2 δεν εφαμόζεται στις συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως μόνον αντικείμενο και αποτέλεσμα την εφαρμογή τεχνικών βελτιώσεων ή την τεχνική συνεργασία μέσω:

[...]

γ) της οργανώσεως και της εκτελέσεως διαδοχικών, συμπληρωματικών, εναλλακτικών ή συνδυασμένων μεταφορών καθώς και μέσω του καθορισμού και της εφαρμογής συνολικών τιμών και όρων για τις μεταφορές αυτές, συμπεριλαμβανομένων και των τιμών ανταγωνισμού·

[...]

ζ) της θεσπίσεως ομοιομόρφων κανόνων σχετικά με τη δομή και τους όρους εφαρμογής των τιμολογίων μεταφοράς, εφόσον οι κανόνες αυτοί δεν καθορίζουν τις τιμές και τους όρους μεταφοράς.»

6 Κατά το άρθρο 5 του κανονισμού 1017/68:

«Η απαγόρευση του άρθρου 2 δύναται να κηρυχθεί ανεφάρμοστη με αναδρομική ισχύ:

— για κάθε συμφωνία ή κατηγορία συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων,

— για κάθε απόφαση ή κατηγορία αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων,

— για κάθε εναρμονισμένη πρακτική ή κατηγορία εναρμονισμένων πρακτικών,

η οποία συμβάλλει:

— στη βελτίωση της ποιότητος των μεταφορικών υπηρεσιών, ή

— στην προαγωγή, στις αγορές που υφίστανται σοβαρές περιοδικές διακυμάνσεις της προσφοράς και της ζητήσεως, μεγαλύτερης συνεχείας και σταθερότητος στην ικανοποίηση των μεταφορικών αναγκών, ή

— στην αύξηση της παραγωγικότητος των επιχειρήσεων, ή

— στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου,

λαμβάνοντας ευλόγως υπόψη τα συμφέροντα των χρησιμοποιούντων τις μεταφορές, και η οποία:

α) δεν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις μεταφορών περιορισμούς μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών, και

β) δεν παρέχει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να καταργήσουν τον ανταγωνισμό σε σημαντικό τμήμα της σχετικής αγοράς μεταφορών.»

7 Ο κανονισμός 1017/68 καθορίζει επίσης τις λεπτομέρειες εφαρμογής των ανωτέρω ουσιαστικών κανόνων. Ο κανονισμός αυτός επιτρέπει, ειδικότερα, στις επιχειρήσεις να συνάπτουν και να εφαρμόζουν συμφωνίες, χωρίς να υποχρεούνται να τις ανακοινώνουν στην Επιτροπή, εκθέτοντάς τες στον κίνδυνο ακυρότητας αναδρομικώς στην περίπτωση κατά την οποία οι συμφωνίες αυτές θα εξετάζονταν κατόπιν καταγγελίας ή αυτεπαγγέλτως από την Επιτροπή, χωρίς πάντως να θίγεται η δυνατότητα κηρύξεως θεμιτών αναδρομικώς των συμφωνιών αυτών στην περίπτωση μιας τέτοιας εκ των υστέρων εξετάσεως (άρθρο 11, παράγραφος 4, του κανονισμού 1017/68). Οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να επικαλεστούν τις διατάξεις του άρθρου 5 μπορούν, πάντως, δυνάμει του άρθρου 12 του κανονισμού 1017/68, να υποβάλουν σχετική αίτηση στην Επιτροπή.

2. *Ο κανονισμός 4056/86*

8 Στις 22 Δεκεμβρίου 1986, το Συμβούλιο εξέδωσε τον κανονισμό (ΕΟΚ) 4056/86, για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές (ΕΕ L 378, σ. 4).

9 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 διευκρινίζει ότι ο κανονισμός αυτός «εφαρμόζεται αποκλειστικά στις διεθνείς θαλάσσιες μεταφορές από ή προς έναν ή περισσότερους κοινοτικούς λιμένες [...]».

10 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει πάντως ότι:

«Η απαγόρευση την οποία επιτάσσει το άρθρο [81], παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν εφαρμόζεται στις συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως μόνον αντικείμενο και αποτέλεσμα την εφαρμογή βελτιώσεων ή την τεχνική συνεργασία μέσω:

[...]

γ) της οργάνωσης και εκτέλεσης διαδοχικών ή συμπληρωματικών θαλάσσιων μεταφορών, καθώς και του καθορισμού και της εφαρμογής συνολικών τιμών και όρων για αυτές τις μεταφορές·

[...]

στ) της θέσπισης ή εφαρμογής ομοιόμορφων κανόνων σχετικά με τη δομή και τους όρους εφαρμογής των τιμολογίων μεταφοράς.»

11 Στην έβδομη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86, το Συμβούλιο εκθέτει ότι αυτές οι συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές τεχνικού χαρακτήρα είναι δυνατόν να εξαιρεθούν από την απαγόρευση συμπράξεων, «διότι κατά γενικό κανόνα δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό».

12 Το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86 προβλέπει, εξάλλου, εξαίρεση ανά κατηγορία για τις «συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές του συνόλου ή μέρους των μελών μιας ή περισσοτέρων ναυτιλιακών διασκέψεων που επιδιώκουν τον καθορισμό των ναύλων και όρων μεταφοράς». Ως ναυτιλιακή διάσκεψη νοείται, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4056/86: «ομάδα δύο τουλάχιστον μεταφορέων-εφοπλιστών που εκτελεί διεθνείς τακτικές εμπορευματικές μεταφορές σε συγκεκριμένη γραμμή ή συγκεκριμένες γραμμές μέσα σε καθορισμένα γεωγραφικά όρια και έχει συνάψει οποιασδήποτε μορφής συμφωνία ή διακανονισμό, στα πλαίσια του οποίου τα μέλη της ομάδας προβαίνουν από κοινού στην εκμετάλλευση της γραμμής ή των γραμμών με κοινούς ή ίσους τους ναύλους και κάθε άλλη προϋπόθεση που έχει σχέση με την παροχή των τακτικών αυτών υπηρεσιών.»

13 Ο κανονισμός 4056/86 επιτρέπει στις επιχειρήσεις να συνάπτουν και να εφαρμόζουν συμφωνίες, χωρίς να υποχρεούνται να τις ανακοινώνουν στην Επιτροπή, εκθέτοντάς

τες στον κίνδυνο ακυρότητας αναδρομικώς στην περίπτωση κατά την οποία οι συμφωνίες αυτές θα εξετάζονταν κατόπιν καταγγελίας ή αυτεπαγγέλτως από την Επιτροπή, χωρίς πάντως να θίγεται η δυνατότητα κηρύξεως θεμιτών αναδρομικώς των συμφωνιών αυτών στην περίπτωση μιας τέτοιας εκ των υστέρων εξετάσεως (άρθρο 11, παράγραφος 4, του κανονισμού 4056/86). Οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να επικαλεστούν τις διατάξεις του άρθρου 81, παράγραφος 3, της Συνθήκης μπορούν, πάντως, δυνάμει του άρθρου 12 του κανονισμού 4056/86, να υποβάλουν σχετική αίτηση στην Επιτροπή.

Το ιστορικό της διαφοράς

14 Οι προσφεύγουσες είναι ναυτιλιακές εταιρίες που συμμετείχαν στη Far East Trade Tariff Charges and Surcharges Agreement (στο εξής: FETTCSA ή συμφωνία FETTCSA). Η FETTCSA είναι μια συμφωνία μεταξύ εταιριών που πραγματοποιούν δρομολόγια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής, που υπογράφηκε στις 5 Μαρτίου 1991, τέθηκε σε ισχύ στις 4 Ιουνίου 1991 και έληξε στις 10 Μαΐου 1994. Η FETTCSA δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή.

15 Η FETTCSA περιελάμβανε στην αρχή, αφενός, δεκατέσσερα μέλη της Far Eastern Freight Conference (στο εξής: FEFC), δηλαδή τη ναυτιλιακή διάσκεψη που δραστηριοποιείται μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Νοτιοανατολικής Ασίας, τα οποία αφορούσε η απόφαση 94/985/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με τη διαδικασία δυνάμει του άρθρου [81] της Συνθήκης ΕΚ (IV/33.218 — Far Eastern Freight Conference) (ΕΕ L 378, σ. 17), η οποία αποτέλεσε το αντικείμενο υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Πρωτοδικείου της 28ης Φεβρουαρίου 2002, Τ-86/95, Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1011), και, αφετέρου, έξι ανεξάρτητες ναυτιλιακές εταιρίες της FEFC.

16 Τα μέλη της FEFC που συμμετείχαν στη FETTCSA ήταν οι Ben Line Container Holdings Ltd, Compagnie générale maritime (στο εξής: CGM), East Asiatic Company, Hapag-Lloyd AG, Kawasaki Kisen Kaisha (στο εξής: K Line), A. P. Møller-Maersk Line (στο εξής: Maersk), Malaysia International Shipping Corporation

Bhd (στο εξής: MISC), Mitsui OSK Lines Ltd (στο εξής: MOL), Nedlloyd Lijnen BV (στο εξής: Nedlloyd), Neptune Orient Lines Ltd (στο εξής: NOL), Nippon Yusen Kaisha (στο εξής: NYK), Orient Overseas Container Line Ltd (στο εξής: OOCL), P & O Containers Ltd (στο εξής: P&O) και Polish Ocean Line (στο εξής: POL). Οι ανεξάρτητες εταιρίες που συμμετείχαν στη FETTCSA ήταν οι Cho Yang Shipping Co. Ltd (στο εξής: Cho Yang), Deutsche Seereederei Rostock (στο εξής: DSR), Evergreen Marine Corp (Taiwan) Ltd (στο εξής: Evergreen), Hanjin Shipping Co. Ltd (στο εξής: Hanjin), Senator Linie GmbH & Co. KG (στο εξής: Senator Lines) και Yangming Marine Transport Corp. (στο εξής: Yangming).

17 Η FETTCSA είχε, κατά το άρθρο 2 αυτής, ως αντικείμενο:

— τη θέσπιση από τα μέρη κλαδικών προτύπων για τον υπολογισμό και τον καθορισμό τελών και πρόσθετων τελών μέσω κοινών διαδικαστικών μηχανισμών και

— τη χρησιμοποίηση ενός κοινού μηχανισμού για τον υπολογισμό και τον καθορισμό των τελών και πρόσθετων τελών εκτός των τομέων των θαλάσσιων αυλών και κομίστρων χερσαίας μεταφοράς.

18 Τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη που αφορά η FETTCSA είναι επιπλέον τέλη που προστίθενται στον ναύλο που χρεώνουν οι ναυτιλιακές εταιρίες στους φορτωτές για την κάλυψη ορισμένων εξόδων, μεταξύ άλλων αυτών που απορρέουν από τη διακύμανση των συναλλαγματικών τιμών ή της τιμής του καυσίμου και αυτών που συνδέονται με την εξυπηρέτηση εμπορευματοκιβωτίων στους λιμένες και στους τερματικούς σταθμούς. Δεν αμφισβητείται ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη αντιστοιχούν σε σημαντικό μέρος της συνολικής τιμής της θαλάσσιας μεταφοράς, που μπορούν να φτάσουν μέχρι το 60 % της τιμής αυτής όσον αφορά τα δρομολόγια από δυσμάς προς ανατολάς.

19 Την 1η Μαρτίου 1991, η γραμματεία της FEFC πληροφόρησε την Επιτροπή για τη συνεδρίαση που θα πραγματοποιούνταν στη Σιγκαπούρη στις 5 Μαρτίου 1991 μεταξύ εκπροσώπων της FEFC και των ανεξάρτητων ναυτιλιακών εταιριών αυτής ενόψει της συνάψεως της FETTCSA.

20 Στις 25 Μαρτίου 1991, η γραμματεία της FEFC επιβεβαίωσε στην Επιτροπή ότι συνήφθη κατ' αρχήν συμφωνία στις 5 Μαρτίου 1991 «όσον αφορά έναν ενιαίο μηχανισμό για τον υπολογισμό και τον καθορισμό των τελών και πρόσθετων τελών εκτός των τομέων των θαλασσίων ναύλων και κομίστρων χερσαίας μεταφοράς».

21 Στις 15 Ιουλίου 1991, το ευρωπαϊκό συμβούλιο φορτωτών (the European Shippers' Councils, στο εξής: ESC) υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή κατά της συμφωνίας FETTCSA.

22 Στις 28 Σεπτεμβρίου 1992, η Επιτροπή ανακοίνωσε στη γραμματεία της FETTCSA την προκαταρκτική της νομική εκτίμηση ως προς τη συμφωνία FETTCSA της 5ης Μαρτίου 1991. Η Επιτροπή εξέφρασε την άποψη ότι η συμφωνία αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και δεν συνιστά συμφωνία τεχνικού περιεχομένου κατά την έννοια του άρθρου 2 του κανονισμού 4056/86. Κατά συνέπεια, παρότρυνε τα μέρη της FETTCSA να της κοινοποιήσουν τη συμφωνία αυτή δυνάμει του άρθρου 12 του κανονισμού 4056/86.

23 Στις 19 Απριλίου 1994, η Επιτροπή απηύθυνε στα μέρη της FETTCSA κοινοποίηση αιτιάσεων, κατά την οποία η FETTCSA, αφενός, δεν εμπίπτει στην έννοια της συμφωνίας τεχνικού περιεχομένου, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2 του κανονισμού 4056/86 και στο άρθρο 3 του κανονισμού 1017/68, και, αφετέρου, αντιβαίνει προς το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ και προς το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68, καθόσον περιέχει τις ακόλουθες συμφωνίες που περιορίζουν τον ανταγωνισμό: συμφωνία που απαγορεύει τις εκπτώσεις, συμφωνία σχετική με τη συναλλαγματική τιμή, συμφωνία που αφορά τον υπολογισμό των τελών και πρόσθετων τελών και συμφωνία ανταλλαγής πληροφοριών. Εξάλλου, κατά την κοινοποίηση των αιτιάσεων, οι εν

λόγω περιοριστικές του ανταγωνισμού συμφωνίες δεν μπορούν να τύχουν ολικής εξαιρέσεως βάσει του άρθρου 3 του κανονισμού 4056/86, ούτε ατομικής εξαιρέσεως βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ ή του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68. Επιπλέον, ελλείψει γνωστοποιήσεως, στην κοινοποίηση των αιτιάσεων διατυπώνεται η πρόθεση της Επιτροπής να επιβάλει πρόστιμα.

24 Στις 16 Σεπτεμβρίου 1994, τα μέρη της FETTCSA διαβίβασαν στην Επιτροπή την απάντησή τους επί της κοινοποιήσεως των αιτιάσεων. Η απάντηση αυτή περιέχει σε παράρτημα το τελικό κείμενο μιας δηλώσεως προσχωρήσεως που επαναλαμβάνει τον κατάλογο των εν προκειμένω σχετικών αρχών του δικαίου του ανταγωνισμού που τα μέρη της FETTCSA δεν αμφισβητούν. Παράλληλα, τα μέρη της FETTCSA συνέχισαν διάφορα διαβήματα προς την Επιτροπή προκειμένου να κλείσει ενδεχομένως η υπόθεση.

25 Στις 24 Μαρτίου 1995, η Επιτροπή απέστειλε στον εκπρόσωπο της FETTCSA αίτημα παροχής πληροφοριών προκειμένου να λάβει τα στοιχεία που αφορούν τον κύκλο εργασιών των μελών της FETTCSA για τα έτη 1993 και 1994.

26 Στις 8 Αυγούστου 1995, λόγω της διαφοράς απόψεων που υφίσταντο με τα μέρη της FETTCSA ως προς τα ουσιώδη περιστατικά, η Επιτροπή πληροφόρησε τον εκπρόσωπο της FETTCSA για την πρόθεσή της να εκδώσει επίσημη απόφαση. Στην αλληλουχία αυτή, η Επιτροπή ρώτησε τον εκπρόσωπο της FETTCSA αν τα μέρη της FETTCSA ήταν διατεθειμένα να μην αμφισβητήσουν τους πραγματικούς ισχυρισμούς που τελικώς διατυπώνει κατ' αυτών.

27 Δεν αμφισβητείται ότι, κατόπιν του τελευταίου αυτού αιτήματος της Επιτροπής, δεν διεξήχθη πλέον καμία αλληλογραφία μεταξύ της Επιτροπής και των μερών της FETTCSA πριν από τις 30 Ιουλίου 1998, ημερομηνία κατά την οποία η Επιτροπή απηύθυνε στον εκπρόσωπο της FETTCSA νέο αίτημα παροχής πληροφοριών προκειμένου να λάβει τα στοιχεία που αφορούν τον κύκλο εργασιών των μερών της FETTCSA ως προς το έτος 1997.

28 Στις 11 Οκτωβρίου 1999, η Επιτροπή απηύθυνε στον εκπρόσωπο της FETTCSA αίτημα παροχής πληροφοριών προκειμένου να λάβει τα στοιχεία που αφορούν τον κύκλο εργασιών των μερών της FETTCSA ως προς το έτος 1998.

29 Στις 16 Μαΐου 2000, η Επιτροπή εξέδωσε, βάσει των κανονισμών 17, 1017/68 και 4056/86, την απόφαση 2000/627/ΕΚ, σχετικά με διαδικασία του άρθρου 81 της συνθήκης ΕΚ [υπόθεση IV/34.018 — Συμφωνία τελών και πρόσθετων τελών δρομολογίων Άπω Ανατολής (FETTCSA)] (ΕΕ L 268, σ. 1, στο εξής: απόφαση ή προσβαλλομένη απόφαση).

Η προσβαλλομένη απόφαση

30 Όπως εκτίθεται στην προσβαλλομένη απόφαση, στα μέρη της FETTCSA προσάπτεται ότι συνήψαν μια συμφωνία που προβλέπει τη μη παροχή εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τιμών και πρόσθετων τελών (στο εξής, επίσης: συμπληρωματικές τιμές), είτε αυτές δημοσιεύονταν στο πλαίσιο του τιμολογίου της FEFC είτε δημοσιεύονταν από ένα μεμονωμένο μεταφορέα (αιτιολογική σκέψη 133 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Κατά την Επιτροπή, η εν λόγω συμφωνία εμπεριέχεται στα πρακτικά της συνεδριάσεως των μερών της FETTCSA που πραγματοποιήθηκε στις 9 Ιουνίου 1992 (αιτιολογικές σκέψεις 33 έως 39 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

31 Τα τέλη και πρόσθετα τέλη στα οποία αναφέρεται η συμφωνία περιγράφονται στο παράρτημα Ι της αποφάσεως (βλ., επίσης, τις αιτιολογικές σκέψεις 28 έως 30, 37, 42 έως 53 και 126 έως 130). Τα επίμαχα κύρια τέλη και πρόσθετα τέλη είναι τα ακόλουθα:

— ο συντελεστής προσαρμογής εφοδιασμού σε καύσιμα («Bunker Adjustment Factor», στο εξής: BAF): δεν αμφισβητείται ότι ο BAF περιλαμβάνει τις προσαρμογές της τιμής από τον μεταφορέα ούτως ώστε να αντικατοπτρίζεται η διαφορά μεταξύ του τρέχοντος κόστους εφοδιασμού σε καύσιμα και ενός βασικού επιπέδου που ενσωματώνεται στους ναύλους·

— ο συντελεστής προσαρμογής συναλλάγματος («Currency Adjustement Factor», στο εξής: CAF): δεν αμφισβητείται ότι ο CAF αποτελεί μια στάθμιση εφαρμοστέα σε καθένα από τα νομίσματα που συνθέτουν το καλάθι CAF, το οποίο περιλαμβάνει τα νομίσματα στα οποία κάθε εταιρία πραγματοποιεί τα έσοδά της και υφίσταται τις δαπάνες της και του οποίου το αντικείμενο είναι η αντιστάθμιση των διακυμάνσεων συναλλάγματος μεταξύ του νομίσματος στο οποίο ο μεταφορέας χρεώνει τον φορτωτή για τη μεταφορά και του νομίσματος στο οποίο ο μεταφορέας πραγματοποιεί τις δαπάνες του·

— τα τέλη εξυπηρετήσεως σε τερματικό σταθμό («Terminal Handling Charges», στο εξής: THC): στο παράρτημα II της αποφάσεως περιγράφονται τα THC ως τα τέλη που καταβάλλουν οι φορτωτές για α) την παραλαβή και αποθήκευση από τον μεταφορέα προϊόντων σε εμπορευματοκιβώτια που προορίζονται για εξαγωγή ή εμπορευμάτων που προορίζονται για τοποθέτηση εντός εμπορευματοκιβωτίων στον τερματικό σταθμό και τα οποία παρουσιάζονται στο σκάφος για φόρτωση, β) την παραλαβή από τον μεταφορέα εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίου από το σκάφος, τα οποία προέρχονται από εισαγωγή και τη διευθέτηση της αποθήκευσής τους στον τερματικό σταθμό, καθώς και τη διακίνησή τους από τον τερματικό σταθμό και γ) σχετική τεκμηρίωση που αφορά τις πράξεις που παρατίθενται στα στοιχεία α′ και β′·

— τα τέλη για υπηρεσίες φορτίου κατώτερου του εμπορευματοκιβωτίου («Less-than-Container-Load Service Charges», στο εξής: LCLSC): δεν αμφισβητείται ότι τα LCLSC είναι τα τέλη τα οποία καταβάλλονται από τους φορτωτές για α) την παραλαβή εμπορευμάτων που προορίζονται για εξαγωγή στον σταθμό εμπορευματοκιβωτίων από τον μεταφορέα, τα οποία καταλαμβάνουν λιγότερο από ένα εμπορευματοκιβώτιο και πρέπει να ομαδοποιηθούν ανά εμπορευματοκιβώτιο, και για την επακόλουθη αποθήκευση και χειρισμό τους σύμφωνα με τις οδηγίες του φορτωτή, β) την παραλαβή από τον μεταφορέα εμπορευμάτων εισαχθέντων ομαδοποιημένων σε εμπορευματοκιβώτια και την αποθήκευση και τον χειρισμό τους πριν από την παράδοσή τους στην επιχείρηση οδικής μεταφοράς γ) τη συναφή τεκμηρίωση σχετικά με τις παρατιθέμενες στα στοιχεία α′ και β′ πράξεις·

— τα τέλη κρατήσεως: στο παράρτημα II της αποφάσεως περιγράφονται ως τα τέλη τα οποία επιβάλλονται για εμπορεύματα και/ή εξοπλισμούς που κρατήθηκαν πέραν του ελεύθερου χρόνου που διατίθεται για την παραλαβή των εμπορευμάτων στον λιμένα, στον τερματικό σταθμό ή στην αποθήκη εμπορευματοκιβωτίων·

— τις επισταλίες: στο παράρτημα ΙΙ της αποφάσεως περιγράφονται ως τα τέλη που καταβάλλονται από τους φορτωτές για την κράτηση εμπορευματοκιβωτίων ή αμαξωμάτων των μεταφορέων πέραν του προβλεπόμενου ελεύθερου χρόνου.

32 Τα άλλα τέλη και πρόσθετα τέλη που αποτελούν το αντικείμενο της συμφωνίας την οποία αφορά η απόφαση περιλαμβάνουν την πριμοδότηση ειδικών εξοπλισμών, το πρόσθετο τέλος και κινδύνους πολέμου, τα τέλη ανυψώσεως εκτός προτύπων, τους προαιρετικούς προορισμούς, τη μεταβολή του καθεστώτος παραδόσεως και τα δέματα των οποίων η αξία υπερβαίνει το σύνηθες ποσό της αποζημιώσεως που καταβάλλει ο μεταφορέας βάσει της φορτωτικής (αιτιολογική σκέψη 37 της προσβαλλομένης αποφάσεως.)

33 Όσον αφορά τους εφαρμοστέους κανόνες ανταγωνισμού, η απόφαση διαπιστώνει ότι τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη αφορούν υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4056/86, υπηρεσίες σιδηροδρομικής, οδικής και εσωτερικής πλωτής μεταφοράς (ή βοηθητικές προς αυτές υπηρεσίες) που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1017/68 και υπηρεσίες που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ούτε του ενός ούτε του άλλου από αυτούς τους δύο κανονισμούς και, συνεπώς, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 17 (αιτιολογικές σκέψεις 123 και 126 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

34 Η Επιτροπή, κατά συνέπεια, εκθέτει ότι εφάρμοσε εν προκειμένω τις ισχύουσες διαδικασίες δυνάμει των κανονισμών 17, 1017/68 και 4056/86 (αιτιολογική σκέψη 124 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Όπως εκθέτει η Επιτροπή, ακόμη και αν προσδιόρισε εσφαλμένως τον ή τους εφαρμοστέους κανονισμούς σχετικά με τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη, τα μέρη επωφελήθηκαν από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που παρέχονται από όλους τους ενδεχομένως εφαρμοστέους κανονισμούς (αιτιολογική σκέψη 124 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

35 Κατά την Επιτροπή, η αγορά που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τους σκοπούς της αξιολογήσεως της συμφωνίας που προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων η οποία

συνήφθη από τα μέρη της FETTCSA (στο εξής, επίσης: η επίμαχη συμφωνία) είναι η αγορά των «τακτικών υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής» (αιτιολογική σκέψη 55 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

36 Κρίνοντας την ανάλυσή της επί της ουσίας, η Επιτροπή κατέληξε ότι η επίμαχη συμφωνία περιορίζει τον ανταγωνισμό μέσω των τιμών κατά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ και του άρθρου 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68, ακόμη και αν τα μέρη δεν συμφωνούν ως προς το ύψος των δημοσιευμένων τιμών τους (αιτιολογικές σκέψεις 131 έως 144 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

37 Η Επιτροπή διαπιστώνει ομοίως ότι οι δραστηριότητες στις οποίες επιδόθηκαν τα μέρη στο πλαίσιο της FETTCSA υπερβαίνουν αυτό που συνάδει με την έννοια της «συμφωνίας τεχνικού περιεχομένου», κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 4056/86 και του άρθρου 3 του κανονισμού 1017/68 και ότι η συμφωνία περί μη χορηγήσεως εκπτώσεων δεν ήταν συμφωνία τεχνικού περιεχομένου (αιτιολογικές σκέψεις 145 έως 161 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

38 Όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ, η Επιτροπή καταλήγει ότι η εξαίρεση ανά κατηγορία που προβλέπεται από το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86 δεν έχει εφαρμογή, διότι ούτε η κατά κυριολεξία FETTCSA ούτε η συμφωνία περί μη χορήγησης εκπτώσεων αποτελούν συμφωνία ή διευθέτηση εντός του πλαισίου της οποίας τα συμβαλλόμενα μέρη ενεργούν εφαρμόζοντας κοινές ή ενιαίες τιμές. Κατά συνέπεια, τα μέρη δεν αποτελούν ναυτιλιακή διάσκεψη κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4056/86 (αιτιολογική σκέψη 162 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

39 Ως προς τη δυνατότητα ατομικής εξαιρέσεως, παρά το γεγονός ότι καμία συμφωνία συναφθείσα στο πλαίσιο της FETTCSA δεν αποτέλεσε το αντικείμενο αιτήσεως ατομικής εξαιρέσεως, η Επιτροπή εξετάζει, ενόψει της υποχρεώσεως που υπέχει από

το άρθρο 11, παράγραφος 4, του κανονισμού 4056/86 και του άρθρου 11, παράγραφος 4, του κανονισμού 1017/68, αν πληρούνται οι προϋποθέσεις χορηγήσεώς της. Κατόπιν της εξετάσεώς της, πάντως, κατέληξε ότι η συμφωνία περί μη χορηγήσεως εκπτώσεων δεν πληροί τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από το άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ (αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 174 της προσβαλλομένης αποφάσεως) και ότι η FETTCSA δεν πληροί τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από το άρθρο 5 του κανονισμού 1017/68 (αιτιολογική σκέψη 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

40 Δεδομένου ότι η διαπιστωθείσα παράβαση διαπράχθηκε, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, εκ δόλου, η εν λόγω απόφαση επιβάλλει πρόστιμο σε κάθε ένα από τα μέρη της FETTCSA, δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, του άρθρου 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 (αιτιολογικές σκέψεις 176 έως 207 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

41 Το διατακτικό της αποφάσεως έχει ως εξής:

«*Άρθρο πρώτο*

Η συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τελών και πρόσθετων τελών, η οποία συνήφθη μεταξύ των επιχειρήσεων που υπήρξαν πρώην μέλη της συμφωνίας τελών και πρόσθετων τελών δρομολογίων Άπω Ανατολής [...] (FETTCSA) και στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση συνιστά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 81, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού [...] 1017/68.

Άρθρο 2

Δεν πληρούνται οι όροι του άρθρου 81, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 5 του κανονισμού [...] 1017/68.

Άρθρο 3

Οι επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση υποχρεούνται να απέχουν στο μέλλον από οποιαδήποτε συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική που θα είχε το ίδιο ή παραπλήσιο αντικείμενο ή αποτέλεσμα με τις παραβάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1.

Άρθρο 4

Τα κατωτέρω πρόστιμα επιβάλλονται στις επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση.

CMA CGM SA	134 000 ευρώ
Hapag-Lloyd Container Linie GmbH	368 000 ευρώ
Kawasaki Kisen Kaisha Limited	620 000 ευρώ
A.P. Møller-Maersk Sealand	836 000 ευρώ

Malaysia International Shipping Corporation Berhad	134 000 ευρώ
Mitsui O.S.K. Lines Ltd	620 000 ευρώ
Neptune Orient Lines Ltd	368 000 ευρώ
Nippon Yusen Kaisha	620 000 ευρώ
Orient Overseas Container Line Ltd	134 000 ευρώ
P&O Nedlloyd Container Line Ltd	1 240 000 ευρώ
Cho Yang Shipping Co., Ltd	134 000 ευρώ
DSR-Senator Lines GmbH	368 000 ευρώ
Evergreen Marine Corp. (Taïwan) Ltd	368 000 ευρώ
Hanjin Shipping Co., Ltd	620 000 ευρώ
Yangming Marine Transport Corp.	368 000 ευρώ»

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

42 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 11 Αυγούστου 2000, οι προσφεύγουσες άσκησαν την παρούσα προσφυγή ακυρώσεως.

43 Κατόπιν της από 28 Μαρτίου 2001 αιτήσεως των προσφευγουσών, το Πρωτοδικείο τις κάλεσε, με έγγραφο της 4ης Απριλίου 2001, να καταθέσουν συμπληρωματικές γραπτές παρατηρήσεις ως προς το λυσιτελές της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 15ης Φεβρουαρίου 2001, C-99/98, Αυστρία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. I-1101). Οι προσφεύγουσες κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου τις παρατηρήσεις τους στις 25 Απριλίου 2001. Οι εν προκειμένω παρατηρήσεις της Επιτροπής περιέχονται στο υπόμνημά της ανταπαντήσεως.

44 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (τρίτο τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, κάλεσε τους διαδίκους να προσκομίσουν ορισμένα έγγραφα και να απαντήσουν σε γραπτές ερωτήσεις. Οι διάδικοι ανταποκρίθηκαν στα αιτήματα αυτά.

45 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 2ας Μαΐου 2002.

46 Οι προσφεύγουσες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την απόφαση στο σύνολό της ή, επικουρικώς, τουλάχιστον καθόσον εκδόθηκε βάσει των κανονισμών 17 και 1017/68·

— να ακυρώσει τα πρόστιμα που τους επιβλήθηκαν ή, επικουρικώς, να μειώσει το ύψος τους·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

47 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή·

— να καταδικάσει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

Σκεπτικό

48 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν έξι λόγους προς στήριξη της προσφυγής τους. Ο πρώτος λόγος αντλείται από εσφαλμένη νομική βάση της προσβαλλομένης αποφάσεως και από προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας ως προς το σημείο αυτό. Ο δεύτερος λόγος αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68. Ο τρίτος λόγος αντλείται από έλλειψη καθορισμού ή εσφαλμένο καθορισμό των οικείων αγορών. Ο τέταρτος λόγος αφορά τα πρόστιμα. Ο πέμπτος αντλείται από την παραγραφή. Ο έκτος λόγος αντλείται από την παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως ως προς ορισμένα σημεία που προβάλλονται με ορισμένους άλλους λόγους.

1. *Επί του λόγου που αντλείται από σφάλμα αφορών τη νομική βάση της προσβαλλομένης αποφάσεως και από προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας ως προς το σημείο αυτό*

49 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η προσβαλλομένη απόφαση, καθόσον εκδόθηκε βάσει των κανονισμών 17 και 1017/68, στηρίζεται σε εσφαλμένη νομική βάση. Προβάλλουν επίσης ότι παραβιάστηκαν τα δικαιώματά τους άμυνας ως προς το σημείο αυτό.

Επί της νομικής βάσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

50 Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η προσβαλλομένη απόφαση περιέχει ψευδή ερμηνεία των κανονισμών βάσει των οποίων εκδόθηκε. Υποστηρίζουν ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη που αποτελούν το αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως εμπίπτουν πλήρως στον κανονισμό 4056/86 και ότι, επομένως, κακώς η Επιτροπή στηρίχθηκε σωρευτικώς στους κανονισμούς 4056/86, 1017/68 και 17.

51 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν, ευθύς εξ αρχής, ότι η FETTCSA αποτελούσε συμφωνία που αφορούσε αποκλειστικά τα ναυτιλιακά τέλη και πρόσθετα τέλη. Η FETTCSA δεν παρείχε στα μέρη τη δυνατότητα να συζητήσουν τα τέλη και πρόσθετα τέλη που αφορούν χερσαίες πράξεις.

52 Οι προσφεύγουσες, εξάλλου, εκθέτουν ότι η έννοια «θαλάσσιες μεταφορές», στην οποία αναφέρεται το άρθρο 1, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού 4056/86, ουδόλως αποκλείει την εφαρμογή του κανονισμού σε ορισμένες χερσαίες πράξεις. Συγκεκριμένα, επισημαίνουν ότι το άρθρο 2, παράγφαφος 1, του κανονισμού 4056/86 αφορά συμφωνίες που έχουν σχέση με ορισμένες χερσαίες πράξεις, εφόσον κάνει μνεία «α) της θέσπισης ή ομοιόμορφης εφαρμογής προδιαγραφών και προτύπων για [...] τις μόνιμες εγκαταστάσεις»· «β) της ανταλλαγής ή από κοινού χρησιμοποίησης [...] μόνιμων εγκαταστάσεων για την εκμετάλλευση των μεταφορών»· «ε) της συγκέντρωσης μεμονωμένων αποστολών». Οι προσφεύγουσες αναφέρονται, επιπλέον, στο άρθρο 5, παράγραφος 4, του κανονισμού 4056/86, το οποίο προβλέπει ότι τα τιμολόγια πρέπει να περιλαμβάνουν τους όρους φορτώσεως και εκφορτώσεως και να διευκρινίζουν τις υπηρεσίες που καλύπτει κάθε άλλη επιβάρυνση εκτός από τον ναύλο.

53 Κατά συνέπεια, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι, πλην του BAF, για τον οποίο η Επιτροπή κατέληξε, ορθώς, ότι εμπίπτει στον κανονισμό 4056/86, η πραγματοποιηθείσα από την Επιτροπή ανάλυση ως προς τη ρύθμιση που έχει εφαρμογή σε κάθε ένα από τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη είναι εσφαλμένη για τους εκτιθέμενους κατωτέρω λόγους.

54 Πρώτον, όσον αφορά τον CAF, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η Επιτροπή κακώς κατέληξε ότι εμπίπτει στους κανονισμούς 4056/86, 17 και 1017/68, καθόσον εφαρμόζεται στην τιμή, αντιστοίχως, της θαλάσσιας μεταφοράς, των λιμενικών υπηρεσιών και της χερσαίας μεταφοράς. Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι, κατά το χρονικό διάστημα στο οποίο ίσχυσε η FETTCSA, εφάρμοσαν τον CAF μόνο στις τιμές τους θαλάσσιας μεταφοράς. Οι προσφεύγουσες επισημαίνουν επιπλέον το γεγονός ότι, εξ ορισμού, ο CAF δεν μπορεί να εφαρμόζεται παρά μόνο σε τέλη που χρεώνονται στο νόμισμα στο οποίο διατυπώνονται οι τιμές της θαλάσσιας μεταφοράς, δηλαδή το δολάριο των Ηνωμένων Πολιτειών (USD). Όμως, δεδομένου ότι η χερσαία μεταφορά και οι λιμενικές υπηρεσίες χρεώνονται σε τοπικό νόμισμα, κανένας CAF δεν θα μπορούσε να έχει εφαρμογή επ' αυτών, διότι δεν υφίσταται, στην περίπτωση αυτή, καμία διακύμανση των συναλλαγματικών τιμών δυνάμενη να αντισταθμιστεί.

55 Δεύτερον, όσον αφορά τα THC, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή εσφαλμένως κατέληξε ότι δεν εμπίπτουν στον κανονισμό 4056/86, αλλα στον κανονισμό 17 ή στον κανονισμό 1017/68.

56 Ως προς τα περιστατικά, οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ευθύς εξ αρχής ότι, σε αντίθεση προς τα εκτιθέμενα στην προσβαλλόμενη απόφαση, τα THC δεν καλύπτουν την παραλαβή των εμπορευμάτων που προορίζονται να αποθηκευθούν σε εμπορευματοκιβώτια, την αποθήκευση εμπορευματοκιβωτίων και την έξοδο των εμπορευματοκιβωτίων από τον τερματικό σταθμό. Συγκεκριμένα, ενώ η πρώτη πράξη εμπίπτει στα LCLSC, η δεύτερη υπόκειται, μετά την πάροδο ορισμένου χρονικού διαστήματος, σε επισταλίες. Οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν στη συνέχεια ότι εφάρμοσαν THC αποκλειστικώς σε πράξεις που διενεργούνται εντός της λιμενικής ζώνης σε σχέση με τη φόρτωση των εμπορευμάτων στο πλοίο ή την

εκφόρτωσή τους από αυτό. Επιπλέον, το κόστος της χερσαίας μεταφοράς δεν ελήφθη υπόψη για τον καθορισμό του επιπέδου των THC. Τέλος, το επίπεδο των THC δεν ποικίλλει ανάλογα με το αν ο θαλάσσιος μεταφορέας παρέχει ή όχι τη χερσαία μεταφορά.

57 Ως προς το δίκαιο, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, καθόσον τα THC καλύπτουν «συναφείς» δραστηριότητες προς την παροχή υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς και «απαραίτητες» για την παροχή αυτή, από την απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουνίου 1995, T-14/93, Union internationale des chemins de fer κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-1503), προκύπτει ότι εμπίπτουν αποκλειστικώς στον κανονισμό 4056/86. Η Επιτροπή, εξάλλου, αναγνώρισε, στο πλαίσιο παράλληλων δικών (υπόθεση C-339/95, Compagnia di navigazione marittima, διαγραφείσα, και απόφαση Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 15), ότι η φόρτωση και η εκφόρτωση πλοίων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της θαλάσσιας μεταφοράς και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτής. Κατά συνέπεια, η προσβαλλομένη απόφαση εκδόθηκε κατά πλάνη δικαίου, καθόσον: πρώτον, δεν προσδιορίζει τις «συναφείς και απαραίτητες» δραστηριότητες σε σχέση με τη χερσαία μεταφορά τις οποίες αφορούν τα THC· δεύτερον, καταλήγει ότι οι πράξεις διακινήσεως εμπορευματοκιβωτίων δεν εμπίπτουν στον κανονισμό 4056/86, για τον λόγο ότι δεν πρόκειται για «κατά κυριολεξία υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς» (αιτιολογική σκέψη 128), ενώ η επιβολή τέλους από μια ναυτιλιακή εταιρία για πράξη διακινήσεως εμπορευματοκιβωτίων εμπίπτει κατ' ανάγκη, χωρίς να χρειάζεται να ληφθεί υπόψη η φύση της οικείας υπηρεσίας, στην παροχή της θαλάσσιας μεταφοράς· τρίτον κακώς παραπέμπει στην απόφαση 98/190/ΕΚ της Επιτροπής, της 14ης Ιανουαρίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου [82] της Συνθήκης (IV/34.801 FAG — Flughafen Frankfurt/Main AG) (ΕΕ L 72, σ. 30), καθόσον το ζήτημα της προσφοράς υπηρεσιών εξυπηρετήσεως των αερομεταφορέων, για τις οποίες η Επιτροπή κατέληξε ότι εμπίπτουν στον κανονισμό 17, είναι διαφορετικό από το ζήτημα της καλύψεως του κόστους αυτών των υπηρεσιών μέσω τελών και αμοιβών που πρέπει να καταβληθούν στον μεταφορέα από τον επιβάτη ή τον κύριο του φορτίου.

58 Τρίτον, όσον αφορά τα LCLSC, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η Επιτροπή εσφαλμένως κατέληξε ότι μπορούσαν να εμπίπτουν στους κανονισμούς 17 και 1017/68 και όχι στον κανονισμό 4056/86. Κατά τις προσφεύγουσες, η ανάλυση της Επιτροπής πάσχει τα ίδια νομικά ελαττώματα με αυτά που καθιστούν πλημμελή την ανάλυση των THC. Ειδικότερα, οι προσφεύγουσες επαναλαμβάνουν ότι ελάχιστη

σημασία έχει ότι οι πράξεις τις οποίες αφορούν τα LCLSC δεν συνιστούν «κατά κυριολεξία» θαλάσσιες υπηρεσίες, εφόσον οι εν λόγω πράξεις είναι συναφείς και απαραίτητες σε σχέση με την παροχή υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς. Πάντως, οι δραστηριότητες ομαδοποιήσεως αποτελούν ουσιώδες στοιχείο της θαλάσσιας μεταφοράς με εμπορευματοκιβώτιο. Ενώ είναι γνωστό ότι το κόστος της διακινήσεως εμπορευματοκιβωτίων και της φορτώσεως/εκφορτώσεως των εμπορευμάτων στον λιμένα θα μπορούσε, από την έναρξη του συστήματος των διασκέψεων, να καλύπτεται πάντοτε από τις τιμές που καθορίζουν από κοινού οι εταιρίες και εμπεριέχονται στα τιμολόγια των διασκέψεων, μια συμφωνία που αφορά το κόστος της θέσεως σε εφαρμογή ισοδυνάμων δραστηριοτήτων προς τον σκοπό μεταφοράς με εμπορευματοκιβώτια θα έπρεπε να θεωρηθεί ως αναπόσπαστο μέρος των πράξεων θαλάσσιας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 4056/86. Κατά τις προσφεύγουσες, αν ένα τέλος για την ομαδοποίηση προς σχηματισμό εμπορευματοκιβωτίου μπορεί, όπως αναγνωρίζει η Επιτροπή, να εμπίπτει στον κανονισμό 1017/68, καθόσον εφαρμόζεται στη χερσαία μεταφορά, θα πρέπει επίσης να μπορεί να εμπίπτει στον κανονισμό 4056/86, καθόσον εφαρμόζεται στη θαλάσσια μεταφορά. Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν, συναφώς, ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του κανονισμού 4056/86 περιλαμβάνει στο πεδίο του εφαρμογής τις συμφωνίες μεταξύ μεταφορέων περί «της συγκέντρωσης μεμονωμένων αποστολών».

59 Τέταρτον, όσον αφορά τα τέλη κράτησης και τις επισταλίες, ως προς τις οποίες επιβαρύνσεις η Επιτροπή κατέληξε ότι έχουν ενδεχομένως εφαρμογή οι κανονισμοί 17 και 1017/68 και όχι ο κανονισμός 4056/86, οι προσφεύγουσες τονίζουν, πρώτον, ότι η προσβαλλομένη απόφαση κάνει σύγχυση μεταξύ αυτών των δύο ειδών τελών. Οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν ότι η επισταλία είναι τέλος που επιβάλλεται στον παραλήπτη του εμπορευματοκιβωτίου για το γεγονός ότι δεν το μετέφερε από τον λιμένα ή από τον τερματικό σταθμό εντός των συμφωνημένων προθεσμιών, ενώ το τέλος κρατήσεως είναι τέλος που επιβάλλεται στον φορτωτή και/ή στον παραλήπτη του εμπορευματοκιβωτίου για την κράτηση εμπορευματοκιβωτίων που του παραδόθηκαν στους χώρους του, πέραν των προθεσμιών που συμφωνήθηκαν για τη φόρτωση ή την εκφόρτωση. Επομένως, τα τέλη αυτά δεν αντιστοιχούν σε υπηρεσία ή σε πράξη που διενεργείται από τον μεταφορέα, αλλά σκοπό έχουν την αντιστάθμιση των εξόδων ή των ζημιών που υφίσταται ο μεταφορέας συνεπεία της καθυστερήσεως του πελάτη να παραλάβει τα εμπορεύματα ή να αποδώσει το εμπορευματοκιβώτιο. Κατά συνέπεια, είναι αλυσιτελές να υποστηρίζεται, όπως πράττει η Επιτροπή, ότι τα τέλη αυτά δεν έχουν σχέση με «κατά κυριολεξία» υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς. Οι προσφεύγουσες καταλήγουν ότι, εξ ορισμού, τα τέλη αυτά έχουν άμεση σχέση με τη θαλάσσια μεταφορά και την παράδοση εμπορευμάτων, οπότε εμπίπτουν κατ' ανάγκην στον κανονισμό 4056/86.

60 Κατά τις προσφεύγουσες, η χρησιμοποίηση εσφαλμένης νομικής βάσεως δικαιολογεί καθεαυτή την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως — στο σύνολό της ή εν μέρει — χωρίς να είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη ενδεχόμενες πρακτικές συνέπειες που απορρέουν από το διαπραχθέν σφάλμα της Επιτροπής. Από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 28ης Μαΐου 1998, C-22/96, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1998, σ. I-3231), και της 5ης Οκτωβρίου 2000, C-376/98, Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Συλλογή 2000, σ. I-8419), με τις οποίες το Δικαστήριο ακύρωσε τις επίμαχες οδηγίες λόγω της εσφαλμένης νομικής τους βάσεως, προκύπτει ότι η ύπαρξη «πρακτικών συνεπειών» ουδόλως αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ακύρωση πράξεως που εκδόθηκε με εσφαλμένη νομική βάση. Συναφώς, στερείται λυσιτέλειας η απόφαση Union internationale des chemins de fer κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 57, την οποία επικαλείται η Επιτροπή, δεδομένου ότι, με την απόφαση αυτή, το Πρωτοδικείο, μολονότι αναφέρθηκε στις αρνητικές διαδικαστικές συνέπειες που απορρέουν από την επιλογή εσφαλμένης νομικής βάσεως, δεν έκρινε ότι οι εν λόγω συνέπειες αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την ακύρωση της πράξεως που πάσχει αυτό το ελάττωμα. Εξάλλου, η απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο επί ασκήσεως αναιρέσεως στις 11 Μαρτίου 1997, C-264/95 P, Επιτροπή κατά UIC (Συλλογή 1997, σ. I-1287), ουδόλως σημαίνει ότι το Δικαστήριο έκρινε την εσφαλμένη νομική βάση που επέλεξε η Επιτροπή ως μη συνιστώσα επαρκές ελάττωμα που δικαιολογεί την ακύρωση.

61 Εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η εσφαλμένη επιλογή της νομικής βάσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως είχε αρνητικές πρακτικές συνέπειες γι' αυτές.

62 Πρώτον, τονίζουν ότι η προσβαλλομένη απόφαση τους επέβαλε πρόστιμα βάσει των κανονισμών 1017/68 και 17. Όμως, καθόσον η προσβαλλομένη απόφαση στηρίζεται εσφαλμένως στους κανονισμούς αυτούς, τα πρόστιμα που επιβάλλει στερούνται οποιασδήποτε νομικής βάσεως. Ελάχιστη σημασία έχει συναφώς ότι η προσβαλλομένη απόφαση στηρίζεται επίσης στον κανονισμό 4056/86. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες εκτιμούν ότι από το γεγονός ότι η Επιτροπή πεπλανημένως κατέληξε ότι η εν λόγω συμφωνία εμπίπτει στους κανονισμούς 17 και/ή 1017/68 προκύπτει ότι κάθε διάταξη της προσβαλλομένης αποφάσεως που ελήφθη δυνάμει αυτών των κανονισμών στερείται νομικής βάσεως. Κατά συνέπεια, οι εν λόγω κανονισμοί δεν παρέχουν νομική βάση στις διατάξεις της προσβαλλομένης αποφάσεως, που περιλαμβάνουν τη διαπίστωση παραβάσεων, την εντολή παύσεως των παραβάσεων και

την επιβολή προστίμων, όσον αφορά τα τέλη και πρόσθετα τέλη ως προς τα οποία η Επιτροπή εσφαλμένως κατέληξε ότι εμπίπτουν στους κανονισμούς 17 και/ή 1017/68. Κατά τις προσφεύγουσες, τα επιβληθέντα πρόστιμα πρέπει να ακυρωθούν τουλάχιστον κατά το μέτρο αυτό και δεν έχει σημασία το ότι η Επιτροπή στηρίζει τα άλλα μέρη της προσβαλλομένης αποφάσεως στον κανονισμό 4056/86.

63 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες επισημαίνουν ότι, αν η προσβαλλομένη απόφαση καθίστατο στοιχείο του κοινοτικού κεκτημένου, οι επιχειρηματίες τακτικής θαλάσσιας μεταφοράς δεν θα μπορούσαν πλέον να επικαλούνται την εξαίρεση ανά κατηγορία που προβλέπεται από τον κανονισμό 4056/86 για τις συμφωνίες τους που αφορούν τα τέλη και πρόσθετα τέλη και θα είχαν έτσι την υποχρέωση να τις κοινοποιούν προς τον σκοπό ατομικής εξαιρέσεως σύμφωνα με τους κανονισμούς 17 και 1017/68.

64 Τρίτον, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, καθό μέτρο οι κανονισμοί 17, 1017/68 και 4056/86 εκφράζουν διαφορετικές κατευθύνσεις στον τομέα της οικονομικής πολιτικής και της νομοθεσίας, δεν μπορεί να τεκμαίρεται ότι η αξιολόγηση μιας συμφωνίας έναντι των κανονισμών 1017/68 ή 17 περιλαμβάνει μια ορθή εκτίμηση του συνόλου των ουσιωδών στοιχείων για την ανάλυση της συμφωνίας έναντι του κανονισμού 4056/86 και του οικονομικού και ουσιαστικού της περιεχομένου.

65 Για όλους αυτούς τους λόγους, οι προσφεύγουσες εκθέτουν ότι τα άρθρα 1 και 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως πρέπει να ακυρωθούν στο σύνολό τους ή, τουλάχιστον, εν μέρει, καθόσον στηρίζονται στους κανονισμούς 17 και 1017/68. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, οι προσφεύγουσες ζητούν, επιπλέον, να ακυρωθούν τα πρόστιμα που τους επιβλήθηκαν με την προσβαλλομένη απόφαση, καθόσον επιβλήθηκαν κατ' εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68. Συγκεκριμένα, κατά τις προσφεύγουσες, η ακύρωση της νομικής βάσεως στην οποία ερείδεται η επιβολή ενός προστίμου πρέπει να έχει ως συνέπεια την ακύρωση αυτού του προστίμου, διότι τότε αυτό στερείται νομικής βάσεως. Δεδομένου ότι από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι τα πρόστιμα επιβλήθηκαν κατ' εφαρμογή των τριών κανονισμών από κοινού, πιθανόν με ίση αντιστοιχία, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι πρέπει να ακυρωθούν τα πρόστιμα αυτά μέχρι των δύο τρίτων του ποσού τους.

66 Η Senator Lines, ατομικώς για τον εαυτό της, εκθέτει ακόμη ότι η πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε η Επιτροπή δικαιολογεί καθεαυτήν την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως. Προβάλλει ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της νομιμότητας των κυρώσεων του άρθρου 7 της Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών της 4ης Νοεμβρίου 1950 (ΕΣΔΑ) την οποία δέχεται η κοινοτική νομολογία (μεταξύ άλλων, απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Σεπτεμβρίου 1984, 117/83, Könecke, Συλλογή 1984, σ. 3291).

67 Η Επιτροπή ζητεί να απορριφθεί η επιχειρηματολογία των αντιδίκων που αντλείται από εσφαλμένη νομική βάση.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

68 Πρέπει, ευθύς εξ αρχής, να υπομνηστεί ότι, κατά το προοίμιό της, η προσβαλλομένη απόφαση εκδόθηκε βάσει του κανονισμού 17, ιδίως του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 15, παράγραφος 2, αυτού, του κανονισμού 1017/68, ιδίως του άρθρου 11, παράγραφος 1, και του άρθρου 22, παράγραφος 2, αυτού και του κανονισμού 4056/86, ιδίως του άρθρου 11, παράγραφος 1, και του άρθρου 19, παράγραφος 2, αυτού.

69 Στη συνέχεια, πρέπει να τονιστεί ότι, στην αιτιολογική σκέψη 123 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εκθέτει ότι «τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από τη FETTCSA αφορούν υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού [...] 4056/86, υπηρεσίες σιδηροδρομικής, οδικής και εσωτερικής πλωτής μεταφοράς (ή παρακολουθηματικές προς αυτές υπηρεσίες) που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού [...] 1017/68 και υπηρεσίες που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ανωτέρω δύο κανονισμών και, συνεπώς, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αριθ. 17».

70 Τέλος, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στις αιτιολογικές σκέψεις 125 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εξετάζει κατά πόσο οι διάφοροι σχετικοί κανονισμοί έχουν εφαρμογή στα επίμαχα κύρια τέλη και πρόσθετα τέλη. Τα συμπεράσματα της Επιτροπής εν προκειμένω έχουν ως ακολούθως:

— «ο συντελεστής BAF αφορά τις θαλάσσιες μεταφορές και, συνεπώς, μια περιοριστική συμφωνία σχετικά με τον εν λόγω συντελεστή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού [...] 4056/86» (αιτιολογική σκέψη 126)·

— «κατά το μέτρο που ο συντελεστής CAF εφαρμόζεται στις τιμές της θαλάσσιας μεταφοράς, των λιμενικών υπηρεσιών και της χερσαίας μεταφοράς, μια περιοριστική συμφωνία σχετικά με τον εν λόγω συντελεστή εμπίπτει αντίστοιχα στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού [...] 4056/86, του κανονισμού [...] 17 και του κανονισμού [...] 1017/68» (αιτιολογική σκέψη 127)·

— «συνεπώς, μια περιοριστική συμφωνία σχετικά με [τα THC] εμπίπτει [...], τουλάχιστον εν μέρει, στο πεδίο εφαρμογής 17 και όχι του κανονισμού [...] 4056/86. Κατά το μέτρο που μια συμφωνία σχετικά με τα εν λόγω τέλη έχει ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον καθορισμό τιμών και όρων χερσαίας μεταφοράς, έχει εφαρμογή ο κανονισμός [...] 1017/68 και όχι ο κανονισμός 17» (αιτιολογική σκέψη 128)·

— «μια περιοριστική συμφωνία [σχετικά με τα τέλη για υπηρεσίες LCLSC] εμπίπτει [...] στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 17 και όχι του κανονισμού [...] 4056/86. Κατά το μέτρο που μια συμφωνία [LCLSC] έχει ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον καθορισμό τιμών και όρων χερσαίας μεταφοράς, έχει εφαρμογή ο κανονισμός [...] 1017/68 και όχι ο κανονισμός αριθ. 17» (αιτιολογική σκέψη 129)·

— «μια περιοριστική συμφωνία σχετικά με [τέλη κρατήσεως και επισταλιών] εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 17 και όχι του κανονισμού [...] 4056/86. Κατά το μέτρο που μια συμφωνία σχετικά με τα τέλη κρατήσεως ή επισταλίας έχει ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον καθορισμό τιμών και όρων χερσαίας μεταφοράς, έχει εφαρμογή ο κανονισμός [...] 1017/68 και όχι ο κανονισμός 17» (αιτιολογική σκέψη 130).

71 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η προσβαλλομένη απόφαση έπρεπε να στηριχθεί αποκλειστικώς στον κανονισμό 4056/86 και όχι σωρευτικώς στον κανονισμό αυτό και στους κανονισμούς 17 και 1017/68, διότι καθένα από τα προπαρατεθέντα τέλη και πρόσθετα τέλη εμπίπτει μόνο στον κανονισμό 4056/86. Κατά τις προσφεύγουσες, η εσφαλμένη χρησιμοποίηση των κανονισμών 17 και 1017/68 ως νομικής βάσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως πρέπει να συνεπάγεται την ακύρωση της αποφάσεως αυτής.

72 Επιβάλλεται η παρατήρηση ότι, για να καθοριστεί ο κανονισμός που έχει εφαρμογή στα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη συμφωνία, στην οποία αφορά η προσβαλλομένη απόφαση, πρέπει να προσδιοριστεί ο κανονισμός που έχει εφαρμογή στις υπηρεσίες που αποτελούν το αντικείμενο των εν λόγω τελών και πρόσθετων τελών. Τα τέλη και πρόσθετα τέλη εμπίπτουν πράγματι στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών που μπορούν να έχουν εφαρμογή στις υπηρεσίες τις οποίες αφορούν τα εν λόγω τέλη και πρόσθετα τέλη. Επομένως, ορθώς, στην αιτιολογική σκέψη 123, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη που αφορούν υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4056/86, αυτά που αφορούν υπηρεσίες σιδηροδρομικής, οδικής και εσωτερικής πλωτής μεταφοράς ή παρακολουθηματικές προς αυτές υπηρεσίες εμπίπτουν στον κανονισμό 1017/68 και αυτά που αφορούν υπηρεσίες που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των δύο αυτών κανονισμών εμπίπτουν στον κανονισμό 17.

73 Προκειμένου να προσδιοριστεί ο κανονισμός που έχει εφαρμογή στις υπηρεσίες που αποτελούν το αντικείμενο των επίμαχων τελών και πρόσθετων τελών πρέπει να εξεταστούν οι εν λόγω υπηρεσίες υπό το φως των διατάξεων που οριοθετούν το πεδίο εφαρμογής των οικείων κανονισμών (απόφαση Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 15, σκέψη 260).

74 Εν προκειμένω, εφόσον οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη συμφωνία εμπίπτουν όλα πλήρως στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4056/86 και όχι των κανονισμών 17 και 1017/68, πρέπει να προσδιοριστεί η έκταση στην οποία η προσβαλλομένη απόφαση αποκλείει την εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 στα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη, κατόπιν δε να εξεταστεί αν, αποκλειομένης της εφαρμογής του κανονισμού 4056/86 στα τέλη αυτά, η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

75 Όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 στα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη, πρέπει κατ' αρχάς να παρατηρηθεί ότι δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ότι ο BAF εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής αυτού του κανονισμού.

76 Στη συνέχεια, έχει σημασία να τονιστεί, όσον αφορά τον CAF, ότι, ενώ η προσβαλλομένη απόφαση θεωρεί, κατά την αιτιολογική σκέψη 127, δυνατή την εφαρμογή ενδεχομένως των κανονισμών 17 και 1017/68 στο μέτρο που ο CAF εφαρμόζεται στις τιμές, αντιστοίχως, των λιμενικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς, η Επιτροπή καταλήγει, εξ ετέρου, κατά την εν λόγω αιτιολογική σκέψη, ότι ο CAF εμπίπτει στον κανονισμό 4056/86 καθόσον έχει εφαρμογή στις τιμές της θαλάσσιας μεταφοράς. Κατά συνέπεια, ακόμη και αν η Επιτροπή αντιμετώπισε ως δυνατή μια διαζευκτική εφαρμογή των οικείων κανονισμών, θεώρησε σαφώς ότι ο κανονισμός 4056/86 έχει εφαρμογή στον CAF. Κατά συνέπεια, χωρίς να χρειάζεται να ληφθούν υπόψη οι επικρίσεις των προσφευγουσών που αφορούν την εσφαλμένη εφαρμογή των κανονισμών 17 και 1017/68 στον CAF, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το ενδεχομένως διαπραχθέν από την Επιτροπή σφάλμα επί του σημείου αυτού δεν μπορεί να καταστήσει ελαττωματική την προσβαλλομένη απόφαση.

77 Τέλος, σε αντίθεση προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, όσον αφορά τα THC, δεν μπορεί να συναχθεί από τα εκτιθέμενα στην αιτιολογική σκέψη 128 της προσβαλλομένης αποφάσεως, κατά την οποία μια περιοριστική συμφωνία σχετικά με το τέλος αυτό εμπίπτει «τουλάχιστον εν μέρει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 17 και όχι του κανονισμού [...] 4056/86», ότι η εν λόγω απόφαση καθιερώνει τη μερική εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 στα εν λόγω συμπληρωματικά τέλη. Πράγματι, από το χωρίο αυτό της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει όντως ότι η έκφραση «εν μέρει» αναφέρεται όχι στην εφαρμογή του κανονισμού 4056/86, αλλά στην

εφαρμογή του κανονισμού 17. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από την ακόλουθη φράση της ίδιας αιτιολογικής σκέψεως, στην οποία εκτίθεται ότι, κατά το μέτρο που μια συμφωνία σχετικά με τα THC έχει ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον καθορισμό τιμών και όρων χερσαίας μεταφοράς, «έχει εφαρμογή ο κανονισμός 1017/68 και όχι ο κανονισμός 17».

78 Κατά συνέπεια, από τις αιτιολογικές σκέψεις 126 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή απέκλεισε την εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 αποκλειστικώς και μόνον όσον αφορά τα TCH, τα LCLSC, τα τέλη κρατήσεως και τις επισταλίες.

79 Επομένως, πρέπει να ελεγχθεί αν, αποκλείοντας την εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 σ' αυτά τα τέλη και πρόσθετα τέλη, η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

80 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η επιλογή της νομικής βάσεως μιας πράξεως δεν μπορεί να εξαρτάται μόνον από την πεποίθηση ενός θεσμικού οργάνου ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, αλλά πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά στοιχεία επιδεκτικά δικαστικού ελέγχου (απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Μαρτίου 1987, 45/86, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1987, σ. 1493, σκέψη 11, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 7ης Ιουλίου 1999, Τ-106/96, Wirtschaftsvereinigung Stahl κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-2155, σκέψη 109). Εξάλλου, κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή υπέχει την υποχρέωση από το άρθρο 253 ΕΚ να αιτιολογεί τις ατομικές της αποφάσεις προκειμένου να παράσχει στον ενδιαφερόμενο ικανές ενδείξεις ως προς το αν η απόφαση έχει επαρκές έρεισμα ή αν ενδεχομένως πάσχει ελάττωμα, λόγω του οποίου θα μπορούσε να αμφισβητηθεί το κύρος της και να επιτρέψει στον κοινοτικό δικαστή να ασκήσει τον έλεγχό του επί της νομιμότητας της αποφάσεως, εξυπακουομένου ότι το περιεχόμενο της υποχρεώσεως αυτής εξαρτάται από τη φύση της περί ης πρόκειται πράξεως και από το πλαίσιο εντός του οποίου εκδόθηκε (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 1996, Τ-49/95, Van Megen Sports κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1799, σκέψη 51).

81 Εν προκειμένω, πρέπει κατ' αρχάς να τονιστεί ότι από την αιτιολογική σκέψη 125 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν προσδιόρισε τον

εφαρμοστέο κανονισμό για όλα τα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη απόφαση, αλλά μόνο για τα κύρια μεταξύ αυτών. Πράγματι, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, η προσβαλλομένη απόφαση περιγράφει την εφαρμογή των σχετικών κανονισμών μόνον όσον αφορά έξι τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη συμφωνία, ήτοι τον BAF, τον CAF, τα THC, τα LCLSC, τα τέλη κρατήσεως και τις επισταλίες. Πάντως, κατά το γράμμα της προσβαλλομένης αποφάσεως, η επίμαχη συμφωνία, που συνιστά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, δεν περιορίζεται στην απαγόρευση χορηγήσεως εκπτώσεων ειδικά για τα προπαρατεθέντα έξι τέλη και πρόσθετα τέλη, αλλά για όλα τα τέλη και πρόσθετα τέλη που εφάρμοζαν οι προσφεύγουσες στα δρομολόγια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής. Συναφώς, από τις αιτιολογικές σκέψεις 28 και 29 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα οποία παραπέμπουν στο παράρτημα ΙΙ αυτής, προκύπτει ότι η επίμαχη απόφαση αφορούσε επίσης άλλα τέλη και πρόσθετα τέλη, όπως το τέλος ειδικού εξοπλισμού, το πρόσθετο τέλος κινδύνου πολέμου, καθώς και συμπληρωματικά τέλη σχετικά με προαιρετικούς προορισμούς, αλλαγής προορισμού, αλλαγής τρόπου παραδόσεως και μεταφοράς δεμάτων των οποίων η αξία υπερβαίνει την κανονική ευθύνη εκ φορτωτικής του μεταφορέα.

82 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, μολονότι η προσβαλλομένη απόφαση περιγράφει, στο παράρτημα ΙΙ, το αντικείμενο καθενός από τα παρατεθέντα τέλη και πρόσθετα τέλη, δεν διευκρινίζει, αντιθέτως, τους κανονισμούς που έχουν εφαρμογή σε ορισμένα από αυτά τα τέλη. Πάντως, από τις αιτιολογικές σκέψεις 126 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι, όσον αφορά τα έξι τέλη και πρόσθετα τέλη που εξετάζονται σ' αυτές, αρκετοί διαφορετικοί κανονισμοί μπορούν να τύχουν εφαρμογής, ενδεχομένως, σωρευτικώς.

83 Στη συνέχεια, όσον αφορά τα THC, LCLSC, τα τέλη κρατήσεως και τις επισταλίες, πρέπει να τονιστεί ότι η προβαλλομένη απόφαση περιορίζεται να εκθέσει ότι ο κανονισμός 4056/86 δεν έχει εφαρμογή διότι οι υπηρεσίες που καλύπτονται από τα συμπληρωματικά αυτά τέλη δεν είναι κατά κυριολεξία υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς. Συναφώς, η προσβαλλομένη απόφαση εκθέτει, το πολύ, όσον αφορά τα δύο πρώτα τέλη, ότι αφορούν υπηρεσίες διακινήσεως εμπορευματοκιβωτίων που παρέχονται εντός του λιμένα ή του τερματικού σταθμού και, όσον αφορά τα δύο επόμενα, ότι αφορούν πράξεις που εξομοιώνονται, αντιστοίχως, με υπηρεσίες αποθηκεύσεως και υπηρεσίες μισθώσεως εξοπλισμού.

84 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αυτοί οι γενικής φύσεως ισχυρισμοί δεν διευκρινίζουν τους ακριβείς λόγους για τους οποίους, ενόψει του γράμματος του άρθρου 1, παράγραφοι 1 και 2 του κανονισμού 4056/86, τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού, όπως καθορίζεται με τις διατάξεις αυτές. Όμως, στην αιτιολογική σκέψη 142 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εκθέτει ότι οι υπηρεσίες λιμένα, οι υπηρεσίες χερσαίων μεταφορών και οι υπηρεσίες φορτοεκφορτώσεως συνιστούν υπηρεσίες παρακολουθηματικές προς τη θαλάσσια μεταφορά. Υπό τις περιστάσεις αυτές, εναπέκειτο πολλώ μάλλον στην Επιτροπή να διευκρινίσει, στην προσβαλλόμενη απόφαση, τους λόγους για τους οποίους τέτοιες παρακολουθηματικές υπηρεσίες προς την παροχή υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς, υπηρεσίες που χρεώνονται εξάλλου από τους θαλάσσιους μεταφορείς στο πλαίσιο του ναύλου, δεν συνιστούν υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 4056/86.

85 Ενόψει της ανυπαρξίας ενδείξεως στην προσβαλλόμενη απόφαση ως προς την επιλεγείσα νομική βάση για ορισμένα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη συμφωνία και ως προς τους λόγους που δικαιολογούν τη μη εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 στα TCH, LCLSC, τέλη κρατήσεως και επισταλίες, το Πρωτοδικείο δεν μπορεί επομένως να αποκλείσει το ότι η Επιτροπή προέβη, με την προσβαλλόμενη απόφαση, σε εσφαλμένη εφαρμογή των κανονισμών 17 και 1017/68 στα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη συμφωνία. Πάντως, χωρίς να χρειάζεται να κριθεί το ζήτημα αυτό στο παρόν στάδιο, πρέπει κατ' αρχάς να εξακριβωθεί αν σφάλμα που αφορά τη νομική βάση, που ενδεχομένως διέπραξε η Επιτροπή, είχε αρνητικές συνέπειες για τις προσφεύγουσες. Πράγματι, υπό τις εν προκειμένω περιστάσεις, εφόσον η προσβαλλόμενη απόφαση στηρίζεται σε τρεις νομικές βάσεις, η μια από τις οποίες δεν αμφισβητείται από τις προσφεύγουσες, μόνον εάν υφίστανται τέτοιες αρνητικές συνέπειες για τις προσφεύγουσες το διαπραχθέν από την Επιτροπή σφάλμα θα μπορούσε να δικαιολογήσει την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως (βλ., με το πνεύμα αυτό, την απόφαση Union internationale des chemins de fer κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 57, σκέψη 58).

86 Πάντως, πρέπει να υπομνηστεί ότι από την αιτιολογική σκέψη 124 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή εφάρμοσε σωρευτικώς τις ισχύουσες διαδικασίες δυνάμει των άρθρων 17, 1017/68 και 4056/86. Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή, πριν εκδώσει την προσβαλλόμενη απόφαση, τήρησε όλους τους διαδικαστικούς τύπους που προβλέπονται από τους κανονισμούς 17, 1017/68 και 4056/86. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή, μεταξύ άλλων, αφενός μεν έλαβε τη γνώμη των τριών συμβουλευτικών επιτροπών στον τομέα των

συμπράξεων και των δεσποζουσών θέσεων που έχουν συσταθεί με τους κανονισμούς 17, 1017/68 και 4056/86, αφετέρου δε ανέμεινε την πάροδο χρονικού διαστήματος τουλάχιστον 20 ημερών αφότου οι επιτροπές αυτές γνωμοδότησαν, σύμφωνα με το άρθρο 17 του κανονισμού 1017/68. Κατά συνέπεια, ορθώς η Επιτροπή διαπίστωσε, στην αιτιολογική σκέψη 124 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι, ακόμη και αν έσφαλε ως προς τον προσδιορισμό του (των) κανονισμού (-ών) που έχει (-ουν) εφαρμογή σχετικά με τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη, τα συμβαλλόμενα μέλη επωφελήθηκαν από τις διαδικαστικές ασφαλιστικές δικλείδες που προβλέπονται σε όλους τους ενδεχομένως εφαρμοστέους κανονισμούς. Στο μέτρο αυτό, η εσφαλμένη χρησιμοποίηση των κανονισμών 17 και 1017/68 ως νομικής βάσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν φαίνεται να μπορεί να προκαλέσει ζημία στις προσφεύγουσες.

87 Οι προσφεύγουσες, εντούτοις, προβάλλουν ότι το αφορών τη νομική βάση σφάλμα που διέπραξε η Επιτροπή είχε για αυτές τριών ειδών αρνητικές συνέπειες που μπορούν να δικαιολογήσουν την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

88 Πρώτον, τονίζουν ότι η προσβαλλομένη απόφαση τους επιβάλλει πρόστιμα βάσει των κανονισμών 17 και 1017/68. Δεδομένου ότι η Επιτροπή διαθέτει εξουσία επιβολής προστίμων μόνο βάσει των εκτελεστικών κανονισμών του άρθρου 81 ΕΚ και όχι άμεσα βάσει της διατάξεως αυτής, τα πρόστιμα που επιβάλλει, εφόσον στηρίζει εσφαλμένως τη διαπιστωθείσα παράβαση στους κανονισμούς αυτούς, στερούνται οποιασδήποτε νομικής βάσεως, τουλάχιστον εν μέρει μέχρι τα δύο τρίτα.

89 Η άποψη των προσφευγουσών στηρίζεται στο υποθετικό δεδομένο ότι η προσβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναλυθεί ως μια δέσμη χωριστών ατομικών αποφάσεων, καθεμία από τις οποίες αφορά ένα από τα επίμαχα τέλη ή πρόσθετα τέλη. Υπό τις περιστάσεις αυτές, κάθε απόφαση που στηρίζεται εσφαλμένως στον κανονισμό 17 ή στον κανονισμό 1017/68 στερείται νομικής βάσεως, καθόσον επιβάλλει πρόστιμα και, κατά συνέπεια, πρέπει να ακυρωθεί.

90 Επιβάλλεται εντούτοις η διαπίστωση ότι η άποψη αυτή δεν βρίσκει κανένα έρεισμα στην προσβαλλόμενη απόφαση.

91 Πρώτον, πρέπει να τονιστεί ότι η εν λόγω απόφαση διαπιστώνει, ιδίως στην αιτιολογική σκέψη 133, ότι οι προσφεύγουσες παρέβησαν το άρθρο 81 ΕΚ όχι λόγω της υπάρξεως διαφόρων χωριστών συμφωνιών, καθεμία από τις οποίες έχει ως αντικείμενο την απαγόρευση των εκπτώσεων ως προς καθορισμένο τέλος ή πρόσθετο τέλος, αλλά λόγω του γεγονότος της υπάρξεως μιας και μόνο συμφωνίας που σκοπεί στην απαγόρευση χορηγήσεως εκπτώσεων για όλα τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη που χρεώνονται από τις ναυτιλιακές εταιρίες που είναι συμβαλλόμενα μέλη της FETTCSA. Κατά το γράμμα των αιτιολογικών σκέψεων 35 και 36 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η εν λόγω συμφωνία περιλαμβάνεται σε ένα μόνον έγγραφο, ήτοι στα πρακτικά μιας συνεδριάσεως της FETTCSA που πραγματοποιήθηκε στις 9 Ιουνίου 1992.

92 Δεύτερον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι τα πρόστιμα που αποτελούν την κύρωση για την παράβαση που διαπιστώθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση επιβλήθηκαν λόγω του αντικειμένου της επίμαχης συμφωνίας που αφορά τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ανεξαρτήτως των αποτελεσμάτων επί του επιπέδου των τιμών των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο των επίμαχαν τελών και πρόσθετων τελών. Ειδικότερα, από τις αιτιολογικές σκέψεις 176 και 179 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι τα πρόστιμα επιβλήθηκαν βάσει των τριών κανονισμών λαμβανομένων σωρευτικώς. Οι προσφεύγουσες παραδέχτηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι δεν είναι σε θέση να διακρίνουν την παραμικρή ένδειξη ή το παραμικρό στοιχείο στην προσβαλλόμενη απόφαση που μπορεί να στηρίξει την ύπαρξη καταμερισμού του ποσού του προστίμου ανάλογα με τα αποτελέσματα της επίμαχης συμφωνίας σε καθεμία από τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στους σχετικούς κανονισμούς.

93 Τρίτον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η προσβαλλομένη απόφαση εκδόθηκε κατόπιν μιας και μόνο διοικητικής διαδικασίας με τήρηση των όρων που προβλέπονται από καθένα από τους τρεις εφαρμοστέους κανονισμούς. Ειδικότερα, δεν αμφισβητείται ότι πραγματοποιήθηκε διαβούλευση με καθεμία από τις τρεις συμβουλευτικές επιτροπές που συστάθηκαν με τους κανονισμούς 17, 1017/68 και 4056/86 όσον αφορά το σύνολο των τελών και πρόσθετων τελών που αφορά η προσβαλλομένη απόφαση.

94 Υπό τις περιστάσεις αυτές, καθόσον οι ίδιες οι προσφεύγουσες παραδέχονται ότι ο κανονισμός 4056/86 συνιστά κατάλληλη νομική βάση για την προσβαλλομένη απόφαση, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι, ακόμη και αν ορισμένα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την προσβαλλόμενη απόφαση δεν εμπίπτουν στους κανονισμούς 17 και 1017/68, το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 αρκεί για να στηρίξει την εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει το σύνολο των προστίμων που αποτελούν κύρωση για τη σύναψη της επίμαχης συμφωνίας.

95 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι, αν η προσβαλλομένη απόφαση καθίστατο στοιχείο του κοινοτικού κεκτημένου, οι επιχειρηματίες των τακτικών δρομολογίων θαλάσσιας μεταφοράς δεν θα μπορούσαν πλέον να επικαλούνται την εξαίρεση ανά κατηγορία που προβλέπεται από τον κανονισμό 4056/86 για τις συμφωνίες τους που αφορούν τα τέλη και πρόσθετα τέλη και, κατ' αυτόν τον τρόπο, θα υποχρεούνταν να τις κοινοποιούν προς τον σκοπό ατομικής εξαιρέσεως σύμφωνα με τους κανονισμούς 17 και 1017/68.

96 Συναφώς, πρέπει εντούτοις να υπομνηστεί ότι δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ότι η FETTCSA δεν αποτελεί ναυτιλιακή διάσκεψη κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4056/86 και ότι οι ναυτιλιακές εταιρίες που υπέγραψαν την επίμαχη συμφωνία δεν μπορούν επομένως να επικαλούνται την εξαίρεση ανά κατηγορία που προβλέπεται από το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού για ορισμένες συμφωνίες καθορισμού τιμών. Κατά συνέπεια, σε αντίθεση προς την άποψη των προσφευγουσών, η προσβαλλομένη απόφαση δεν μπορεί από τη φύση της να καταστεί στοιχείο του κοινοτικού κεκτημένου ικανό καθεαυτό να παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα για τις ναυτιλιακές διασκέψεις. Πράγματι, όποιο και αν είναι το περιεχόμενο των διαπιστώσεων στις οποίες προέβη η Επιτροπή με τις αιτιολογικές σκέψεις 123 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως ως προς την εφαρμογή του κανονισμού 4056/86 στα τέλη και πρόσθετα τέλη που αφορά η επίμαχη συμφωνία, αρκεί να παρατηρηθεί, χωρίς να χρειάζεται να κριθεί το βάσιμο των εν λόγω διαπιστώσεων, ότι οι προσφεύγουσες παραμένουν ελεύθερες να μην κοινοποιούν στην Επιτροπή τις συμφωνίες που συνάπτουν στο πλαίσιο ναυτιλιακών διασκέψεων προς τον σκοπό καθορισμού του ύψους των τελών και πρόσθετων τελών, εφόσον εκτιμούν ότι αυτά εμπίπτουν στην εξαίρεση ανά κατηγορία που προβλέπεται από το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86. Εξάλλου, διατηρούν, εν πάση περιπτώσει, το δικαίωμα να αμφισβητήσουν ενώπιον του Πρωτοδικείου οποιαδήποτε ενδεχομένως μελλοντική εκτίμηση στην οποία θα μπορούσε να αχθεί συναφώς η Επιτροπή.

97 Τρίτον, τέλος, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, καθόσον οι κανονισμοί 17, 1017/68 και 4056/86 εκφράζουν διαφορετικές κατευθύνσεις στον τομέα της οικονομικής πολιτικής και της νομοθεσίας, δεν μπορεί να τεκμαρθεί ότι η αξιολόγηση μιας συμφωνίας από πλευράς κανονισμών 17 ή 1017/68 εμπεριέχει ορθή εκτίμηση όλων των ουσιωδών στοιχείων για την ανάλυση της συμφωνίας από πλευράς κανονισμού 4056/86 και του οικονομικού και πρακτικού του πλαισίου.

98 Συναφώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο κανονισμός 4056/86 εκδόθηκε κατά την πέμπτη αιτιολογική του σκέψη, προκειμένου να ληφθεί υπόψη, αφενός, η ανάγκη προβλέψεως κανόνων εφαρμογής χάρη στους οποίους η Επιτροπή θα μπορεί να αποτρέπει αποτελεσματικά τη νόθευση των συνθηκών ανταγωνισμού στην κοινή αγορά και, αφετέρου, η ανάγκη να αποφευχθεί η υπερβολική νομοθετική ρύθμιση του τομέα. Συγκεκριμένα, το Πρωτοδικείο έχει υπογραμμίσει ότι όλως κατ' εξαίρεση το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86 προβλέπει εξαίρεση κατά κατηγορία για οριζόντιες συμφωνίες καθορισμού των τιμών της θαλάσσιας μεταφοράς που συνάπτονται από τα μέλη ναυτιλιακών διασκέψεων λόγω του σταθεροποιητικού τους ρόλου (απόφαση Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 15, σκέψη 254). Κατά συνέπεια, υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να αποκλειστεί, όπως ορθώς υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, ότι η εκτίμηση μιας συμφωνίας ή πρακτικής στο πλαίσιο του κανονισμού 4056/86 θα μπορούσε, τουλάχιστον από ορισμένες απόψεις, να διαφέρει από αυτήν που θα πραγματοποιούνταν στο πλαίσιο των κανονισμών 17 ή 1017/68.

99 Εν προκειμένω, πάντως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, μολονότι οι προσφεύγουσες αναφέρονται στο ότι η συμφωνία τους θα μπορούσε να αποτελέσει το αντικείμενο διαφορετικής εκτιμήσεως, αν είχε εξεταστεί αποκλειστικώς βάσει του κανονισμού 4056/86, ουδόλως διευκρινίζουν κατά τί η εκτίμηση αυτή θα μπορούσε να είναι διαφορετική και δεν προβάλλουν κανένα στοιχείο ικανό να στηρίξει τον ισχυρισμό τους.

100 Εξάλλου, πρέπει να υπομνηστεί ότι, στην παρούσα περίπτωση, η παράβαση που διαπιστώνεται στην προσβαλλόμενη απόφαση συνίσταται σε μια συμφωνία που απαγορεύει τη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών και η

οποία συνήφθη μεταξύ των μελών μιας ναυτιλιακής διασκέψεως, δηλαδή της FEFC, και ανεξάρτητων εταιριών. Για τους λόγους που θα εκτεθούν στο πλαίσιο του λόγου ακυρώσεως που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, μια τέτοια συμφωνία πρέπει να θεωρηθεί ως οριζόντια συμφωνία συλλογικού καθορισμού των τιμών. Πάντως, πρέπει να υπομνηστεί ότι οι οριζόντιες συμφωνίες που προβλέπουν τον καθορισμό των τιμών, εκτός του ότι ρητώς απαγορεύονται από το άρθρο 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ και από το άρθρο 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68, συνιστούν κατάφωρες παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-14/89, Montedipe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1155, σκέψη 265, και της 6ης Απριλίου 1995, Τ-148/89, Tréfilunion κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1063, σκέψη 109). Αυτό συμβαίνει επίσης στο πλαίσιο του κανονισμού 4056/86, διότι, δεδομένου ότι η επίμαχη συμφωνία καθορισμού τιμών συνήφθη μεταξύ των μελών μιας ναυτιλιακής διασκέψεως και ανεξαρτήτων εταιριών, θίγει τον πραγματικό ανταγωνισμό που ασκείται από τις εκτός διασκέψεων ναυτιλιακές εταιρίες, ενώ, κατά την όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86, η ύπαρξη πραγματικού ανταγωνισμού εκ μέρους των τακτικών γραμμών εκτός διασκέψεων αποτελεί έναν από τους κύριους λόγους εξαιρέσεως κατά κατηγορία που προβλέπεται από το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 4056/86, κάθε πράξη ναυτιλιακής διασκέψεως που συνεπάγεται την εξάλειψη πραγματικού ή δυνητικού ανταγωνισμού και ασκείται εκτός της διασκέψεως μπορεί να δικαιολογήσει την ανάκληση της εξαιρέσεως κατά κατηγορία από την Επιτροπή.

101 Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν γιατί η χρησιμοποίηση των κανονισμών 17 και 1017/68, αντί του κανονισμού 4056/86 ως νομικής βάσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως έναντι ορισμένων από τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη, θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια διαφορετική εκτίμηση της επίμαχης συμφωνίας.

102 Επομένως, καμία από τις αρνητικές συνέπειες που προβάλλουν οι προσφεύγουσες δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

103 Κατά συνέπεια, χωρίς να χρειάζεται να εξεταστεί αν η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στηρίζοντας την προσβαλλόμενη απόφαση στους κανονισμούς 17 και 1017/68, ο λόγος που αντλούν οι προσφεύγουσες από εσφαλμένη νομική βάση πρέπει

να απορριφθεί, εφόσον το προβαλλόμενο σφάλμα δεν στέρησε τις προσφεύγουσες από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που προβλέπονται από τους σχετικούς διαδικαστικούς κανονισμούς και δεν επέφερε καμία αρνητική συνέπεια ως προς τη νομική τους κατάσταση.

Επί της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

104 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι, σε κανένα στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, δεν προέβη εις βάθος εξέταση της ρυθμίσεως που έχει εφαρμογή στα διάφορα τέλη και πρόσθετα τέλη που αποτελούν το αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως.

105 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι, σ' ένα πρώτο στάδιο, η Επιτροπή εκτίμησε ότι η FETTCSA ενέπιπτε πλήρως στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4056/86. Συγκεκριμένα, πληροφόρησε τα μέρη, με το από 28 Σεπτεμβρίου 1992, έγγραφό της, ότι οι προσφεύγουσες, αν δεν κοινοποιούσαν τη FETTCSA προκειμένου να ζητήσουν ατομική εξαίρεση σύμφωνα με τον κανονισμό 4056/86, διέτρεχαν τον κίνδυνο να τους επιβληθούν πρόστιμα. Η Επιτροπή τροποποίησε στη συνέχεια την απόψή της, με την ανακοίνωση των αιτιάσεων της 19ης Απριλίου 1994, στην οποία εξέθετε ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από τη FETTCSA εμπίπτουν συγχρόνως στους κανονισμούς 4056/86, 1017/68 και 17, χωρίς να αναφέρει τη ρύθμιση που έχει εφαρμογή σε καθένα από τα τέλη ή πρόσθετα τέλη για τα οποία διατυπώνεται η αιτίαση ότι δεν χορηγήθηκαν εκπτώσεις. Μόλις με την προσβαλλομένη απόφαση, στις αιτιολογικές σκέψεις 123 έως 130, η Επιτροπή προέβη, για πρώτη φορά, σε ειδική ανάλυση της ρυθμίσεως που έχει εφαρμογή σε καθένα από τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη.

106 Κατά συνέπεια, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι προσβλήθηκαν τα δικαιώματά τους άμυνας, καθόσον δεν είχαν τη δυνατότητα να σχολιάσουν ή να αμφισβητήσουν τους

λόγους που επέλεξε η Επιτροπή για να στηρίξει την απόφασή της στους κανονισμούς 17, 1017/68 και 4056/86. Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων πρέπει να περιλαμβάνει όχι μόνον τα κύρια πραγματικά στοιχεία, αλλά και τα κύρια νομικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζεται και τα οποία είναι αναγκαία για την κατανόηση του συλλογισμού βάσει του οποίου έκρινε η Επιτροπή (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 4ης Ιουλίου 1963, 24/62, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 909, και της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397).

107 Η Senator Lines, ατομικώς για τον εαυτό της, υπογραμμίζει ότι από τη νομολογία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί του άρθρου 6, παράγραφος 3, της ΕΣΔΑ προκύπτει ότι ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να πληροφορείται όχι μόνο για τον λόγο της κατηγορίας, δηλαδή για τα πραγματικά περιστατικά που του καταλογίζονται και στα οποία στηρίζεται η κατηγορία, αλλά και για τη φύση της κατηγορίας αυτής, δηλαδή τον νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών. Όμως, εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν εξέθεσε όλα τα νομικά επιχειρήματα στα οποία προετίθετο να στηρίξει την απόφασή της.

108 Η Επιτροπή ζητεί να απορριφθεί η αιτίαση που αντλείται από την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

109 Πρέπει να υπομνηστεί ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων πρέπει, κατά πάγια νομολογία, να εκθέτει τις αιτιάσεις κατά τρόπον αρκούντως σαφή, έστω και συνοπτικό, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να είναι σε θέση να αντιληφθούν τις ενέργειες που τους προσάπτει η Επιτροπή. Υπ' αυτή και μόνον την προϋπόθεση η ανακοίνωση των αιτιάσεων μπορεί να επιτελέσει τη λειτουργία την οποία της αναθέτουν οι κοινοτικοί κανονισμοί και η οποία συνίσταται στην παροχή όλων των αναγκαίων στοιχείων στις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων ώστε να μπορέσουν να αμυνθούν προσηκόντως πριν εκδώσει η Επιτροπή οριστική απόφαση (βλ., μεταξύ άλλων, τις απο-

φάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-352/94, Mo Och Domsjö κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1989, σκέψη 63· T-348/94, Enso Española κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1875, σκέψη 83). Εξάλλου, κατά πάγια νομολογία, η προϋπόθεση αυτή τηρείται εφόσον η απόφαση δεν αποδίδει στους ενδιαφερομένους παραβάσεις διαφορετικές από εκείνες που αναφέρονται στην έκθεση των αιτιάσεων και εφόσον δεν δέχεται παρά μόνον τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων οι ενδιαφερόμενοι είχαν την ευκαίρια να παράσχουν εξηγήσεις (απόφαση ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 106, σκέψεις 26 και 94).

110 Εν προκειμένω, επιβάλλεται κατ' αρχάς η παρατήρηση ότι, μολονότι η Επιτροπή, με την προσβαλλομένη απόφαση, απέσυρε τρεις από τις τέσσερις ανωτέρω αιτιάσεις, είναι βέβαιον ότι δεν πρόσθεσε καμία άλλη και ότι δεν έλαβε υπόψη άλλες αποδείξεις εκτός από αυτήν που μνημονεύεται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, ήτοι τα πρακτικά της 9ης Ιουνίου 1992. Εξάλλου, οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν ότι ήταν σε θέση να λάβουν γνώση μέσω της εν λόγω ανακοινώσεως την παράβαση που διαπιστώνεται με την προσβαλλομένη απόφαση, ήτοι τη σύναψη συμφωνίας που προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των δημοσιευομένων τιμών των τελών και πρόσθετων τελών. Η παράβαση αυτή μνημονεύεται, ιδίως, στα σημεία 20 έως 24, 47, 78 έως 81, 119, 124 και 128 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Επομένως, υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων παρέσχε στις προσφεύγουσες τη δυνατότητα να λάβουν πράγματι γνώση των ενεργειών που τους προσάπτει η Επιτροπή.

111 Στη συνέχεια, όσον αφορά ειδικότερα την επιλογή της νομικής βάσεως, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων εκθέτει ρητώς, στο σημείο 5, ότι, από την άποψη της Επιτροπής, η FETTCSA εμπίπτει στους κανονισμούς 4056/86, 1017/68 και 17. Επιπλέον, στο σημείο 97 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη αφορούν υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 4056/86, υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 1017/68, καθώς και υπηρεσίες λιμένα που εμπίπτουν στον κανονισμό 17. Το σημείο αυτό αντιστοιχεί προς την αιτιολογική σκέψη 123 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Τέλος, στα σημεία 144 έως 149 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων θεωρεί ότι στα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη έχουν εφαρμογή τα άρθρα 2, 3 και 5 του κανονισμού 1017/68 και ο κανονισμός 17. Τα

σημεία αυτά αντιστοιχούν στις αιτιολογικές σκέψεις 144, 161 και 163 έως 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων περιέχει σαφώς τη νομική βάση επί της οποίας η Επιτροπή προετίθετο να εκδώσει την προσβαλλομένη απόφαση.

112 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν πάντως ότι η Επιτροπή, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, δεν προέβη σε ενδελεχή εξέταση της ρυθμίσεως που έχει εφαρμογή στα διάφορα τέλη και πρόσθετα τέλη που αποτελούν το αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως. Προσάπτουν συγκεκριμένα στην Επιτροπή το οψιγενές, σε σχέση με την ανακοίνωση των αιτιάσεων, των αιτιολογικών σκέψεων 125 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως, οι οποίες εκθέτουν τον βαθμό εφαρμογής στον κανονισμό 17, 1017/68 και 4056/86 στα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη.

113 Πρέπει πάντως να υπογραμμιστεί ότι οι αιτιολογικές σκέψεις 125 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως προστέθηκαν στην εν λόγω απόφαση ακριβώς κατόπιν της παρατηρήσεως των προσφευγουσών, που διατυπώνεται στην απάντηση επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, κατά την οποία, ελλείψει προσδιορισμού στην ανακοίνωση των αιτιάσεων των υπηρεσιών που εμπίπτουν σε κάθε κανονισμό, δεν ήταν σε θέση να αμφισβητήσουν την εν προκειμένω συλλογιστική της Επιτροπής. Η λήψη υπόψη ενός επιχειρήματος που προέβαλε μια επιχείρηση κατά τη διοικητική διαδικασία, χωρίς να της δοθεί η δυνατότητα να το διευκρινίσει πριν από τη λήψη της τελικής αποφάσεως, δεν μπορεί να συνιστά, καθεαυτή, προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας (απόφαση του Πρωτοδικείου της 7ης Οκτωβρίου 1999, Τ-228/97, Irish Sugar κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-2969, σκέψη 34, όπως επιβεβαιώθηκε με διάταξη του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 2001, C-497/99 P, Irish Sugar κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-5333, σκέψη 24).

114 Εξάλλου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι προσφεύγουσες δεν διευκρινίζουν κατά πόσο η συλλογιστική βάσει της οποίας η Επιτροπή κατέληξε στην εφαρμογή των σχετικών κανονισμών σε καθένα από τα επίμαχα κύρια τέλη και πρόσθετα τέλη μπορούσε να τις βλάψει. Πρώτον, διαπιστώθηκε ανωτέρω ότι, όσον αφορά την κατάφωρη παράβαση των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού, η επιλεγείσα από την Επιτροπή νομική βάση προς στήριξη της εκδόσεως της αποφάσεώς της δεν ήταν δυνατόν να έχει καμία επίπτωση στην εκτίμηση της συμφωνίας έναντι του

άρθρου 81 ΕΚ. Δεύτερον, οι ίδιες οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι ο κανονισμός 4056/86 συνιστά κατάλληλη νομική βάση της προσβαλλομένης αποφάσεως. Έχει κριθεί ότι ο εν λόγω κανονισμός αρκεί για να στηρίξει τις αιτιάσεις της Επιτροπής. Στην αλληλουχία αυτή, η συλλογιστική βάσει της οποίας η Επιτροπή κατέληξε στην εφαρμογή των κανονισμών 17 και 1017/68 δεν μπορεί επομένως να τις βλάψει. Όλως αντιθέτως, ανωτέρω διαπιστώθηκε ότι η χρησιμοποίηση των κανονισμών 17 και 1017/68 είχε ως αποτέλεσμα να παράσχει η Επιτροπή στις προσφεύγουσες συμπληρωματικές διαδικαστικές εγγυήσεις, εφόσον πραγματοποιήθηκε διαβούλευση με τις τρεις συμβουλευτικές επιτροπές που έχουν συσταθεί με τους κανονισμούς 17, 1017/68 και 4056/86 και ότι η Επιτροπή ανέμεινε την πάροδο προθεσμίας τουλάχιστον 20 ημερών μετά τις διαβουλεύσεις αυτές, πριν εκδώσει την προσβαλλομένη απόφαση. Τρίτον, τέλος, εφόσον οι προσφεύγουσες είχαν πληροφορηθεί τις νομικές βάσεις στις οποίες η Επιτροπή προετίθετο να στηρίξει την απόφασή της, τίποτε δεν τις εμπόδιζε να αμφισβητήσουν, με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, την επιλογή των κανονισμών 17 και 1017/68 ως νομικές βάσεις της επεμβάσεως της Επιτροπής. Επομένως, προκύπτει ότι τα επιχειρήματα που αφιερώθηκαν με την προσβαλλομένη απόφαση στη νομική βάση είναι άσχετα με οποιαδήποτε νέα αιτίαση, αφού δεν αφορούν διαφορετικές συμπεριφορές από εκείνες για τις οποίες οι επιχειρήσεις είχαν ήδη παράσχει εξηγήσεις (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, LVM κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψη 103).

115 Κατά συνέπεια, η αιτίαση των προσφευγουσών που αντλείται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας είναι αβάσιμη.

Συμπέρασμα ως προς τον λόγο ακυρώσεως

116 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο λόγος ακυρώσεως που αντλείται από εσφαλμένη νομική βάση της προσβαλλομένης αποφάσεως και από προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας ως προς το σημείο αυτό πρέπει να απορριφθεί εξ ολοκλήρου.

2. Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 και από έλλειψη αιτιολογήσεως ως προς το σημείο αυτό

Επιχειρήματα των διαδίκων

117 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή δεν εφάρμοσε ορθώς το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ και το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68, θεωρώντας, στο άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι τα μέρη της FETTCSA παρέβησαν τις διατάξεις αυτές με τη σύναψη «συμφωνίας για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών».

118 Πρώτον, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, συνάγοντας από τα πρακτικά της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 ότι τα μέρη της FETTCSA συνήψαν συμφωνία που προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των προσθέτων τελών που περιέχουν τα τιμολόγιά τους. Οι προσφεύγουσες αναγνωρίζουν ότι η διατύπωση των πρακτικών είναι επιδεκτική μιας τέτοιας ερμηνείας. Προβάλλουν εντούτοις ότι το αντικείμενο της συμφωνίας που αναφέρεται σ' αυτά τα πρακτικά συνίστατο αποκλειστικώς στη δέσμευση κάθε ναυτιλιακής εταιρίας που είναι μέρος της συμφωνίας να παραιτηθεί από το σύστημα καθαρών κατ' αποκοπή ποσών, προκειμένου εφεξής να αναφέρονται χωριστά, στις προσφορές τους τιμών προς τους φορτωτές και στα τιμολόγια, διάφορα εφαρμοστέα τέλη και πρόσθετα τέλη. Ο σκοπός των μερών της FETTCSA ήταν επομένως όχι το να απαγορευθεί με τη συμφωνία αυτή η χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των προσθέτων τελών, αλλά να παρασχεθεί στους φορτωτές η δυνατότητα συγκρίσεως των αντίστοιχων στοιχείων των συνολικών διαφορετικών τιμών, ειδικότερα όσον αφορά το ύψος των τελών και των προσθέτων τελών που ζητούσε κάθε ναυτιλιακή εταιρία.

119 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η ερμηνεία αυτή στηρίζεται από διάφορα στοιχεία.

120 Πρώτον, η ερμηνεία αυτή προκύπτει από το ίδιο το κείμενο των πρακτικών, δεδομένου ότι αυτά αναφέρονται ρητώς στο γεγονός ότι ορισμένες συμβάσεις που είχαν συναφθεί στο παρελθόν επί κατ' αποκοπήν καθαρής βάσεως, πράγμα που σημαίνει ότι τα συστατικά στοιχεία των τιμών που προσφέρονταν στους φορτωτές δεν ήταν καταμερισμένα. Η αναφορά αυτή καταδεικνύει ότι το αντικείμενο της συμφωνίας που συνήφθη από τα μέρη της FETTCSA κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 ήταν απλώς να μνημονεύονται χωριστά, στις προσφορές τους τιμών προς τους φορτωτές και στα τιμολόγια τους, τα διάφορα εφαρμοστέα συμπληρωματικά τέλη.

121 Δεύτερον, η Επιτροπή, ως εκ της γνώσεώς της του τομέα των θαλασσίων μεταφορών, δεν μπορούσε, κατά τις προσφεύγουσες, να αγνοεί τον φόβο των θαλασσίων μεταφορέων την εποχή εκείνη για το ενδεχόμενο η προσφορά κατ' αποκοπήν ποσών να καταλήγει στη χρέωση τιμών κατωτέρων του κόστους. Σ' αυτήν ακριβώς την αλληλουχία, τα μέλη της FEFC κατάρτισαν, την 1η Ιανουαρίου 1990, νέο τιμολόγιο με πέντε μέρη, το NT 90, στο οποίο τα συμπληρωματικά τέλη εξειδικεύονται σαφώς και εκτίθενται χωριστά από τον ναύλο θαλάσσιας μεταφοράς και από τον ναύλο εσωτερικής μεταφοράς. Η Επιτροπή αναγνώρισε τα πλεονεκτήματα αυτής της διατάξεως με την απόφασή της 94/985, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 15. Επιπλέον, το ζήτημα των κατ' αποκοπήν ποσών και η απαγόρευση εφαρμογής τιμών κατωτέρων του κόστους αποτέλεσε ομοίως αντικείμενο συζητήσεων με την Επιτροπή στο πλαίσιο των διαδικασιών που αφορούσαν την «Trans Atlantic Agreement» (βλ. συναφώς, τη διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 22ας Νοεμβρίου 1995, T-395/94 R II, Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2893) και την «Trans-Atlantic Conference Agreement» (υπόθεση IV/37.396).

122 Τρίτον, οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι το έγγραφο της γραμματείας της FETTCSA προς την Επιτροπή της 19ης Οκτωβρίου 1992 διευκρίνιζε λεπτομερώς ότι είχε καταρτιστεί νέο τιμολόγιο κατανεμημένο σε πέντε μέρη το 1990 από τη FEFC προκειμένου να καταστούν διαυγέστερα τα τιμολόγια και να φαίνονται σαφώς και ατομικώς τα διάφορα στοιχεία του τιμολογίου ναύλων.

123 Τέταρτον, τέλος, το αντικείμενο της FETTCSA συνίσταται, κατά τους όρους της συμφωνίας της 5ης Μαρτίου 1991, στην εξάλειψη κάθε αυθαίρετου χαρακτήρα στα τέλη και πρόσθετα τέλη καθώς και στη θέσπιση ή εφαρμογή ενιαίων κανόνων όσον

αφορά τη δομή και τους όρους εφαρμογής των τιμών μεταφοράς. Το αντικείμενο της FETTCSA δεν ήταν επομένως, κατά τις προσφεύγουσες, ο καθορισμός κοινών τιμών, αλλά μια κοινή μέθοδος για τον υπολογισμό των τελών και των πρόσθετων τελών.

124 Υπό το φως αυτών των στοιχείων, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 δεν μπορούν να αποτελούν επαρκή απόδειξη των ισχυρισμών της Επιτροπής ως προς την ύπαρξη συμφωνίας αντίθετης προς το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ και προς το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68. Καθόσον τα εν λόγω πρακτικά επιδέχονται διάφορες ερμηνείες και ενόψει του γεγονότος ότι η εναλλακτική ερμηνεία εκ μέρους των μερών είναι αποδεκτή, η ερμηνεία της Επιτροπής δεν μπορεί να γίνει δεκτή παρά μόνον εάν υφίσταται μια δέσμη σοβαρών, συγκεκριμένων και αλληλοσυμπληρουμένων ενδείξεων (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 28ης Μαρτίου 1984, 29/83 και 30/83, CRAM και Rheinzink κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 1679, και της 31ης Μαρτίου 1993, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 και C-125/85 έως C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, αποκαλούμενη «Ξυλοπολτός ΙΙ», Συλλογή 1993, σ. I-1307). Η Επιτροπή δεν προσκόμισε τέτοια στοιχεία. Επιπλέον, από την απόφαση του Πρωτοδικείου της 26ης Οκτωβρίου 2000, T-41/96, Bayer κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. II-3383), προκύπτει ότι, ελλείψει γραπτού αποδεικτικού στοιχείου, εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει την ύπαρξη συμπτώσεως βουλήσεων όσον αφορά την προβαλλόμενη παράβαση.

125 Τέλος, εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, καθόσον η προσβαλλόμενη απόφαση, στην αιτιολογική σκέψη 36, περιορίζεται να εκθέσει ότι «λαμβανομένης υπόψη της διατύπωσης των πρακτικών, η Επιτροπή δεν θεωρεί πειστική την ερμηνεία της συμφωνίας από τα συμβαλλόμενα μέρη» πάσχει έλλειψη αιτιολογήσεως.

126 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο θεωρώντας ότι μια συμφωνία που απαγορεύει τη χορήγηση εκπτώσεων έχει ως σκοπό τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68.

127 Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι τα μέρη της FETTCSA δεν ήρθαν σε συμφωνία ως προς το επίπεδο των τελών και προσθέτων τελών που πρέπει να χρεώνονται. Παρά τη συναφθείσα στις 9 Ιουνίου 1992 συμφωνία, εξακολουθούσε πράγματι, κατά τις προσφεύγουσες, να υφίσταται το δικαίωμα των ανεξαρτήτων εταιριών να συνεχίζουν να δημοσιεύουν τα δικά τους τιμολόγια κατ' ανταγωνισμό προς αυτά που δημοσιεύονται από τα μέλη της FEFC. Επιπλέον, η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι τα μέρη της FETTCSA συμφώνησαν να μη μειώσουν το επίπεδο των δικών τους τελών και πρόσθετων τελών. Κατά συνέπεια, η επίμαχη συμφωνία δεν συνιστά κλασική συμφωνία καθορισμού τιμών. Επομένως, κατά την άποψη των προσφευγουσών, εναπέκειτο στην Επιτροπή να αποδείξει ότι τα μέρη της επίμαχης συμφωνίας είχαν την πραγματική πρόθεση να περιορίσουν τον ανταγωνισμό διότι η επίμαχη συμφωνία είχε ένα τέτοιο αποτέλεσμα.

128 Τρίτον, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η προσβαλλομένη απόφαση φαίνεται να εκτιμά, στις αιτιολογικές σκέψεις 136 και 137, ότι μια συμφωνία που προβλέπει παραίτηση από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές προκειμένου να εφαρμοστούν τιμές αναλυμένες στα συστατικά τους στοιχεία προκειμένου να εξασφαλιστεί σαφήνεια για τους φορτωτές περιορίζει σημαντικά τον ανταγωνισμό, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68.

129 Κατά τις προσφεύγουσες, μια τέτοια συμφωνία, μακράν του να περιορίζει τον ανταγωνισμό, παρέχει στους φορτωτές τη δυνατότητα να εντοπίζουν με περισσότερη ασφάλεια τον ανταγωνιστικό μεταφορέα όσον αφορά τόσο τον ναύλο θαλάσσιας μεταφοράς όσο και τον ναύλο χερσαίας μεταφοράς. Εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι, καθόσον η Επιτροπή θεωρεί μια συμφωνία παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές αντιβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού, η προσβαλλομένη απόφαση είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη.

130 Η Επιτροπή ζητεί να απορριφθούν όλα τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι προσφεύγουσες προς στήριξη αυτού του λόγου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

α) Επί της αποδείξεως της παραβάσεως και της αιτιολογήσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως ως προς το σημείο αυτό

131 Προκειμένου να εξεταστεί αν, εν προκειμένω, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την παράβαση που προσάπτεται στις προσφεύγουσες, πρέπει, κατ' αρχάς, να προσδιοριστεί επακριβώς το πλαίσιο της παραβάσεως που διαπιστώνεται με την προσβαλλομένη απόφαση καθώς και τα αποδεικτικά στοιχεία που χρησιμοποίησε η Επιτροπή προς στήριξη αυτής της διαπιστώσεως και να επαληθευθεί, στη συνέχεια, αν τα στοιχεία αυτά ήταν επαρκή για να μπορέσει η Επιτροπή να καταλήξει στην ύπαρξη της εν λόγω παραβάσεως.

132 Πρώτον, όσον αφορά το πλαίσιο της εν λόγω παραβάσεως, από το άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι προσφεύγουσες παρέβησαν τις διατάξεις του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, συνάπτοντας, στο πλαίσιο της FETTCSA, συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και προσθέτων τελών. Δεδομένου ότι η FETTCSA περιελάμβανε, αρχικώς, εκτός από τα μέλη της διασκέψεως FEFC, ανεξάρτητες ναυτιλιακές εταιρίες της εν λόγω διασκέψεως, η Επιτροπή διευκρινίζει συναφώς, στην αιτιολογική σκέψη 17 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα εξής:

«Τα μέλη της FEFC συμφωνούν επίσης στα επίπεδα τελών και πρόσθετων τελών που αποτελούσαν το αντικείμενο της FETTCSA. Η απόφαση αυτή ασχολείται μόνο με την επέκταση στις ανεξάρτητες τακτικές γραμμές της απόφασης της FEFC να μη χορηγήσει εκπτώσεις επί των τελών και πρόσθετων τελών. Στον βαθμό που τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη της FEFC σχετίζονται με τις υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς, εμπίπτουν στην απαλλαγή κατά κατηγορία για τις διασκέψεις ναυτιλιακών εταιριών [...]».

133 Δεύτερον, όσον αφορά την απόδειξη της επίμαχης συμφωνίας, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή θεωρεί ότι η εν λόγω συμφωνία περιλαμβάνεται στα πρακτικά της συνεδριάσεως των μερών της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992. Στα πρακτικά αυτά, που παρατίθενται στην αιτιολογική σκέψη 35 της προσβαλλομένης αποφάσεως, εκτίθενται τα εξής:

«Σύμφωνα με τις διατάξεις της FETTSCA, πρέπει να συμφωνηθεί ο χρόνος επιβολής των τελών και των πρόσθετων τελών. Ο πρόεδρος δήλωσε ότι οφείλει να γνωστοποιήσει, σύμφωνα με τους όρους της FETTSCA, ότι οι διευθυντές των ναυτιλιακών εταιρειών της FEFC αποφάσισαν ότι όλα τα συμπληρωματικά τέλη, συμπεριλαμβανομένων των CAF/BAF κ.λπ., θα πρέπει να χρεώνονται πλήρως κατά το τιμολόγιο της FEFC από την 1η Ιουλίου 1992. Διατυπώθηκε η εκτίμηση ότι ορισμένες πράξεις έγιναν με βάση τις καθαρές συνολικές τιμές ("net all-in basis"), γεγονός που δυστυχώς απαιτήθηκε πολύς χρόνος για ν' αλλάξουν, αλλά οποιεσδήποτε νέες πράξεις θα συμπεριλαμβάνουν όλα τα συμπληρωματικά τέλη. Προτάθηκε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της FETTCSA να χρεώνουν πλήρως τα συμπληρωματικά τέλη με βάση τα δικά τους τιμολόγια όσον αφορά τα δρομολόγια προς ανατολάς και προς δυσμάς.

Τούτο συμφωνήθηκε ομόφωνα από όλες τις εταιρίες της FETTCSA».

134 Στην αιτιολογική σκέψη 36 η Επιτροπή εκθέτει ότι από τα πρακτικά συνάγει ότι «οι εταιρίες της FETTCSA που παρέστησαν στη συνεδρίαση (δηλαδή όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της FETTSCA πλην της Ben Line και της POL) συμφώνησαν ότι από την 1η Ιουλίου 1992 δεν θα παραχωρούν πλέον εκπτώσεις επί των συμπληρωματικών τελών που αναφέρονται στα τιμολόγιά τους».

135 Εξάλλου, στην αιτιολογική σκέψη 135 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή παραδέχεται ότι δεν παρουσιάζει «στοιχεία σχετικά με το πραγματικό ύψος των

τιμών». Υπενθυμίζει πάντως ότι «για να έχει εφαρμογή το άρθρο 81, παράγραφος 1 [...], αρκεί μια συμφωνία να έχει ως στόχο τον περιορισμό του ανταγωνισμού» και ότι «δεν είναι απαραίτητο να αποδειχθεί ότι εφαρμόστηκε μια παρόμοια συμφωνία».

136 Κατά συνέπεια, το μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για να αποδείξει την ύπαρξη της συμφωνίας μεταξύ των προσφευγουσών για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών είναι τα πρακτικά της συνεδριάσεως των μερών της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν η Επιτροπή, στηριζόμενη μόνο σ' αυτό το έγγραφο, απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη της εν λόγω συμφωνίας.

137 Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ευθύς εξ αρχής ότι οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν ούτε το γεγονός ότι πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση των διεθυντών της FETTCSA στις 9 Ιουνίου 1992 ούτε το περιεχόμενο και τη διατύπωση των πρακτικών αυτής της συνεδριάσεως.

138 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τον συνδυασμό της δεύτερης παραγράφου και της τελευταίας φράσεως της πρώτης παραγράφου αυτών των πρακτικών προκύπτει ότι τα μέρη της FETTCSA που ήταν παρόντα στη συνεδρίαση της 9ης Ιουνίου 1992 υιοθέτησαν ομοφώνως την πρόταση κατά την οποία «όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της FETTCSA χρεώνουν πλήρως τα συμπληρωματικά τέλη με βάση τα δικά τους τιμολόγια όσον αφορά τα δρομολόγια προς ανατολάς και προς δυσμάς».

139 Επιπλέον, από την ανάγνωση των πρακτικών αυτών προκύπτει σαφώς ότι η εν λόγω πρόταση αποτελεί συνέχεια της αποφάσεως των διευθυντών των εταιριών μελών της FEFC, που εκτέθηκε από τον πρόεδρο της FETTCSA, η οποία προέβλεπε ότι «όλα τα συμπληρωματικά τέλη [...] θα πρέπει να χρεώνονται πλήρως, κατά το τιμολόγιο της FEFC, από την 1η Ιουλίου 1992». Συναφώς, στα πρακτικά διευκρινίζεται ακόμη ότι, μολονότι ορισμένες πράξεις που συμφωνήθηκαν από τα μέλη της FEFC με βάση τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές δεν μπορούν ν' αλλάξουν βραχυπρόθεσμα, «οποιεσδήποτε νέες πράξεις θα συμπεριλαμβάνουν όλα τα συμπληρωματικά τέλη».

140 Κατά συνέπεια, από τη διατύπωση των πρακτικών της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 προκύπτει ότι, αφενός, τα πρακτικά αυτά αναφέρουν την ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ των μερών της FETTCSA για την πλήρη χρέωση των τελών και πρόσθετων τελών και, αφετέρου, η εν λόγω συμφωνία αποτελεί συνέχεια μιας πανομοιότυπης συμφωνίας που είχε συναφθεί προηγουμένως στο πλαίσιο της FEFC μεταξύ των διευθυντών των εταιριών μελών της FEFC.

141 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 συνιστούν άμεση έγγραφη απόδειξη της υπάρξεως κοινής βουλήσεως των μερών της FETTCSA να χρεώνουν πλήρως τα τέλη και πρόσθετα τέλη στην πελατεία τους και να επεκτείνουν κατ' αυτόν τον τρόπο στα μέρη της FETTCSA, που δεν ήταν μέλη της FEFC, την πανομοιότυπη απόφαση που υιοθετήθηκε από αυτήν στο πλαίσιο της αντίστοιχης ναυτιλιακής διασκέψεως. Εξάλλου, οι προσφεύγουσες παραδέχτηκαν ρητώς, τόσο με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων όσο και με τις γραπτές τους παρατηρήσεις ενώπιον του Πρωτοδικείου, ότι η διατύπωση των εν λόγω πρακτικών είναι επιδεκτική της ερμηνείας που δίνει σ' αυτά η Επιτροπή.

142 Πάντως, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι, υπό το φως των διευκρινίσεων στις οποίες προέβησαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, τα πρακτικά της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 δεν μπορούν να συνιστούν επαρκή απόδειξη της παραβάσεως που διαπιστώνεται με την προσβαλλομένη απόφαση. Στην απάντησή τους επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, διευκρίνισαν πράγματι ότι ο σκοπός της συμφωνίας που περιέχεται στα πρακτικά δεν ήταν η απαγόρευση χορηγήσεως εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών, αλλά η παραίτηση από το σύστημα των καθαρών κατ' αποκοπή τιμών προκειμένου να αναφέρονται χωριστά, στις προσφορές τους τιμών προς τους φορτωτές και στα τιμολόγια τους, τα διάφορα εφαρμοστέα τέλη και πρόσθετα τέλη. Οι προσφεύγουσες επανέλαβαν τις ίδιες αυτές διευκρινίσεις με τις γραπτές τους παρατηρήσεις ενώπιον του Πρωτοδικείου καθώς και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

143 Οι προσφεύγουσες, προς στήριξη της ερμηνείας τους, επικαλούνται, πρώτον, το γεγονός ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 αναφέρονται, ρητώς, στις συμβάσεις που συνήφθησαν με βάση τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές.

144 Πρέπει, πράγματι, να γίνει δεκτό ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 αναφέρονται, με την τρίτη περίοδο της πρώτης παραγράφου, στο σύστημα των καθαρών κατ' αποκοπήν τιμών προκειμένου να διαπιστωθεί ότι οι υφιστάμενες συμβάσεις που είχαν καταρτιστεί με αυτή τη βάση δεν θα μπορούν να τροποποιηθούν βραχυπροθέσμως, παρά την απόφαση των διευθυντών των εταιριών μελών της FEFC να χρεώνουν πλήρως τα τέλη και πρόσθετα τέλη από την 1η Ιουλίου 1992.

145 Οι προσφεύγουσες δεν μπορούν πάντως να επικαλούνται την απλή αυτή αναφορά στις συμβάσεις που συνήφθησαν με καθαρά κατ' αποκοπή βάση για να υποστηρίξουν ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 επικυρώνουν όχι μια συμφωνία πλήρους τιμολογήσεως των τελών και πρόσθετων τελών, αλλά μια συμφωνία παραιτήσεως από καθαρές κατ' αποκοπή τιμές. Πράγματι, μακράν του να αναφέρουν ότι τα μέρη της FETTCSA αποφάσισαν να αναφέρουν «χωριστά» τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη, τα πρακτικά εκθέτουν τρεις φορές στην ίδια παράγραφο τη σκέψη ότι τα συμπληρωματικά τέλη θα πρέπει εφεξής να χρεώνονται, χωρίς να είναι δυνατή η χορήγηση εκπτώσεων. Πράγματι, στο σημείο αυτό εκτίθεται ότι «όλα τα συμπληρωματικά τέλη [...] θα πρέπει να χρεώνονται πλήρως», ότι «οποιεσδήποτε νέες πράξεις θα συμπεριλαμβάνουν όλα τα συμπληρωματικά τέλη» και «προτάθηκε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της FETTCSA να χρεώνουν πλήρως τα συμπληρωματικά τέλη». Αν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η έκφραση «πλήρως» μπορεί, μέσω διασταλτικής ερμηνείας, να αναφέρεται στην υποχρέωση αναφοράς «χωριστά» των συμπληρωματικών τελών, υπό την έννοια ότι κάθε συμπληρωματικό τέλος θα πρέπει να αναφέρεται πλήρως στο τιμολόγιο, παραμένει, αντιθέτως, γεγονός ότι η αναφορά στη «χρέωση» των συμπληρωματικών τελών δείχνει ότι όλα τα συμπληρωματικά τέλη πρέπει να χρεώνονται. Η χρησιμοποίηση του όρου «χρέωση», επομένως, δύσκολα συμβιβάζεται με τη διασταλτική ερμηνεία που υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες και τείνει, αντιθέτως, να επιβεβαιώσει την ύπαρξη συμφωνίας που απαγορεύει τη χορήγηση εκπτώσεων επί των συμπληρωματικών αυτών τελών.

146 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η ερμηνεία που δίνουν στα πρακτικά οι προσφεύγουσες θα ήταν περισσότερο αποδεκτή αν, παρά αυτό που δείχνει καθαρά η διατύπωσή τους, η απόφαση των διευθυντών της FEFC που παρατέθηκε από τον πρόεδρο της FETTCSA κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 προέβλεπε όχι μόνον την πλήρη χρέωση των τελών και των πρόσθετων τελών, αλλά την παραίτηση από τα καθαρά κατ' αποκοπήν ποσά. Καθόσον η προσβαλλομένη απόφαση δια-

πιστώνει ότι, με την επίμαχη συμφωνία που συνήφθη στο πλαίσιο της FETTCSA, οι προσφεύγουσες επεξέτειναν στις ανεξάρτητες εταιρίες μέρη της FETTCSA μια παρόμοια απόφαση που είχε συναφθεί προηγουμένως με τη FEFC, η σημασία και το περιεχόμενο της τελευταίας αυτής αποφάσεως συνιστούν πράγματι αντιστοίχως ουσιώδη στοιχεία για την ερμηνεία της επίμαχης συμφωνίας.

147 Πάντως, ούτε κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ούτε κατά τη διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου οι προσφεύγουσες προσπάθησαν να αμφισβητήσουν το γεγονός ότι τα μέλη της FEFC είχαν λάβει απόφαση προβλέπουσα την πλήρη χρέωση των τελών και των πρόσθετων τελών από 1ης Ιουλίου 1992. Όλως αντιθέτως, προσκόμισαν, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, έγγραφα που πιστοποιούν την ύπαρξη μιας τέτοιας αποφάσεως.

148 Κατόπιν πρωτοβουλίας του Πρωτοδικείου, οι προσφεύγουσες κλήθηκαν πράγματι να παράσχουν, ενόψει της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, κάθε έγγραφο που αφορά την απόφαση της FEFC η οποία προβλέπει, κατά τη διατύπωση των πρακτικών της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 που παρατέθηκαν στην αιτιολογική σκέψη 35 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι «όλα τα συμπληρωματικά τέλη, συμπεριλαμβανομένων των CAF/BAF κ.λπ. θα πρέπει να χρεώνονται πλήρως κατά το τιμολόγιο της FEFC από την 1η Ιουλίου 1992».

149 Ανταποκρινόμενες συναφώς, οι προσφεύγουσες διευκρίνισαν κατ' αρχάς ότι από την έρευνα την οποία πραγματοποίησαν δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν το παραμικρό έγγραφο που να είχε σχέση, κατά την διατύπωσή τους, με «την προφανώς ληφθείσα απόφαση» από τη FEFC προκειμένου να χρεώνονται πλήρως τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη. Λίγο πριν από την επ' ακροατηρίου συζήτηση, προσκόμισαν πάντως ένα έγγραφο του προέδρου της FEFC, με ημερομηνία 28 Απριλίου 1992, απευθυνόμενο σε ορισμένα μέλη της FEFC. Το έγγραφο αυτό εκθέτει με σαφή τρόπο το ότι «στο Χονγκ Κονγκ, οι διευθυντές εξέθεσαν μετ' επιτάσεως ότι θα εφάρμοζαν όλοι αμελλητί τα συμπληρωματικά τέλη (THC, CAF, BAF κ.λπ.)» πριν καταλήξει, όσον

αφορά τα δρομολόγια προς ανατολάς, ότι «η επί του παρόντος προσοχή εστιάζεται στον βαθμό μέχρι του οποίου μπορούν να επιβληθούν εκ νέου οι βελτιωμένες τιμές από την 1η Ιουλίου, η οποία έχει καθοριστεί ως η ημερομηνία κλειδί» και προτείνει, ενόψει μιας προσεχούς συνεδριάσεως των διευθυντών της συνδιασκέψεως, το ακόλουθο πρόγραμμα:

«Ένας απλός κατάλογος προς συζήτηση θεμάτων για αυτή τη συνεδρίαση των διευθυντών θα ήταν να εξεταστούν και να συμφωνηθούν μέθοδοι που επιτρέπουν τη δημιουργία εμπιστοσύνης μεταξύ των εταιριών προκειμένου:

[...]

β. την επιβολή όλων των συμπληρωματικών τελών.»

150 Οι προσφεύγουσες προσκόμισαν επίσης τα πρακτικά αυτής της συνεδριάσεως, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο στις 8 Ιουνίου 1992 μεταξύ των διευθυντών της FEFC. Στην πρώτη παράγραφο του εγγράφου αυτού διαπιστώνονται τα εξής:

«1. Ο πρόεδρος κήρυξε την έναρξη της συνεδριάσεως αναφερόμενος στο έγγραφό του της 28ης Απριλίου [1992] στο οποίο υπογράμμισε την απογοητευτική κατάσταση των δρομολογίων παρά τις συζητήσεις που διεξήχθησαν νωρίτερα εντός του έτους και κατά τις οποίες συμφωνήθηκαν ορισμένες πρωτοβουλίες προκειμένου να χρεώνονται πλήρως τα συμπληρωματικά τέλη και να εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα αποκαταστάσεως των τιμών».

151 Αφού υπογράμμισε την έλλειψη «εμπιστοσύνης» («trust») μεταξύ των εταιριών μελών της FEFC, το έγγραφο εκθέτει, στις παραγράφους 8.1 και 9.3, ότι οι διευθυντές της FEFC συμφώνησαν για ένα σχέδιο δράσεως το οποίο περιελήφθη σε δύο δηλώσεις δεσμεύσεως («Declaration of Commitment»).

152 Η πρώτη από αυτές τις δηλώσεις, η οποία αφορά τα δρομολόγια προς ανατολάς («Eastbound»), προβλέπει τα εξής:

«Οι ακόλουθες δεσμεύσεις έγιναν αποδεκτές και συνομολογήθηκαν χωρίς επιφύλαξη από τους διευθυντές των κάτωθι υπογεγραμμένων εταιριών μελών της FEFC κατά τη συνεδρίαση των διευθυντών της FEFC που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο στις 8 Ιουνίου 1992:

1. Όσον αφορά τα δρομολόγια προς ανατολάς από τη Βόρεια Ευρώπη προς τη Μέση Ανατολή:

[...]

β) Όλα τα συμπληρωματικά τέλη, περιλαμβανομένων του CAF και του BAF κ.λπ., θα χρεώνονται από την 1η Ιουλίου 1992 και δεν υπάρχει καμία αντίστοιχη μείωση του ναύλου θαλάσσιας μεταφοράς.»

153 Ως προς τη δεύτερη από αυτές τις δηλώσεις, που αφορά τα δρομολόγια προς τη δύση («Westbound»), προβλέπονται τα εξής:

«Οι ακόλουθες δεσμεύσεις έγιναν αποδεκτές και συνομολογήθηκαν χωρίς επιφύλαξη από τους διευθυντές των κάτωθι υπογεγραμμένων εταιριών μελών της FEFC κατά τη συνεδρίαση των διευθυντών της FEFC που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο σήμερα:

1. Συμφωνία για τις τιμές μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας που αφορούν τα δρομολόγια προς δυσμάς

(a) Χρέωση όλων των συμπληρωματικών τελών, συμπεριλαμβανομένων των CAF/BAF κ.λπ.

(b) Καμία αντίστοιχη μείωση στις τιμές από την ημερομηνία αυτή.»

154 Ενόψει του γεγονότος ότι οι δηλώσεις αυτές της FEFC υιοθετήθηκαν σε μια συνεδρίαση που πραγματοποιήθηκε στις 8 Ιουνίου 1992, ήτοι την προηγούμενη ημέρα από τη συνεδρίαση της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 που αποτελεί το αντικείμενο των πρακτικών που παρατέθηκαν που παρατέθηκαν στην αιτιολογική σκέψη 35 της προσβαλλομένης αποφάσεως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι εν λόγω δηλώσεις περιέχουν την απόφαση των εταιριών με ιθύνουσα θέση στη FEFC η οποία, κατά τα πρακτικά αυτά, εκτέθηκε, στις 9 Ιουνίου 1992, από τον πρόεδρο της FETTCSA στις προσφεύγουσες, πριν τους υποβληθεί η πρόταση για την πλήρη χρέωση των συμπληρωματικών τελών βάσει των δικών τους τιμών όσον αφορά τα δρομολόγια προς ανατολάς και προς δυσμάς. Οι προσφεύγουσες αναγνώρισαν, εξάλλου, με τις απαντήσεις τους στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, ότι:

«Ενόψει της εγγύτητας του χρόνου αυτής της συνεδριάσεως προς αυτήν των μερών της FETTCSA στις 9 Ιουνίου 1992 και της ομοιότητας των ουσιωδών όρων που περιέχονται, αντιστοίχως, στα σημειώματα της FEFC και στα πρακτικά της FETTCSA, φαίνεται ενδεχομένως ότι πρόκειται για τη συμφωνία των διευθυντών της FEFC στην οποία αναφέρονται τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA που πραγματοποιήθηκε κατά την ημερομηνία αυτή.»

155 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ούτε οι δηλώσεις της FEFC που επισυνάφθηκαν στα πρακτικά της συνεδριάσεως της 8ης Ιουνίου 1992 ούτε το έγγραφο του προέδρου της FEFC της 28ης Απριλίου 1992 προβλέπουν την παραίτηση των μελών της FEFC από τις καθαρές κατ' αποκοπήν συμφωνίες. Όλως αντιθέτως, από τους όρους που χρησιμοποιήθηκαν σ' αυτά τα έγγραφα και από το πλαίσιο εντός του οποίου καταρτίστηκαν από τους διευθυντές της FEFC προκύπτει σαφώς ότι συμφωνήθηκε πλήρης χρέωση των τελών και πρόσθετων τελών από την 1η Ιουλίου 1992 προκειμένου να αποκατασταθεί «η εμπιστοσύνη» μεταξύ των μελών της διασκέψεως και να αντιμετωπιστεί η διάβρωση των τιμών.

156 Καθόσον δεν αμφισβητείται ότι στα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 διαλαμβάνεται μια συμφωνία συναφθείσα από τα μέρη της

FETTCSA προς τον σκοπό επεκτάσεως σε αυτά μιας πανομοιότυπης αποφάσεως που είχε ληφθεί προηγουμένως από τα μέλη της FEFC, τα προπαρατεθέντα έγγραφα επιρρωννύουν επομένως την ερμηνεία της Επιτροπής κατά την οποία τα μέρη της FETTCSA συμφώνησαν να χρεώνουν πλήρως τα τέλη και πρόσθετα τέλη.

157 Με τις απαντήσεις τους στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν πάντως ότι ούτε τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FEFC της 8ης Ιουνίου 1992 ούτε το έγγραφο του προέδρου της FEFC της 28ης Απριλίου 1992 αναφέρονται στη FETTCSA ή στη συνεδρίαση της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992. Το στοιχείο αυτό πάντως δεν έχει καμία σημασία, εφόσον τα πρακτικά της συνεδριάσεως της FETTCSA αναφέρονται, καθ' αυτά, στην προηγούμενη απόφαση της FEFC.

158 Οι προσφεύγουσες υποστήριξαν επίσης ότι το περιεχόμενο ενός εσωτερικού σημειώματος της Hapag Lloyd με ημερομηνία 21 Ιουνίου 1991 απεικόνιζε σαφώς ό,τι κατέστη δυνατό να συμφωνηθεί στο πλαίσιο της FETTCSA. Στο εσωτερικό αυτό σημείωμα εκτίθεται ιδίως ότι η FETTCSA «θα δημιουργήσει έναν κοινό μηχανισμό για τον υπολογισμό και τον καθορισμό αυτών των συμπληρωματικών τελών». Ένα τέτοιο έγγραφο δεν μπορεί πάντως να θέσει υπό αμφισβήτηση τα προηγούμενα συμπεράσματα. Αφενός, πρόκειται για εσωτερικό έγγραφο που καταρτίστηκε μονομερώς από μια των προσφευγουσών. Αφετέρου, το έγγραφο αυτό προηγήθηκε περίπου ένα χρόνο των πρακτικών της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992. Επομένως, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να το επικαλούνται προκειμένου να ερμηνεύσουν επωφελώς τα πρακτικά αυτά. Εν πάση περιπτώσει, από τη διατύπωση του σημειώματος της Hapag Lloyd προκύπτει ότι αυτό αναφέρεται όχι στην επίμαχη συμφωνία που προέβλεπε τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών, αλλά στη συμφωνία FETTCSA που συνήφθη στις 5 Μαρτίου 1991, η οποία δεν αποτελεί το αντικείμενο της διαπιστώσεως παραβάσεως του άρθρου 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

159 Κατά συνέπεια, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα έγγραφα που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες, ως απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, μακράν του να στηρίζουν τις εναλλακτικές διευκρινίσεις των προσφευγουσών με τις οποίες επιχειρείται να καταδειχθεί ότι η επίμαχη συμφωνία προέβλεπε μόνον την παραίτηση από

τις καθαρά κατ' αποκοπήν τιμές, επιβεβαιώνουν, όλως αντιθέτως, ότι τα μέρη της FETTCSA συμφώνησαν, σύμφωνα με το γράμμα της επίμαχης συμφωνίας, να χρεώνουν πλήρως τα τέλη και πρόσθετα τέλη και να επεκτείνουν κατ' αυτόν τον τρόπο στις σχέσεις τους την πανομοιότυπη συμφωνία που είχε συναφθεί από τα μέλη της FEFC.

160 Πάντως, πρέπει ακόμη να ελεγχθεί αν οι λοιπές περιστάσεις που επικαλούνται οι προσφεύγουσες μπορούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση αυτή τη διαπίστωση.

161 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες προβάλλουν, προς στήριξη της εναλλακτικής τους διευκρινίσεως, ότι η Επιτροπή είχε πληροφορηθεί τη σημασία της προβληματικής των δυσμενών αποτελεσμάτων επί των τιμολογίων των καθαρών κατ' αποκοπήν τιμών, που εμφανίζεται εναργώς από την υιοθέτηση εκ μέρους των μελών της FEFC του τιμολογίου NT 90, το οποίο συνιστά τιμολόγιο κατανεμημένο σε πέντε μέρη που προσδιορίζουν χωριστά κάθε συμπληρωματικό τέλος.

162 Πάντως, το γεγονός ότι η FEFC υιοθέτησε, ενδεχομένως, ένα τιμολόγιο όπως το τιμολόγιο NT 90, που προβλέπει τον καταμερισμό των τελών και πρόσθετων τελών προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι δυσμενείς συνέπειες των καθαρών κατ' αποκοπήν τιμών, ουδόλως διαψεύδει το γεγονός ότι κατέστη δυνατό στα μέλη της FEFC να αποφασίσουν, στο πλαίσιο της FETTCSA, τη σύναψη συμφωνίας διαφορετικής από το τιμολόγιο NT 90, η οποία σκοπούσε στην απαγόρευση των εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών.

163 Εξάλλου, όπως ήδη εκτέθηκε, από τα έγγραφα που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες ως απάντηση σε ερώτηση του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992 αναφέρονται όχι στο τιμολόγιο NT 90, το οποίο άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1990, αλλά σε απόφαση που ελήφθη από τη FEFC στις 8 Ιουνίου 1992 και προέβλεπε την πλήρη χρέωση των τελών και πρόσθετων τελών εκ μέρους των μελών της FEFC από την 1η Ιουλίου 1992.

164 Τρίτον, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι ο σκοπός της FETTCSA δεν ήταν ο καθορισμός κοινών τιμών, αλλά μια κοινή μέθοδος για τον υπολογισμό των συμπληρωματικών τελών.

165 Πάντως, διαπιστώνεται ότι ο δηλωμένος σκοπός της FETTCSA στερείται σημασίας, εφόσον η προβαλλόμενη παράβαση αφορά όχι τη συμφωνία FETTCSA, καθεαυτή, αλλά μια διαφορετική συμφωνία που συνήφθη μεταγενεστέρως στο πλαίσιο αυτής.

166 Τέταρτον, τέλος, οι προσφεύγουσες εκθέτουν ότι διευκρίνισαν στην Επιτροπή, με έγγραφο της 19ης Οκτωβρίου 1992 όσον αφορά τη FETTCSA, τη λειτουργία του νέου τιμολογίου της FEFC.

167 Οι παρασχεθείσες στην Επιτροπή διευκρινίσεις για το νέο τιμολόγιο της FEFC στερούνται πάντως σημασίας, εφόσον οι διευκρινίσεις αυτές αφορούν το περιεχόμενο της συμφωνίας FETTCSA και όχι την επίμαχη συμφωνία. Εξάλλου, οι εν λόγω διευκρινίσεις διατυπώθηκαν πριν η Επιτροπή διατυπώσει αιτιάσεις κατά της επίμαχης συμφωνίας.

168 Για τους λόγους αυτούς, συνάγεται ότι οι προσφεύγουσες δεν προσκόμισαν κανένα στοιχείο ικανό να θέσει υπό αμφισβήτηση την ερμηνεία των πρακτικών της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 όπως αυτή προκύπτει από τη διατύπωση των πρακτικών και όπως εκτιμήθηκε από την Επιτροπή στην προσβαλλομένη απόφαση. Όλως αντιθέτως, τα έγγραφα που αφορούν τη FEFC και τα οποία προσκόμισαν ως απάντηση σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου επιβεβαιώνουν αυτή την ερμηνεία.

169 Χωρίς να χρειάζεται να τεθεί το ερώτημα ως προς τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή δεν επιδίωξε, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, να λάβει τα εν λόγω έγγραφα, ενώ το μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο που μπορεί να στοιχειοθετήσει

την παράβαση παραπέμπει σ' αυτά, μπορεί επομένως να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την προβαλλόμενη παράβαση στηριζόμενη αποκλειστικώς στη διατύπωση των πρακτικών της συνεδριάσεως των μερών της FETTCSA που πραγματοποιήθηκε στις 9 Ιουνίου 1992.

170 Υπό τις περιστάσεις αυτές, κατέστη επίσης δυνατό στην Επιτροπή να απορρίψει, χωρίς να διαπράξει σφάλμα αιτιολογήσεως, την εναλλακτική ερμηνεία των πρακτικών που πρότειναν οι προσφεύγουσες, περιοριζόμενη να διαπιστώσει, στην αιτιολογική σκέψη 36 της προσβαλλομένης αποφάσεως και με παρόμοια διατύπωση, στην αιτιολογική σκέψη 136, ότι «δεν θεωρεί πειστική την ερμηνεία της συμφωνίας από τα συμβαλλόμενα μέρη».

β) Επί του περιοριστικού χαρακτήρα της επίμαχης συμφωνίας

171 Δεν αμφισβητείται ότι η παράβαση που διαπίστωσε η Επιτροπή στην προσβαλλόμενη απόφαση αφορά μια συμφωνία με την οποία οι προσφεύγουσες αποφάσισαν, στο πλαίσιο της FETTCSA, να χρεώνουν πλήρως τα τέλη και πρόσθετα τέλη των οποίων καθόριζαν οι ίδιες το ύψος στο πλαίσιο των δικών τους τιμολογίων, ήτοι, όσον αφορά τα μέρη της FETTCSA που δεν είναι μέλη της FEFC, των ατομικών τους τιμολογίων και, όσον αφορά τα μέρη της FETTCSA που είναι μέλη της FEFC, του τιμολογίου της διασκέψεως.

172 Κατά το γράμμα της προσβαλλομένης αποφάσεως, ιδίως δε κατά την αιτιολογική σκέψη 131, η Επιτροπή θεωρεί ότι, με μια τέτοια συμφωνία, οι προσφεύγουσες συμφώνησαν να μη χορηγούν εκπτώσεις επί των δημοσιευμένων τιμών των τελών και πρόσθετων τελών. Στην αιτιολογική σκέψη 133, καταλήγει ότι «μια συμφωνία περί μη χορήγησης εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τιμών περιορίζει τον ανταγωνισμό τιμών, κατά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, [στοιχείο] α', ακόμη και αν τα συμβαλλόμενα μέρη της εν λόγω συμφωνίας δεν συμφωνούν ρητά ως προς το ύψος των δημοσιευμένων τιμών τους».

173 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν, πρώτον, ότι συμφωνία που διαπιστώνεται στην προσβαλλόμενη απόφαση δεν περιορίζει αισθητώς τον ανταγωνισμό και, επομένως, δεν εμπίπτει στην απαγόρευση που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, διότι δεν εμποδίζει τα μέρη της συμφωνίας αυτής να τροποποιούν το ύψος των προς χρέωση τελών και πρόσθετων τελών και, ειδικότερα, να μειώνουν το επίπεδό τους προκειμένου να πραγματοποιούν ανταγωνισμό μέσω των τιμών.

174 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να ευδοκιμήσει. Το άρθρο 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ απαγορεύει ρητώς τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που έχουν ως αντικείμενο την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς και ιδίως εκείνες οι οποίες συνίστανται «στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών [...] πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής». Το άρθρο 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68 προβλέπει πανομοιότυπη απαγόρευση όσον αφορά τις συμφωνίες καθορισμού των τιμών μεταφοράς.

175 Μια συμφωνία, όπως η εν προκειμένω, η οποία προβλέπει την απαγόρευση, για τις προσφεύγουσες, χορηγήσεως εκπτώσεων στην πελατεία τους επί των δημοσιευμένων τιμών των τελών και πρόσθετων τελών έχει ως αντικείμενο, μέσω του άμεσου καθορισμού των τιμών, τον περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ ή του άρθρου 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68, εφόσον λόγω της συμφωνίας αυτής τα μέλη της FETTCSA παραιτήθηκαν αμοιβαίως από την ελευθερία χορηγήσεως στην πελατεία τους εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τιμών (βλ., με το πνεύμα αυτό, την απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Νοεμβρίου 1975, 73/74, Fabricants de papiers peints de Belgique κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1975, σ. 457, σκέψη 10, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 23 Φεβρουαρίου 1994, T-39/92 και T-40/92, CB και Europay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-49, σκέψεις 84 έως 86).

176 Συναφώς, από τη δικογραφία ενώπιον του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι πριν από τη σύναψη της επίμαχης συμφωνίας οι προσφεύγουσες επιδίδονταν σε ανταγωνισμό μεταξύ τους όσον αφορά τη χρέωση των τελών και πρόσθετων τελών, ενώ ορισμένες από αυτές παραιτούνταν από την πλήρη χρέωση αυτών των συμπληρωματικών τελών, και ότι η επίμαχη συμφωνία συνήφθη ακριβώς προκειμένου να εξαλειφθεί αυτή η πηγή ανταγωνισμού. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, σε ένα έγγραφο της 28ης Απριλίου 1992 που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες ως απάντηση

σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, ο πρόεδρος της FEFC εκθέτει σαφώς ότι «υπήρξε σαφής χειροτέρευση τόσο από απόψεως μειώσεως των τιμών των ναύλων όσο και μη εισπράξεως συμπληρωματικών τελών», πριν προτείνει την πλήρη χρέωση των τελών και πρόσθετων τελών στους διευθυντές της FEFC. Οι δηλώσεις αυτές που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της FEFC και εκφράζουν την πρόθεσή της να περιορίσει τον ανταγωνισμό είναι λυσιτελείς εν προκειμένω προκειμένου να εκτιμηθεί το περιοριστικό αντικείμενο της επίμαχης συμφωνίας που συνήφθη στο πλαίσιο της FETTCSA. Πράγματι, αφενός, η πλειονότητα των μερών της FETTCSA ήταν μέλη της FEFC και, αφετέρου, η επίμαχη συμφωνία είχε ως αντικείμενο, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, να επεκταθεί στα μέρη της FETTCSA μια πανομοιότυπη απόφαση που ελήφθη από τη FEFC. Κατά συνέπεια, η επίμαχη συμφωνία έχει προδήλως αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό.

177 Σε αντίθεση προς την άποψη των προσφευγουσών, το γεγονός ότι η εν λόγω συμφωνία δεν απαγορεύει στις προσφεύγουσες να τροποποιούν, ατομικώς, στην περίπτωση των ανεξάρτητων εταιριών, ή συλλογικώς, στην περίπτωση των μελών της FEFC, την τιμή των συμπληρωματικών τελών ή του ναύλου δεν είναι ικανό να εξαλείψει από τον εν λόγω περιορισμό του ανταγωνισμού το χαρακτηριστικό του ως αισθητού.

178 Δεν αμφισβητείται πράγματι ότι τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη μπορούν να αντιστοιχούν σε ουσιώδες μέρος του συνολικού κόστους μεταφοράς. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες αναγνώρισαν, σύμφωνα με έγγραφο της 19ης Οκτωβρίου 1992 που απηύθυνε η γραμματεία της FETTCSA στην Επιτροπή, ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη μπορούσαν, όσον αφορά τα δρομολόγια μεταξύ δύσεως και ανατολής, να φθάσουν μέχρι το 60 % της συνολικής τιμής της μεταφοράς. Στην αιτιολογική σκέψη 134 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε κατά συνέπεια ότι «ο ναύλος θαλάσσιας μεταφοράς και τα κόμιστρα οδικής μεταφοράς εσωτερικού ενδέχεται να είναι χαμηλότερα από το ήμισυ της τιμής που έχει καταβάλει ο εν λόγω πλοιοκτήτης, οπότε μειώνεται το πεδίο εφαρμογής της έκπτωσης σε σχέση με τη συνολική τιμή». Επομένως, υπό τις περιστάσεις αυτές, διαπιστώνεται ότι, απαγορεύοντας στις προσφεύγουσες τη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών, η επίμαχη συμφωνία έχει ως αντικείμενο να τους στερήσει τις αυτονομίες τους στον τομέα του καθορισμού των τιμών για σημαντικό τμήμα αυτής.

179 Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 92 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε, χωρίς να αντικρουστεί από τις προσφεύγουσες, ότι τα μέρη της FETTCSA κατείχαν, κατά το χρονικό σημείο των υπό κρίση περιστατικών, μερίδιο αγοράς ύψους 86 % περίπου επί του συνόλου των προς ανατολάς τακτικών δρομολογίων από τη Βόρεια Ευρώπη προς την Άπω Ανατολή.

180 Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, εν προκειμένω, ο ανταγωνισμός μέσω των τιμών μεταξύ των προσφευγουσών έχει ήδη μειωθεί έντονα ενόψει του γεγονότος ότι, στο πλαίσιο του καθεστώτος εξαιρέσεως κατά κατηγορία που θεσπίστηκε με τον κανονισμό 4056/86, τα μέρη της FETTCSA που είναι μέλη της FEFC εφαρμόζουν, ως εταιρίες μέλη μιας ναυτιλιακής διασκέψεως, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του εν λόγω κανονισμού, κοινούς ή ίσους ναύλους. Στην αλληλουχία αυτή, η πρόσθετη προσβολή του ανταγωνισμού που απορρέει από την επίμαχη συμφωνία είναι πολλώ μάλλον αισθητή καθόσον μπορεί να θίξει τη διατήρηση ενός αποτελεσματικού ανταγωνισμού, ιδίως εκ μέρους των ναυτιλιακών εταιριών εκτός διασκέψεως. Η ύπαρξη ενός τέτοιου ανταγωνισμού συνιστά, κατά τη διατύπωση της 8ης αιτιολογικής σκέψεως του κανονισμού 4056/86, έναν από τους κύριους λόγους που δικαιολογούν την εξαίρεση κατά κατηγορία που προβλέπεται υπέρ των ναυτιλιακών διασκέψεων, οι δε πράξεις των διασκέψεων που μπορούν να θίξουν αυτόν τον ανταγωνισμό είναι δυνατόν, δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 2, στοιχείο β', περίπτωση i, του εν λόγω κανονισμού, να επιφέρουν την ανάκληση της εν λόγω εξαιρέσεως.

181 Επομένως, ορθώς η Επιτροπή διαπίστωσε, στην αιτιολογική σκέψη 134 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι «μια συμφωνία μεταξύ των μερών για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τιμών μειώνει αισθητά τη δυνατότητα των ναυτιλιακών εταιριών να ανταγωνίζονται επί της τελικής τιμής που επιβάλλεται στους πλοικτήτες», οπότε επέρχεται «σημαντικός περιορισμός του ανταγωνισμού των τιμών».

182 Υπό τις συνθήκες, το γεγονός ότι τα μέρη της FETTCSA δεν συνεννοήθηκαν ως προς το επίπεδο των τελών και πρόσθετων τελών δεν ασκεί επιρροή στην εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68.

183 Εφόσον η επίμαχη συμφωνία έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού και ο περιορισμός αυτός είναι αισθητός, η Επιτροπή, σε αντίθεση προς ό,τι υποστηρίζουν, στο δεύτερο μέρος των ισχυρισμών τους, οι προσφεύγουσες, δεν οφείλει να αποδείξει την εκ μέρους των μερών πρόθεση περιορισμού του ανταγωνισμού ή τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα της συμφωνίας. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, μια συμφωνία που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εμπίπτει στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, χωρίς να χρειάζεται να λη-

φθούν υπόψη τα αποτελέσματά της (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-143/89, Ferriere Nord κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-917, σκέψη 30, επικυρωθείσα με απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιουλίου 1997, C-219/95 P, Ferriere Nord κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-4411, σκέψεις 14 και 15). Κατά συνέπεια, μια συμφωνία μπορεί να συνιστά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, ακόμη και αν οι όροι της δεν τηρήθηκαν στην πράξη (απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1989, 246/86, Belasco κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 2117, σκέψη 15).

184 Επομένως, ορθώς η Επιτροπή, στην προσβαλλομένη απόφαση, κατέληξε, με την αιτιολογική σκέψη 133, ότι «μια συμφωνία περί μη χορήγησης εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τιμών περιορίζει τον ανταγωνισμό τιμών, κατά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ακόμη και αν τα συμβαλλόμενα μέρη της εν λόγω συμφωνίας δεν συμφωνούν ρητά ως προς το ύψος των δημοσιευμένων τιμών τους».

185 Κατά συνέπεια, τα επιχειρήματα των προσφευγουσών που σκοπούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τον χαρακτήρα του επίμαχου περιορισμού του ανταγωνισμού ως αισθητού πρέπει να απορριφθούν.

γ) Επί της συμφωνίας παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπή τιμές

186 Προκειμένου να εξεταστεί το βάσιμο της επιχειρηματολογίας κατά την οποία μια συμφωνία που προβλέπει παραίτηση από τις καθαρές κατ' αποκοπή τιμές δεν περιορίζει αισθητώς τον ανταγωνισμό, πρέπει να εξεταστεί αν η προσβαλλόμενη απόφαση διαπιστώνει, σύμφωνα με το διατακτικό της, ότι τα μέρη της FETTCSA παρέβησαν το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68 συνάπτοντας μια τέτοια συμφωνία ή αν η διαπίστωση αυτή αποτελεί το αναγκαίο έρεισμα του διατακτικού της προσβαλλομένης αποφάσεως. Πράγματι, κατά τη νομολογία, όποιες και αν είναι οι αιτιολογικές σκέψεις επί των οποίων ερείδεται μια βλαπτική πράξη, μόνον το διατακτικό της μπορεί να παραγάγει έννομα αποτελέσματα και, όπως είναι επόμενο, να βλάψει. Όσον αφορά τις εκτιμήσεις που διατυπώνει η Επιτροπή στις αιτιολογικές σκέψεις της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεν

μπορούν να αποτελέσουν, αυτές καθαυτές, το αντικείμενο προσφυγής ακυρώσεως, εκτός αν, ως αιτιολογικές σκέψεις βλαπτικής πράξεως, θα αποτελούσαν το αναγκαίο για το διατακτικό της έρεισμα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 17ης Σεπτεμβρίου 1992, Τ-138/89, NBV και NVB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-2181, σκέψη 31).

187 Εν προκειμένω, από το διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως, ιδίως από το άρθρο 1 αυτής, προκύπτει ότι η Επιτροπή διαπιστώνει την ύπαρξη παραβάσεως στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ μόνον όσον αφορά τη «συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων τελών και πρόσθετων τελών, η οποία συνήφθη μεταξύ των επιχειρήσεων που υπήρξαν πρώην μέλη της συμφωνίας τελών και πρόσθετων τελών δρομολογίων Άπω Ανατολής [FETTCSA]». Κατά την προσβαλλομένη απόφαση, η εν λόγω συμφωνία περιέχεται στα πρακτικά της συνεδριάσεως των μερών της FETTCSA που πραγματοποιήθηκε στις 9 Ιουνίου 1992.

188 Αντιθέτως, στο διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν διαπιστώνεται καμία παράβαση λόγω του γεγονότος ότι τα μέρη της FETTCSA συνήψαν συμφωνία προβλέπουσα την παραίτηση από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές. Όπως εκτέθηκε ανωτέρω, οι προσφεύγουσες είναι αυτές οι οποίες, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, υποστήριξαν ότι ο στόχος των μερών της FETTCSA ήταν να θέσουν τέρμα στην πρακτική των καθαρών κατ' αποκοπήν τιμών προς τον σκοπό διαφάνειας έναντι των φορτωτών, οπότε έπρεπε κατ' αυτή την έννοια να ερμηνευθεί το κείμενο των πρακτικών της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992.

189 Απαντώντας σ' αυτήν την επιχειρηματολογία, η Επιτροπή διαπιστώνει, στην αιτιολογική σκέψη 136 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι «το γεγονός ότι υπήρχαν "καθαρές συνολικές" τιμές, τις οποίες, όπως παραδέχονται τα συμβαλλόμενα μέρη, συμφώνησαν ότι θα αποφεύγουν να τις προσφέρουν στο μέλλον, αποτελεί καθαυτό απόδειξη ότι υπήρχε ανταγωνισμός ως προς το ύψος των τελών και πρόσθετων τελών» και εκθέτει, στην αιτιολογική σκέψη 137, ότι, «επιπλέον, η συμφωνία να μη χρεώνονται "καθαρές συνολικές τιμές", έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της διαφάνειας των τιμών εις βάρος του ανταγωνισμού», διότι «είναι [...] δυσκολότερο να ελεγχθούν οι τιμές ενός ανταγωνιστή όταν προσφέρει "συνολικές" τιμές παρά όταν προσφέρει τιμές αναλυμένες στα συστατικά τους στοιχεία».

190 Βάσει αυτών των αιτιολογικών σκέψεων, η Επιτροπή καθιστά επομένως σαφές στις προσφεύγουσες ότι, ακόμη και αν δεχόταν την εναλλακτική τους διευκρίνιση που αφορά το περιεχόμενο των πρακτικών της συνεδριάσεως των μερών της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992, η συμφωνία που συνήψαν τότε, ήτοι μια συμφωνία παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές, θα είχε παρά ταύτα αρνητικά αποτελέσματα στον ανταγωνισμό μέσω των τιμών.

191 Πάντως, επιβάλλεται κατ' ανάγκη η διαπίστωση ότι η Επιτροπή δεν καταλήγει, στις αιτιολογικές σκέψεις 136 και 137 της προσβαλλομένης αποφάσεως, στο ότι μια συμφωνία παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές απαγορεύεται από το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή από το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68, αλλά περιορίζεται να παρατηρήσει σχετικώς ότι μια τέτοια συμφωνία αυξάνει τη διαφάνεια σε βάρος του ανταγωνισμού, καθιστώντας πιο εύκολη την επιτήρηση των τιμών των ανταγωνιστών. Εξάλλου, από τις αιτιολογικές σκέψεις 36 και 136 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει σαφώς ότι η Επιτροπή απορρίπτει την εναλλακτική διευκρίνιση που παρασχέθηκε από τις προσφεύγουσες. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή, δεδομένου ότι δεν διαπίστωσε ότι οι προσφεύγουσες συνήψαν συμφωνία παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές, δεν μπόρεσε να καταλήξει στην ύπαρξη παραβάσεως ως εκ του λόγου αυτού.

192 Εν πάση περιπτώσει, οι εκτιμήσεις στις οποίες προέβη η Επιτροπή στις αιτιολογικές σκέψεις 136 και 137 δεν προξένησαν καμία βλάβη στις προσφεύγουσες. Αφενός, δεν περιλαμβάνονται, όπως ήδη διαπιστώθηκε, στο διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως. Αφετέρου, δεν συνιστούν το αναγκαίο έρεισμα αυτού. Πράγματι, εφόσον η Επιτροπή διαπίστωσε, στην αιτιολογική σκέψη 134, ότι η επίμαχη συμφωνία, προβλέποντας τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών, περιορίζει αισθητώς την ικανότητα των εταιριών να ανταγωνίζονται μεταξύ τους επί της τελικής τιμής που χρεώνεται στους φορτωτές, οπότε περιορίζεται αισθητώς ο ανταγωνισμός μέσω των τιμών, η Επιτροπή δεν μπορούσε παρά να καταλήξει ότι η εν λόγω συμφωνία έχει ως σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, όποια και αν είναι η εκ μέρους της εκτίμηση ως προς μια ενδεχόμενη συμφωνία παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές της οποίας, εξάλλου, απορρίπτει την ύπαρξη.

193 Κατά συνέπεια, οι εκτιμήσεις που περιέχονται στις αιτιολογικές σκέψεις 136 και 137 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ακόμη και αν δεν αντιστοιχούν προς την άποψη

των προσφευγουσών, δεν μπορούν, καθεαυτές, να παραγάγουν νομικά αποτελέσματα και, επομένως, να βλάψουν τις προσφεύγουσες. Κατά συνέπεια, η προσφυγή των προσφευγουσών, κατά το μέτρο που σκοπεί στην ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως καθόσον αυτή απαγορεύει μια συμφωνία που προβλέπει την παραίτηση από τις καθαρές κατ' αποκοπήν τιμές, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

Συμπέρασμα ως προς τους λόγους ακυρώσεως

194 Κατά συνέπεια, για όλους τους ανωτέρω λόγους, οι λόγοι ακυρώσεως των προσφευγουσών που αντλούνται από παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 και από έλλειψη αιτιολογήσεως ως προς το σημείο αυτό πρέπει να απορριφθούν.

3. *Επί των λόγων που αντλούνται από έλλειψη ή εσφαλμένο καθορισμό των οικείων αγορών καθώς και από έλλειψη αιτιολογήσεως ως προς το σημείο αυτό*

Επιχειρήματα των διαδίκων

195 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η προσβαλλομένη απόφαση στερείται επαρκούς αιτιολογίας, καθόσον η Επιτροπή, αφού διαπίστωσε ότι η συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών αφορούσε υπηρεσίες λιμένα που εμπίπτουν στον κανονισμό 17 και υπηρεσίες χερσαίας εσωτερικής μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 1017/68, κατέληξε ότι η εν λόγω συμφωνία αντέβαινε προς το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ και προς το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68 και ότι δεν μπορούσε να τύχει της εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68, χωρίς να καθορίσει τις αγορές των υπηρεσιών στις οποίες έχουν εφαρμογή οι κανονισμοί 17 και 1017/68. Η προσβαλλομένη απόφαση περιορίστηκε να καθορίσει, στις αιτιολογικές σκέψεις

55 έως 122, μόνον την αγορά των τακτικών υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής.

196 Πρώτον, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι, ελλείψει καθορισμού των αγορών των υπηρεσιών που εμπίπτουν στους κανονισμούς 17 και 1017/68, η Επιτροπή δεν προέβη στις εκτιμήσεις που συνιστούν το αναγκαίο προαπαιτούμενο για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 στις υπηρεσίες που εμπίπτουν, αντιστοίχως, στους κανονισμούς 17 και 1017/68. Κατά συνέπεια, η προσβαλλόμενη απόφαση στερείται αιτιολογίας, καθόσον διαπιστώνει ότι η συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών που αφορούν υπηρεσίες εσωτερικής χερσαίας μεταφοράς και υπηρεσίες λιμένα συνιστά αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού στις αγορές αυτές ή έχει αισθητά αποτελέσματα επί του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου.

197 Οι προσφεύγουσες, απαντώντας στο επιχείρημα της Επιτροπής ότι από την απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, Τ-374/94, Τ-375/94, Τ-384/94 και Τ-388/94, European Night Services κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. II-3141), προκύπτει ότι δεν έχει την υποχρέωση να καθορίζει την οικεία αγορά παρά μόνον όταν ο περιορισμός του ανταγωνισμού είναι κατάφωρος, προβάλλουν ότι, εν προκειμένω, η προβαλλόμενη παράβαση δεν είναι κατάφωρη, διότι στηρίζεται σε ένα μοναδικό και διφορουμένου περιεχομένου έγγραφο το οποίο το πολύ να έχει σχέση με συμφωνία που δεν άρχισε να ισχύει και τα αποτελέσματα της οποίας δεν έχουν αποδειχθεί. Κατά τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή ήταν επομένως υποχρεωμένη κατά νόμο να καθορίσει τις διάφορες αγορές που αφορά η επίμαχη συμφωνία, πράγμα που εξάλλου έπραξε εξαντλητικά όσον αφορά την αγορά των υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς.

198 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες εκτιμούν ότι η προσβαλλομένη απόφαση στερείται επίσης αιτιολογίας, καθόσον δεν εκθέτει τους λόγους για τους οποίους η επίμαχη συμφωνία δεν πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68 και του άρθρου άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ. Κατά τις προσφεύγουσες, τα συμπεράσματα τα οποία συνήγαγε η Επιτροπή κατά το στάδιο της εξετάσεως της εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ και του κανονισμού 4056/86 στην επίμαχη συμφωνία, καθόσον η εξέταση αυτή αφορά τις υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς, δεν μπορούν να ισχύουν απαράλλακτα για άλλες αγορές που δεν καθορίζονται και για τις οποίες ούτε τα μερίδια αγοράς ούτε οι λοιπές προϋποθέσεις ανταγωνισμού αποτέλεσαν αντικείμενο της παραμικρής εξετάσεως.

199 Όσον αφορά τη χορήγηση ατομικής εξαιρέσεως, οι προσφεύγουσες προσάπτουν ακόμη στην Επιτροπή ότι δεν εκπλήρωσε την υποχρέωσή της να εξετάσει αν η συμφωνία που προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών που αφορούν τις υπηρεσίες εσωτερικής χερσαίας μεταφοράς μπορούσε να τύχει ατομικής εξαιρέσεως βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 4, του κανονισμού 1017/68. Οι προσφεύγουσες εκτιμούν ότι η αιτιολογική σκέψη 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως σταθμίζει αυτή τη δυνατότητα μόνον όσον αφορά τη συμφωνία FETTCSA, όχι όμως όσον αφορά τη συμφωνία στον τομέα των εκπτώσεων που συνήφθη στο πλαίσιο της FETTCSA η οποία αποτελεί το αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως.

200 Η Επιτροπή θεωρεί ότι οι λόγοι ακυρώσεως των προσφευγουσών πρέπει να κριθούν αβάσιμοι.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

201 Προκειμένου να εξεταστεί το βάσιμο των υπό κρίση λόγων που αντλούνται από έλλειψη καθορισμού ή από εσφαλμένο καθορισμό των οικείων αγορών και από έλλειψη αιτιολογήσεως επί του σημείου αυτού, πρέπει ευθύς εξ αρχής να υπογραμμισθεί ότι, κατά το γράμμα της αιτιολογικής σκέψεως 55 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή θεώρησε ότι η αγορά που πρέπει να ληφθεί υπόψη για την εκτίμηση της επίμαχης συμφωνίας που προβλέπει μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών είναι η αγορά τακτικών υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής. Στο πλαίσιο αυτό, στις αιτιολογικές σκέψεις 56 έως 122 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή περιγράφει λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους ορισμένοι εναλλακτικοί τρόποι μεταφοράς δεν μπορούσαν να υποκαταστήσουν τις τακτικές υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια, καθώς και τις συνθήκες ανταγωνισμού που επικρατούσαν στην αγορά αυτών των υπηρεσιών. Εξάλλου, πρέπει να τονιστεί ότι, στις αιτιολογικές σκέψεις 126 έως 130 και στο παράρτημα ΙΙ της προσβαλλομένης αποφάσεως, περιγράφονται τα τέλη και πρόσθετα τέλη που αποτελούν το αντικείμενο της επίμαχης συμφωνίας.

202 Πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, κατά το στάδιο της νομικής εκτιμήσεως της επίμαχης συμφωνίας, η Επιτροπή εκτίμησε, κατά το γράμμα των αιτιολογικών σκέψεων

123 έως 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη που καλύπτονται από την επίμαχη συμφωνία αφορούν υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 4056/86, υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 1017/68 και υπηρεσίες λιμένα που εμπίπτουν στον κανονισμό 17. Στη συνέχεια, στις αιτιολογικές σκέψεις 131 έως 144 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι προσφεύγουσες παρέβησαν το άρθρο 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ και το άρθρο 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68, καθόσον συμφώνησαν να μη χορηγήσουν εκπτώσεις επί των δημοσιευμένων τιμών ως προς τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη. Όσον αφορά την εφαρμογή της τελευταίας αυτής διατάξεως, η Επιτροπή εκθέτει, στην αιτιολογική σκέψη 144 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι «οι λόγοι που προβάλλονται στις αιτιολογικές σκέψεις 132 έως 143 σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ισχύουν [...] εξίσου και σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 2 του κανονισμού [...] 1017/68». Τέλος, στις αιτιολογικές σκέψεις 162 έως 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή θεώρησε ότι η επίμαχη συμφωνία δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68 για τη χορήγηση ατομικής εξαιρέσεως. Όσον αφορά την εφαρμογή της τελευταίας αυτής διατάξεως, η προσβαλλομένη απόφαση διευκρινίζει, στην αιτιολογική σκέψη 175 αυτής, ότι «οι λόγοι που προβάλλονται στις αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 174 για τους οποίους η FETTCSA δεν πληροί τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση απαλλαγής βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ισχύουν εξίσου και για την ατομική απαλλαγή βάσει του άρθρου 5 του κανονισμού [...] 1017/68».

203 Επομένως, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή εφάρμοσε το άρθρο 81 ΕΚ και το άρθρο 2 του κανονισμού 1017/68 στην επίμαχη συμφωνία καθόσον αυτή καλύπτει τέλη και πρόσθετα τέλη που αφορούν υπηρεσίες λιμένα που εμπίπτουν στον κανονισμό 17 και υπηρησίες χερσαίας μεταφοράς που εμπίπτουν στον κανονισμό 1017/68, χωρίς να καθορίσει προηγουμένως τις αγορές των εν λόγω υπηρεσιών, στηριζόμενη όμως στα στοιχεία που ελήφθησαν υπόψη με την προσβαλλομένη απόφαση στις αιτιολογικές σκέψεις 132 έως 143 όσον αφορά την εξέταση του περιοριστικού του ανταγωνισμού χαρακτήρα της επίμαχης συμφωνίας, στις δε αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 174 όσον αφορά την εξέταση της τηρήσεως των προϋποθέσεων χορηγήσεως ατομικής εξαιρέσεως.

204 Κατά συνέπεια, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να εξετάσει αν, όπως υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η Επιτροπή, εφαρμόζοντας τους κανονισμούς 17 και 1017/68 στην επίμαχη συμφωνία, όφειλε προηγουμένως να καθορίσει τις αγορές των υπηρεσιών

που εμπίπτουν στους εν λόγω κανονισμούς προκειμένου να καταλήξει στην εφαρμογή του άρθρου 81 ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 στην εν λόγω συμφωνία ή αν ορθώς στηρίχθηκε προς τον σκοπό αυτό στα στοιχεία που ελήφθησαν υπόψη στις αιτιολογικές σκέψεις 132 έως 143 και 163 έως 174 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

205 Συναφώς, πρέπει κατ' αρχάς να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες, μολονότι εκτιμούν ότι η Επιτροπή όφειλε να καθορίσει τις αγορές που αφορούν τις υπηρεσίες οι οποίες εμπίπτουν στους κανονισμούς 17 και 1017/68, δεν αμφισβητούν αντιθέτως την περιγραφή και τον ορισμό της αγοράς των εν λόγω υπηρεσιών στις αιτιολογικές σκέψεις 55 έως 122. Κατά συνέπεια, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, οι προσφεύγουσες παραδέχονται, εμμέσως πλην σαφώς, ότι η Επιτροπή ορθώς καθόρισε την αγορά των εν λόγω υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς και βασίμως θεώρησε την αγορά αυτή ως την οικεία αγορά για τους σκοπούς της εκτιμήσεως της επίμαχης συμφωνίας από πλευράς κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού.

206 Στη συνέχεια, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, προκειμένου να εξακριβωθεί κατά πόσον μια συμφωνία μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση των όρων του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς πρέπει, ενδεχομένως, να καθορισθεί η οικεία αγορά (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 21ης Φεβρουαρίου 1995, Τ-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-289, σκέψη 74, και της 15ης Μαρτίου 2000, Τ-25/95, Τ-26/95, Τ-30/95 έως Τ-32/95, Τ-34/95 έως Τ-39/95, Τ-42/95 έως Τ-46/95, Τ-48/95, Τ-50/95 έως Τ-65/95, Τ-68/95 έως Τ-71/95, Τ-87/95, Τ-88/95, Τ-103/95 και Τ-104/95, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-491, σκέψη 1093). Κατά συνέπεια, η Επιτροπή έχει υποχρέωση καθορισμού της αγοράς σε απόφαση που εκδίδεται κατ' εφαρμογή του άρθρου 81 ΕΚ μόνον όταν, ελλείψει ενός τέτοιου καθορισμού, είναι αδύνατον να εξακριβωθεί αν η συγκεκριμένη συμφωνία, η απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων ή η εναρμονισμένη πρακτική μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση των όρων του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς (απόφαση European Night Services κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 197, σκέψεις 93 έως 95 και 103, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουλίου 2000, Τ-62/98, Volkswagen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-2707, σκέψη 230).

207 Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, μια συμφωνία δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ όταν δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό ή δεν επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών παρά σε ασήμαντο βαθμό (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ης Ιουνίου 1966, 56/65, Société Technique Minière, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 313, της 9ης Ιουλίου 1969, 5/69, Völk, Συλλογή 1969-1971, σ. 91, σκέψη 7, και της 28ης Απριλίου 1998, C-306/96, Javico, Συλλογή 1998, σ. I-1983, σκέψεις 12 και 17).

208 Κατά συνέπεια, υπό το φως της προπαρατεθείσας νομολογίας, πρέπει να εξακριβωθεί αν εν προκειμένω η Επιτροπή ήταν σε θέση να καταλήξει ότι η επίμαχη συμφωνία περιορίζει τον ανταγωνισμό και μπορεί να επηρεάσει αισθητώς το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά τις υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς, τι υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς και τις υπηρεσίες λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής, χωρίς να οριοθετήσει την ή τις οικείες αγορές.

209 Όσον αφορά, πρώτον, το αν θίγεται ο ανταγωνισμός, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, όπως διαπιστώθηκε στο πλαίσιο του λόγου που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, ορθώς η Επιτροπή κατέληξε, στην αιτιολογική σκέψη 133 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η επίμαχη συμφωνία που προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και πρόσθετων τελών έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού μέσω των τιμών. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι η εν λόγω συμφωνία συνήφθη μεταξύ των ναυτιλιακών εταιριών που βρίσκονται σε άμεσο ανταγωνισμό στην αγορά της θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής.

210 Πρέπει να υπομνησθεί ότι οι οριζόντιες συμφωνίες που προβλέπουν τον καθορισμό των τιμών, εκτός του ότι απαγορεύονται ρητώς από το άρθρο 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ και από το άρθρο 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68, συνιστούν κατάφωρες παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού (αποφάσεις Montedipe κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 100, σκέψη 265, και Tréfilunion κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 100, σκέψη 109). Αυτό συμβαίνει επίσης στο πλαίσιο του κανονισμού 4056/86, διότι, δεδομένου ότι η

επίμαχη συμφωνία καθορισμού τιμών συνήφθη μεταξύ των μελών μιας ναυτιλιακής διασκέψεως και ανεξαρτήτων εταιριών, θίγει τον πραγματικό ανταγωνισμό που ασκούν οι ναυτιλιακές εταιρίες που δεν ανήκουν σε διάσκεψη, ενώ, κατά την όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86, η ύπαρξη πραγματικού ανταγωνισμού εκ μέρους των τακτικών γραμμών εκτός διασκέψεως συνιστά μια από τις κυριότερες αιτίες που δικαιολογούν την εξαίρεση κατά κατηγορία που προβλέπεται από το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού. Συγκεκριμένα, κατά το γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 2, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 4056/86, κάθε πράξη ναυτιλιακής διασκέψεως που επιφέρει την εξάλειψη πραγματικού ή δυνητικού ανταγωνισμού εκτός του πλαισίου της διασκέψεως μπορεί να δικαιολογήσει την ανάκληση της εξαιρέσεως ανά κατηγορία εκ μέρους της Επιτροπής. Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί αποδεδειγμένο ότι η επίμαχη συμφωνία συνιστά κατάφωρη παραβίαση του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού.

211 Πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι δεν αμφισβητείται, όπως τονίζει η προσβαλλόμενη απόφαση στην αιτιολογική σκέψη 133, ότι τα τέλη και πρόσθετα τέλη μπορούν να συνιστούν σημαντικό μέρος του συνολικού τιμήματος που καταβάλλουν οι φορτωτές για τη θαλάσσια μεταφορά διακινήσεως εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής. Στην αιτιολογική σκέψη 32 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εξέθεσε κατά συνέπεια, χωρίς να αντικρουσθεί από τις προσφεύγουσες επί του σημείου αυτού, ότι τα τέλη και τα πρόσθετα τέλη που αποτελούν το αντικείμενο της επίμαχης συμφωνίας μπορούν να αντιστοιχούν προς το 60 % της συνολικής τιμής της θαλάσσιας μεταφοράς διακινήσεως εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια στα δρομολόγια προς ανατολάς. Κατά συνέπεια, όπως διαπιστώθηκε στο πλαίσιο του λόγου που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, ορθώς η Επιτροπή κατέληξε, στην αιτιολογική σκέψη 134 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι, δεδομένου ότι ο ναύλος θαλάσσιας μεταφοράς και τα κόμιστρα οδικής μεταφοράς εσωτερικού ενδέχεται να είναι χαμηλότερα από το ήμισυ της τιμής που έχουν καταβάλει οι φορτωτές, η επίμαχη συμφωνία περιορίζει αισθητά τη δυνατότητα των ναυτιλιακών εταιριών να ανταγωνίζονται επί της τελικής τιμής που χρεώνεται στους φορτωτές, οπότε περιορίζεται σημαντικά ως εκ τούτου ο ανταγωνισμός μέσω των τιμών.

212 Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, στην αιτιολογική σκέψη 92 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή τόνισε, χωρίς να αντικρουσθεί από τις προσφεύγουσες επί του σημείου αυτού, ότι οι προσφεύγουσες πραγματοποίησαν, το 1991, το 86 % περίπου του συνόλου των προς ανατολάς τακτικών δρομολογίων από τη Βόρεια Ευρώπη προς την Άπω Ανατολή.

213 Υπό τις περιστάσεις αυτές, ακόμη και αν η προσβαλλομένη απόφαση δεν εξειδικεύει ρητώς, στις αιτιολογικές σκέψεις 132 έως 143, τη φύση των υπηρεσιών σε σχέση με τις οποίες ανταγωνισμός μέσω των τιμών μπορεί να περιορίζεται από την επίμαχη συμφωνία, πρέπει να θεωρηθεί ότι η Επιτροπή βασίμως, ενόψει των ανωτέρω στοιχείων, θεώρησε ότι η εν λόγω συμφωνία είχε ως αντικείμενο τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού, είτε πρόκειται για την παροχή υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς είτε για την παροχή υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς και υπηρεσιών λιμένα στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς διακινήσεως εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής.

214 Εξάλλου, δεδομένου ότι η Επιτροπή κατέληξε, στην αιτιολογική σκέψη 134 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η επίμαχη συμφωνία περιορίζει αισθητώς τη δυνατότητα των ναυτιλιακών εταιριών να ανταγωνίζονται επί της τελικής τιμής που χρεώνεται στους μεταφορείς, διότι ο ναύλος θαλάσσιας μεταφοράς και τα κόμιστρα οδικής μεταφοράς εσωτερικού ενδέχεται να είναι χαμηλότερα από το ήμισυ της τιμής που έχουν καταβάλει οι φορτωτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι διαπίστωσε εμμέσως πλην σαφώς ότι η συμφωνία είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού μέσω των τιμών όσον αφορά το σύνολο των υπηρεσιών που χρεώνονται από τις ναυτιλιακές εταιρίες, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς και των υπηρεσιών λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς διακινήσεως εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίων μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής. Η διαπίστωση αυτή επιρρωννύεται επιπλέον από το γεγονός ότι, στην αιτιολογική σκέψη 142, η προσβαλλομένη απόφαση εκθέτει ρητώς ότι τα αποτελέσματα της επίμαχης συμφωνίας επί της παροχής υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς «ενδέχεται να είχαν παρεπόμενες συνέπειες στην προσφορά υπηρεσιών παρακολουθηματικών προς την προσφορά υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς. Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν τις υπηρεσίες των επιχειρήσεων προώθησης εμπορευμάτων, τις υπηρεσίες λιμένος, τις υπηρεσίες χερσαίων μεταφορών και τις υπηρεσίες φορτοεκφόρτωσης», αυτό δε λόγω των μεταβολών της ροής μεταφορικών υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών που επήλθαν από την επίμαχη συμφωνία. Ακόμη και αν η διαπίστωση αυτή πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εξετάσεως του επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, η προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να θεωρηθεί στο σύνολό της. Κατά συνέπεια, η εκτίμηση στην οποία στηρίζεται η διαπίστωση της αιτιολογικής σκέψης 142, ήτοι οι μεταβολές της ροής μεταφορικών υπηρεσιών που επήλθαν από την επίμαχη συμφωνία, μπορεί επίσης να αποδείξει ότι η εν λόγω συμφωνία περιορίζει τον ανταγωνισμό στον τομέα των υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς και των υπηρεσιών λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς διακινήσεως εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια.

215 Κατά συνέπεια, πρέπει να συναχθεί ότι η Επιτροπή είχε τη δυνατότητα, χωρίς να καθορίσει όλες τις οικείες αγορές υπηρεσιών, να θεωρήσει βασίμως ότι η επίμαχη

συμφωνία είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού στον τομέα των τακτικών υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς, των υπηρεσιών χερσαίων μεταφορών και των υπηρεσιών λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο της θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίων μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής και ότι ο περιορισμός αυτός του ανταγωνισμού ήταν αισθητός. Ειδικότερα, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, η Επιτροπή εγκύρως αναφέρθηκε, με την αιτιολογική σκέψη 144, στην ανάλυση που πραγματοποιείται στις αιτιολογικές σκέψεις 132 έως 143 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

216 Από τα ανωτέρω προκύπτει ομοίως ότι οι αιτιολογικές σκέψεις 132 έως 143 και, ειδικότερα, η αιτιολογική σκέψη 142 της προσβαλλομένης αποφάσεως περιέχουν επαρκή αιτιολόγηση των συμπερασμάτων της Επιτροπής επί του σημείου αυτού.

217 Αυτό συμβαίνει πολλώ μάλλον εν προκειμένω καθόσον, κατά το χρονικό σημείο της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως, οι δραστηριότητες των προσφευγουσών είχαν ήδη αποτελέσει το αντικείμενο πολυάριθμων διαδικασιών εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ. Ειδικότερα, από την απόφαση 94/980/ΕΚ της Επιτροπής, της 19ης Οκτωβρίου 1994, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου [81] της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.446 — Trans Atlantic Agreement) (ΕΕ L 376, σ. 1), την απόφαση 94/985, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 15, και την απόφαση 1999/243/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Σεπτεμβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης ΕΚ (IV/35.134 — Συμφωνία Διατλαντικής Ναυτιλιακής Διάσκεψης) (ΕΕ 1999, L 95, σ. 1) και την απόφαση 1999/485/ΕΚ της Επιτροπής, της 30ής Απριλίου 1999, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου [81] της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.250 — Συμφωνία δρομολογίων Ευρώπης Ασίας) (ΕΕ L 193, σ. 23), προκύπτει ότι οι υπηρεσίες που παρέχονται από τις προσφεύγουσες και οι όροι υπό τους οποίους ασκείται συναφώς ο ανταγωνισμός περιγράφονται με πληρότητα. Υπό τις περιστάσεις αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η προσβαλλομένη απόφαση ελήφθη σε μια αλληλουχία που γνώριζαν οι προσφεύγουσες και η οποία τους επέτρεπε να κατανοήσουν το περιεχόμενο της αποφάσεως αυτής (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Νοεμβρίου 1996, C-294/95 P, Ojha κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-5863, σκέψεις 34 έως 37, και αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 28ης Μαΐου 1998, T-78/96 και T-170/96, W κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. 1998, σ. I-A-239 και II-745, σκέψη 141, και της 30ής Ιανουαρίου 2002, T-54/99, max.mobil κατά Επιτροπής, σ. II-313, σκέψη 79). Κατά συνέπεια, ο λόγος που αντλείται από ανεπαρκή αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως, όσον αφορά τον καθορισμό των οικείων αγορών υπό το πρίσμα της εκτιμήσεως ενός περιορισμού του ανταγωνισμού, δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

218 Δεύτερον, όσον αφορά τον επηρεασμό του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, πρέπει να τονιστεί, όπως εκτέθηκε αμέσως ανωτέρω, ότι η προσβαλλομένη απόφαση μνημονεύει ρητώς, στην αιτιολογική σκέψη 142, ότι τα αποτελέσματα της επίμαχης συμφωνίας στην προσφορά υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς ενδέχεται να είχαν επίσης παρεπόμενες συνέπειες στην προσφορά υπηρεσιών παρακολουθηματικών προς την προσφορά υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς, οι οποίες περιλαμβάνουν ιδίως τις υπηρεσίες των επιχειρήσεων προωθήσεως εμπορευμάτων, τις υπηρεσίες λιμένα, τις υπηρεσίες χερσαίων μεταφορών και τις υπηρεσίες φορτοεκφορτώσεως που παρέχονται στο πλαίσιο της θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίων μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής. Κατά συνέπεια, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ρητώς ότι η Επιτροπή εξέτασε τα ενδεχόμενα αποτελέσματα της επίμαχης συμφωνίας στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών έναντι τόσο των υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς όσο και των υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς και των υπηρεσιών λιμένα.

219 Βεβαίως, η Επιτροπή δεν καθόρισε, προς τον σκοπό αυτό, την αγορά όλων των εν λόγω υπηρεσιών. Πάντως, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η επίμαχη συμφωνία είναι συμφωνία συναφθείσα μεταξύ ναυτιλιακών εταιριών, πολλές από τις οποίες είναι εγκατεστημένες στην Κοινότητα, η οποία αφορά τους όρους πωλήσεως υπηρεσιών μεταφοράς για διακίνηση εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίων, θαλασσίας και χερσαίας, προς φορτωτές εγκατεστημένους σε διάφορα κράτη μέλη της Κοινότητας. Όπως διαπιστώθηκε αμέσως ανωτέρω, η Επιτροπή απέδειξε δεόντως, στην προσβαλλομένη απόφαση, ότι μια τέτοια συμφωνία έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού στον οποίο μπορούν να επιδίδονται οι εταιρίες αυτές βάσει των τιμών που χρεώνονται για το σύνολο των υπηρεσιών που προσφέρουν. Εξάλλου, διαπιστώθηκε ομοίως ότι μια τέτοια συμφωνία συνιστά κατάφωρη παραβίαση του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού.

220 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δείχνει επαρκώς κατά νόμο ότι η επίμαχη συμφωνία είναι, από τα ίδια της τα στοιχεία, ικανή να επηρεάσει αισθητώς το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά όχι μόνον τις υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς, αλλά και τις άλλες υπηρεσίες στις οποίες αναφέρονται τα επίμαχα τέλη και πρόσθετα τέλη, ήτοι τις υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς και τις υπηρεσίες λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίων.

221 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο εκ των προτέρων καθορισμός των οικείων αγορά υπηρεσιών δεν ήταν, στην παρούσα περίπτωση, αναγκαίος προκειμένου να

διαπιστωθεί ότι η επίμαχη συμφωνία μπορούσε να επηρεάσει αισθητώς το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών που αφορά τις υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς, χερσαίας μεταφοράς και τις υπηρεσίες λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια.

222 Από τα ανωτέρω προκύπτει ομοίως ότι οι αιτιολογικές σκέψεις 140 έως 143 της προσβαλλομένης αποφάσεως περιέχουν επαρκή αιτιολόγηση των συμπερασμάτων της Επιτροπής όσον αφορά τον καθορισμό των οικείων αγορών υπό το πρίσμα της εκτιμήσεως του επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, αυτό δε πολλώ μάλλον καθόσον, για τους λόγους που εκτίθενται ανωτέρω στη σκέψη 217, η προσβαλλομένη απόφαση ελήφθη σε μια αλληλουχία που γνώριζαν οι προσφεύγουσες και τους επέτρεπε να κατανοήσουν το περιεχόμενο της αποφάσεως αυτής.

223 Επομένως, από όλες τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι, ενόψει της φύσεως της εν λόγω παραβάσεως και των εν προκειμένω περιστάσεων, η εκ μέρους της Επιτροπής εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 δεν απαιτούσε, στην παρούσα περίπτωση, προηγούμενο καθορισμό όλων των οικείων αγορών υπηρεσιών.

224 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ακόμη ότι ο προηγούμενος καθορισμός όλων των οικείων αγορών υπηρεσιών ήταν απαραίτητος για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68, προκειμένου να χορηγηθεί ατομική εξαίρεση.

225 Πάντως, όπως προκύπτει από την προμνημονευθείσα τροπολογία, μόνον προκειμένου να εξακριβωθεί αν μια συμφωνία μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό, ή τη νόθευση των όρων του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς πρέπει, ενδεχομένως, να καθορίζεται η οικεία αγορά (αποφάσεις SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 74, και Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 1093).

226 Αντιθέτως, η ακριβής οριοθέτηση όλων των οικείων αγορών δεν είναι κατ' ανάγκη απαραίτητη για να εξακριβωθεί αν μια συμφωνία πληροί τις τέσσερις προϋποθέσεις χορηγήσεως ατομικής εξαιρέσεως που θέτει το άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ και το άρθρο 5 του κανονισμού 1017/68. Βεβαίως, η επαλήθευση της τηρήσεως της τετάρτης προϋποθέσεως που προβλέπεται από το άρθρο 81, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΚ και από το άρθρο 5, στοιχείο β', του κανονισμού 1017/68 απαιτεί να εξετάζει η Επιτροπή αν η επίμαχη συμφωνία μπορεί να καταργεί τον ανταγωνισμό επί σημαντικού τμήματος, αντιστοίχως κατά τις εφαρμοστέες διατάξεις, των σχετικών προϊόντων ή της οικείας αγοράς μεταφορών. Πάντως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, οι τέσσερις προϋποθέσεις χορηγήσεως εξαιρέσεως ισχύουν σωρευτικώς (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουλίου 1966, 56/64 και 58/64, Consten και Grundig κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 363) και, επομένως, αρκεί να μην τηρείται μια από τις προϋποθέσεις αυτές προκειμένου να πρέπει να μη χορηγηθεί εξαίρεση (απόφαση SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 267).

227 Κατά συνέπεια, εφόσον, εν προκειμένω, η Επιτροπή διαπίστωσε, σύμφωνα με τις σκέψεις 162 έως 174 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι δεν πληρούνται οι τρείς πρώτες προϋποθέσεις χορηγήσεως ατομικής εξαιρέσεως και ότι δεν είναι αναγκαίο να αποφανθεί επί της τετάρτης προϋποθέσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή δεν είχε την υποχρέωση, στην παρούσα περίπτωση, να καθορίσει προηγουμένως, όλες τις οικείες αγορές προκειμένου να επαληθευθεί αν η επίμαχη συμφωνία μπορούσε να τύχει ατομικής εξαιρέσεως δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ ή του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68. Πράγματι, προκειμένου να εξακριβωθεί αν πληρούνται οι τρεις πρώτες προϋποθέσεις πρέπει να ληφθούν υπόψη τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη συμφωνία όχι μόνο στην οικεία αγορά, αλλά για κάθε αγορά στην οποία η επίμαχη συμφωνία θα μπορούσε να παράγει επωφελή αποτελέσματα. Επομένως, τόσο το άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ όσο και το άρθρο 5 του κανονισμού 1017/68 αναφέρονται στη δυνατότητα εξαιρέσεως υπέρ, ιδίως, των συμφωνιών που μπορούν να συμβάλλουν στην προώθηση της τεχνολογικής ή οικονομικής προόδου, χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερος σύνδεσμος με την οικεία αγορά (απόφαση Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 15, σκέψη 343).

228 Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 169 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή εκτίμησε, εν προκειμένω, ότι οι τρεις πρώτες προϋποθέσεις χορηγήσεως εξαιρέσεως δεν πληρούνταν για τον λόγον

ότι, κατ' ουσίαν, η επίμαχη συμφωνία μπορούσε να συνεπάγεται μεγαλύτερη διαφάνεια μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών που δεν θα ήταν επωφελής για τους δεύτερους, ενόψει της εξασθενήσεως του ανταγωνισμού μέσω των τιμών που συνοδεύει αυτή τη διαφάνεια. Όπως υπογραμμίστηκε ανωτέρω, η τελευταία αυτή διαπίστωση ισχύει όχι μόνο για τις εν λόγω υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς, αλλά και για τις υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς και τις υπηρεσίες λιμένα που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια.

229 Κατά συνέπεια, ορθώς η Επιτροπή διαπίστωσε, χωρίς να καθορίσει προηγουμένως όλες τις οικείες αγορές υπηρεσιών, ότι η επίμαχη συμφωνία δεν πληρούσε όλες οι προϋποθέσεις χορηγήσεως εξαιρέσεως. Ειδικότερα, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68, η Επιτροπή εγκύρως αναφέρθηκε, με την αιτιολογική σκέψη 175, στην ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στις αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 174 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

230 Ομοίως, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι οι αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως περιέχουν επαρκή αιτιολογία όσον αφορά τον καθορισμό των οικείων αγορών υπό το πρίσμα της εκτιμήσεως των προϋποθέσεων χορηγήσεως εξαιρέσεως. Αυτό συμβαίνει πολλώ μάλλον εν προκειμένω καθόσον, για τους λόγους που εκτέθηκαν ανωτέρω στη σκέψη 216, η προσβαλλομένη απόφαση ελήφθη σε ένα πλαίσιο που γνώριζαν οι προσφεύγουσες και το οποίο τους επέτρεπε να κατανοήσουν το περιεχόμενο της αποφάσεως αυτής. Κατά συνέπεια, η αιτίαση των προσφευγουσών που αντλείται από ανεπαρκή αιτιολόγηση της προσβαλλομένης αποφάσεως επί του σημείου αυτού δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

231 Τέλος, πάντοτε όσον αφορά τις προϋποθέσεις χορηγήσεως εξαιρέσεως, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή δεν εξέτασε, κατά παράβαση του άρθρου 11, παράγραφος 4, του κανονισμού 1017/68, αν μπορούσε να τύχει ατομικής εξαιρέσεως η συμφωνία που προέβλεπε τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών που αφορούν τις υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που παρέχονται στο πλαίσιο θαλάσσιας μεταφοράς για τη διακίνηση εμπορευμάτων εντός εμπορευματοκιβωτίων.

232 Συναφώς, πρέπει κατ' ανάγκη να γίνει δεκτό ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή περιορίστηκε να αποκλείσει το ευεργέτημα της ατομικής εξαιρέσεως του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68 μόνο στη FETTCSA, χωρίς να λάβει ρητώς υπόψη την κατάσταση της επίμαχης συμφωνίας.

233 Πάντως, όπως ορθώς υπογραμμίζει η Επιτροπή, η αιτιολογική σκέψη 175 της προσβαλλομένης αποφάσεως πρέπει να ερμηνευθεί υπό το φως και στο πλαίσιο της εν λόγω αποφάσεως. Πάντως, όπως τονίστηκε στο πλαίσιο του λόγου που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, από το άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι αυτή δεν διαπιστώνει καμία παράβαση ως εκ της συνάψεως της συμφωνίας FETTCSA, αλλά διαπιστώνει παράβαση αποκλειστικώς λόγω του γεγονότος της συνάψεως της επίμαχης συμφωνίας. Δεδομένου ότι η προσβαλλομένη απόφαση δεν διαπίστωσε ότι η συμφωνία FETTCSA που προβλέπει τον καθορισμό των κανόνων και τη χρησιμοποίηση ενός κοινού μηχανισμού για τον υπολογισμό και τον καθορισμό των τελών και πρόσθετων τελών συνιστούσε καθεαυτή παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, δεν μπορούσε επομένως να θεωρήσει το ενδεχόμενο χορηγήσεως εξαιρέσεως υπέρ της εν λόγω συμφωνίας FETTCSA. Εξάλλου, πρέπει να υπομνησθεί ότι, για την ανάλυση της επίμαχης συμφωνίας από πλευράς του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68, η αιτιολογική σκέψη 175 παραπέμπει στις αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 174, οι οποίες εξετάζουν ρητώς τη δυνατότητα εξαιρέσεως της επίμαχης συμφωνίας.

234 Κατά συνέπεια, η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών επί του σημείου αυτού πρέπει να απορριφθεί.

235 Για όλους τους προεκτιθέμενους λόγους, πρέπει να συναχθεί ότι οι λόγοι ακυρώσεως που αντλούνται από έλλειψη καθορισμού ή από σφάλμα στον καθορισμό των αγορών και από έλλειψη αιτιολογίας επί του σημείου αυτού πρέπει να κριθούν αβάσιμοι στο σύνολό τους.

4. Επί των λόγων που αφορούν το ποσό των προστίμων και την έλλειψη αιτιολογίας επί του σημείου αυτού

236 Με το πρώτο σκέλος αυτών των λόγων, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν από την Επιτροπή είναι υπερβολικά, λαμβανομένων υπόψη της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως, ορισμένων ελαφρυντικών περιπτώσεων, της συνεργασίας τους με την Επιτροπή και της διάρκειας της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής. Η Senator Lines, ατομικώς για τον εαυτό της, επικαλείται, επιπλέον, τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη που σχημάτισε λόγω της συμπεριφοράς της Επιτροπής, το γεγονός ότι δεν αποκόμισε οφέλη από την παράβαση και το γεγονός ότι το επιβληθέν πρόστιμο θίγει τη χρηματοοικονομική της ικανότητα, δεδομένων των ελλειμμάτων που χαρακτηρίζουν την κατάστασή της. Οι προσφεύγουσες θεωρούν, επιπλέον, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη ως προς ορισμένα από αυτά τα σημεία.

237 Με το δεύτερο σκέλος αυτών των λόγων, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η μεθοδολογία που εφάρμοσε η Επιτροπή και η οποία συνίσταται στην κατάταξή τους σε τέσσερις κατηγορίες για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων στερείται αιτιολογίας συνιστά δυσμενή διάκριση και είναι ανακόλουθη. Κατά συνέπεια, οι προσφεύγουσες ζητούν από το Πρωτοδικείο να ακυρώσει τα επιβληθέντα πρόστιμα ή, τουλάχιστον, να μειώσει το ύψος τους στο επίπεδο που θα κρίνει κατάλληλο, ενόψει του συνόλου των εν προκειμένω περιστάσεων.

238 Τέλος, με το τρίτο σκέλος αυτών των λόγων, οι P & O Nedlloyd Container Line Ltd (στο εξής: P & O Nedlloyd) προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη, κατά το στάδιο του καθορισμού του ύψους των προστίμων, την εν τω μεταξύ επελθούσα συγχώνευση μεταξύ P & O και Nedlloyd.

239 Πριν εξεταστούν τα επιχειρήματα αυτά, πρέπει να διευκρινιστεί, εκ προοιμίου, το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν εν προκειμένω στις προσφεύγουσες.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί του νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες

240 Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις 176 έως 207 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή επιβάλλει πρόστιμα σε όλες τις προσφεύγουσες λόγω της διαπιστωθείσας παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68. Από την αιτιολολική σκέψη 179 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι τα πρόστιμα αυτά επιβλήθηκαν δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, του άρθρου 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86.

241 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, μολονότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αναφέρεται ρητώς στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), από τις αιτιολογικές σκέψεις 176 έως 207 προκύπτει ότι η Επιτροπή καθόρισε το ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες εφαρμόζοντας τη μέθοδο που ορίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές. Απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, η Επιτροπή επιβεβαίωσε την εφαρμογή αυτή στο πλαίσιο της προσβαλλομένης αποφάσεως.

242 Μολονότι οι κατευθυντήριες γραμμές δεν αναφέρονται ρητώς παρά μόνο στα πρόστιμα που επιβάλλονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, πρέπει, λόγω της ταυτότητας διατυπώσεως των σχετικών διατάξεων των κανονισμών 4056/86 και 1017/68, να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή μπορεί να στηριχθεί κατ' αναλογία στις κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να υπολογίσει τα πρόστιμα στο πλαίσιο της εφαρμογής των κανονισμών 4056/86 και 1017/68. Εξάλλου, το Πρωτοδικείο έχει ήδη δεχθεί ότι η νομολογία που αφορά το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 ισχύει κατ' αναλογία για το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, εφόσον η διατύπωσή τους είναι πανομοιότυπη (απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Οκτωβρίου 1996, Τ-24/93 έως Τ-26/93 και Τ-28/93, Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής, η επονομαζόμενη «CEWAL», Συλλογή 1996, σ. II-1201, σκέψη 233).

243 Σύμφωνα με τη μέθοδο που ορίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές, η Επιτροπή εκκινεί, για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν στις οικείες επιχειρήσεις, από ένα ποσό που καθορίζεται ανάλογα με τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο χαρακτήρας της ίδιας της παραβάσεως ο πραγματικός της αντίκτυπος στην αγορά, εφόσον αυτός είναι δυνατόν να υπολογιστεί, και η έκταση της οικείας γεωγραφικής αγοράς (σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο). Στο πλαίσιο αυτό οι παραβάσεις κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, ήτοι τις «ελαφρές παραβάσεις», για τις οποίες ο ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν κυμαίνεται από 1 000 έως 1 000 000 ECU, τις «σοβαρές παραβάσεις» για τις οποίες το ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν κυμαίνεται από 1 000 000 έως 20 000 000 ECU, και τις «πολύ σοβαρές παραβάσεις» για τις οποίες το ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν υπερβαίνει τα 20 000 000 ECU (σημείο 1 Α, πρώτη έως τρίτη περίπτωση). Εντός καθεμίας από τις κατηγορίες αυτές, και ιδίως για τις κατηγορίες των σοβαρών και των πολύ σοβαρών παραβάσεων, η κλιμάκωση των προβλεπομένων κυρώσεων καθιστά δυνατή τη διαφοροποίηση της μεταχειρίσεως που επιφυλάσσεται στις επιχειρήσεις, ανάλογα με τον χαρακτήρα των διαπραχθεισών παραβάσεων (σημείο 1 Α, τρίτο εδάφιο). Είναι, επιπλέον, απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα της ευθυνόμενης για την παράβαση επιχειρήσεως να προξενήσει σημαντική ζημία στους λοιπούς οικονομικούς παράγοντες, ιδίως στους καταναλωτές, καθώς και να καθορίζεται το ύψος του προστίμου σε επίπεδο που να καθιστά την κύρωση επαρκώς αποτρεπτική (σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο).

244 Περαιτέρω, μπορεί να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεις έχουν ως επί το πλείστον επαρκή υποδομή ώστε να διαθέτουν τις νομικοοικονομικές γνώσεις που τους επιτρέπουν να αξιολογήσουν καλύτερα τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις συνέπειές της από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού (σημείο 1 Α, πέμπτο εδάφιο).

245 Εντός καθεμιάς από τις εν προκειμένω περιγραφείσες κατηγορίες, μπορεί, κατά την Επιτροπή, να χρειάζεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να σταθμιστεί το καθορισμένο ποσό προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ειδικό βάρος και, επομένως, ο πραγματικός αντίκτυπος της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως στον ανταγωνισμό, ιδίως όταν υφίστανται σημαντικές διαφορές μεγέθους μεταξύ των επιχειρήσεων που διαπράττουν το αυτό είδος παραβάσεως, και να προσαρμοστεί αναλόγως το γενικό σημείο εκκινήσεως του βασικού ποσού που λαμβάνεται υπόψη αναλόγως του συγκεκριμένου χαρακτήρα κάθε επιχειρήσεως (στο εξής: ειδικό σημείο εκκινήσεως) (σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο).

246 Όσον αφορά το στοιχείο της διάρκειας της παραβάσεως, οι κατευθυντήριες γραμμές καθιερώνουν διάκριση μεταξύ των παραβάσεων σύντομης διάρκειας (κατά κανόνα βραχύτερης του έτους), για τις οποίες δεν προβλέπεται προσαύξηση του ποσού που έχει καθοριστεί βάσει της σοβαρότητας, των παραβάσεων μέσης διάρκειας (κατά κανόνα από ένα έως πέντε έτη), για τις οποίες η προσαύξηση μπορεί να φθάσει έως το 50 %, και των παραβάσεων μεγάλης διάρκειας (κατά κανόνα άνω των πέντε ετών), για τις οποίες μπορεί να υπάρξει προσαύξηση του ποσού αυτού κατά 10 % για κάθε έτος (σημείο 1 Β, πρώτη έως τρίτη περίπτωση).

247 Στη συνέχεια, οι κατευθυντήριες γραμμές παραθέτουν, υπό τύπον παραδείγματος, έναν κατάλογο επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων που μπορούν να ληφθούν υπόψη για την αύξηση ή τη μείωση του βασικού ποσού, κατόπιν δε παραπέμπουν στην ανακοίνωση της Επιτροπής, σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων στις υποθέσεις που αφορούν συμπράξεις (ΕΕ 1996, C 207, σ. 4) (στο εξής: ανακοίνωση περί της συνεργασίας των επιχειρήσεων) (σημεία 2 και 3).

248 Ως γενική παρατήρηση, διευκρινίζεται ότι το τελικό αποτέλεσμα του υπολογισμού του προστίμου βάσει της μεθόδου αυτής (εφαρμογή ποσοστών αυξήσεως ή μειώσεως επί του βασικού ποσού) δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβεί το 10 % του παγκοσμίου κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 (σημείο 5, στοιχείο α'). Επιπλέον, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι, αναλόγως των δεδομένων κάθε υποθέσεως και μετά την εκτέλεση των ανωτέρω υπολογισμών, ενδείκνυται να λαμβάνονται υπόψη ορισμένοι αντικειμενικοί παράγοντες, όπως οι συγκεκριμένες οικονομικές παράμετροι της παραβάσεως, το οικονομικό ή χρηματοοικονομικό όφελος που έχουν ενδεχομένως αποκομίσει οι παραβάτες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εμπλεκομένων επιχειρήσεων καθώς και η πραγματική τους ικανότητα να επωμισθούν το βάρος ενός προστίμου υπό τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, ούτως ώστε να αναπροσαρμόζεται τελικά το ύψος των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν (σημείο 5, στοιχείο β').

249 Εν προκειμένω, στην αιτιολογική σκέψη 181 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε, ως προς τη σοβαρότητα της παραβάσεως, ότι η παράβαση, δεδομένου ότι επρόκειτο για συμφωνία οριζόντιου χαρακτήρα με στόχο τον περιορισμό του ανταγωνισμού μέσω των τιμών μεταξύ διασκέψεων και ανεξάρτητων ναυτιλιακών εταιριών, είναι «ιδιαίτερα σοβαρή στον τομέα των ναυτιλιακών υπη-

ρεσιών τακτικών γραμμών, όπου η ύπαρξη πραγματικού και δυνητικού ανταγωνισμού από ναυτιλιακές εταιρίες εκτός διασκέψεων αποτελεί μια από τις κυριότερες δικαιολογίες για την απαλλαγή κατά κατηγορία». Ωστόσο, ενόψει του γεγονότος ότι μια συμφωνία περί μη χορηγήσεως εκπτώσεων είναι λιγότερο σοβαρή από μια συμφωνία που ορίζει το γενικό επίπεδο των τιμών και δεδομένης της ελλείψεως αποδείξεως ως προς τις συνέπειες της παραβάσεως στα επίπεδα των τιμών, η Επιτροπή εκτίμησε ότι η παράβαση ενδείκνυται να θεωρηθεί «σοβαρή» και «το βασικό ύψος του προστίμου να οριστεί στο χαμηλότερο σημείο της κλίμακας των προστίμων που αντιστοιχούν σε σοβαρές παραβάσεις». Κατ' εφαρμογήν αυτών των εκτιμήσεων, η Επιτροπή καθόρισε το βασικό ύψος του προστίμου, για τα περισσότερα μέρη της FETTCSA, ήτοι τη Maersk, σε 1 300 000 ευρώ.

250 Στις αιτιολογικές σκέψεις 182 και 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εξέθεσε ότι, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πραγματική ικανότητα των ενεχομένων επιχειρήσεων να προκαλέσουν σημαντική ζημία καθώς και η ανάγκη να διασφαλιστεί ότι το ύψος του προστίμου θα έχει επαρκώς αποτρεπτικό αποτέλεσμα, κατέταξε, ενόψει των σημαντικών διαφορών μεγέθους που υφίστανται μεταξύ των μερών της FETTCSA, τις επιχειρήσεις σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τον παγκόσμιο κύκλο εργασιών τους που αφορά υπηρεσίες μεταφοράς που έχουν ως αντικείμενο τη μεταφορά εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια και περιλαμβάνουν ένα θαλάσσιο σκέλος. Στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διέκρινε τέσσερις κατηγορίες σε σχέση με το αντίστοιχο μέγεθος της επιχειρήσεως που είχε τον μεγαλύτερο κύκλο εργασιών, εν προκειμένω της Maersk. Οι τέσσερις αυτές κατηγορίες αποτελούνται από τον «μεγάλο μεταφορέα», τους «μέσους και μεγάλους μεταφορείς» τους «μεσαίους και μεγάλους μεταφορείς», τους «μικρούς και μεσαίους μεταφορείς» και τους «μικρούς μεταφορείς». Στον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εφάρμοσε σε καθεμία από τις κατηγορίες αυτές βασικό ποσό ανερχόμενο, αντιστοίχως, σε 1 300 000, 1 000 000, 650 000 και 325 000 ευρώ. Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις 187 έως 195 και τον πίνακα 7 της αιτιολογικής σκέψεως 206 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα βασικά αυτά ποσά μειώθηκαν στη συνέχεια κατά 20 %, 10 % και 100 000 ευρώ υπέρ όλων των επιχειρήσεων προκειμένου να ληφθούν υπόψη, αντιστοίχως, ελαφρυντικές περιστάσεις, η συνεργασία των προσφευγουσών και η διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής.

251 Σ' αυτήν ακριβώς την αλληλουχία πρέπει να εκτιμηθεί αν, όπως προβάλλουν οι προσφεύγουσες, τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν με το άρθρο 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι υπερβολικά και καθορίστηκαν βάσει εσφαλμένης μεθοδολογίας.

252 Σ' αυτό το πλαίσιο, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, κατά τον καθορισμό του ύψους κάθε προστίμου, η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υποχρεούται να εφαρμόζει προς τούτο κάποιο συγκεκριμένο μαθηματικό τύπο (απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-150/89, Martinelli κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1165, σκέψη 59). Δυνάμει του άρθρου 17 του κανονισμού 17, του άρθρου 24 του κανονισμού 1017/68 και του άρθρου 21 του κανονισμού 4056/86, το Πρωτοδικείο αποφαίνεται κατά πλήρη δικαιοδοσία κατά το άρθρο 229 ΕΚ επί των προσφυγών που ασκούνται κατά των αποφάσεων με τις οποίες η Επιτροπή καθορίζει ένα πρόστιμο και μπορεί, κατά συνέπεια, να άρει, να μειώσει ή να αυξήσει το επιβληθέν πρόστιμο.

Επί του πρώτου σκέλους που αντλείται από το υπερβολικό ύψος των προστίμων

253 Προς υπογράμμιση του υπερβολικού ύψους των προστίμων, οι προσφεύγουσες προβάλλουν, από κοινού ή ατομικώς, ανάλογα με την περίπτωση, ορισμένες αιτιάσεις και επιχειρήματα που αφορούν τη σοβαρότητα της παραβάσεως, τη διάρκεια της παραβάσεως, την ύπαρξη ελαφρυντικών περιστάσεων, τη συνεργασία με την Επιτροπή, τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη που στηρίζεται στη συμπεριφορά της Επιτροπής, την έλλειψη πραγματοποιήσεως κερδών από την παράβαση και τη χρηματοοικονομική τους κατάσταση.

α) Επί της σοβαρότητας της παραβάσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

254 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο θεωρώντας ότι η επίμαχη συμφωνία συνιστά «σοβαρή» παράβαση υπό την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών. Ισχυρίζονται ότι μια οριζόντια συμφωνία μπορεί να

συνιστά ελαφρά παράβαση κατά την έννοια των κατευθυντηριών γραμμών όταν, σε αντίθεση προς παραβάσεις οι οποίες συνίστανται σε περιορισμούς που «εφαρμόζονται με μεγαλύτερη αυστηρότητα», «ο αντίκτυπος [τους] στην αγορά παραμένει περιορισμένος» (σημείο 1, στοιχείο α', των κατευθυντηρίων γραμμών). Αυτό συμβαίνει εν προκειμένω, διότι η συμφωνία δεν τέθηκε σε εφαρμογή. Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν συναφώς ότι, δυνάμει της συμφωνίας FETTCSA, τα μέρη είχαν απλώς την ευχέρεια να θέσουν σε εφαρμογή τις συναφθείσες μεταξύ αυτών συμφωνίες. Εξάλλου, η Επιτροπή δεν διαθέτει καμία απόδειξη για τη θέση σε ισχύ της επίμαχης συμφωνίας ή για τα αποτελέσματα που θα είχε ενδεχομένως παραγάγει στην αγορά, ιδίως στον ανταγωνισμό μέσω των τιμών μεταξύ των ναυτιλιακών εταιριών.

255 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν ομοίως στην Επιτροπή ότι δεν αιτιολόγησε επαρκώς κατά νόμο την εφαρμογή στη Maersk, τη μεγαλύτερη εταιρία μέλος της FETTCSA, του προστίμου βασικού ύψους 1 300 000 ευρώ, ενώ διαπιστώνει, στην αιτιολογική σκέψη 181, ότι ενδείκνυται το βασικό ύψος του προστίμου να οριστεί «στο χαμηλότερο σημείο της κλίμακας των προστίμων που αντιστοιχούν σε σοβαρές παραβάσεις». Επισημαίνουν ότι, κατά τις κατευθυντήριες γραμμές, το χαμηλότερο βασικό ύψος για τις σοβαρές παραβάσεις είναι 1 000 000 ευρώ. Κατά συνέπεια, οι προσφεύγουσες εκτιμούν ότι, αν το Πρωτοδικείο επικυρώσει την εκτίμηση της Επιτροπής, κατά την οποία η εν λόγω παράβαση είναι σοβαρή, το βασικό ύψος του επιβληθέντος στη Maersk προστίμου δεν μπορεί να υπερβαίνει το 1 000 000 ευρώ.

256 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η προσβαλλομένη απόφαση ορθώς κατέληξε στο ότι η εν λόγω παράβαση είναι «σοβαρή», δεδομένου ότι συνιστά παράβαση στον τομέα των τιμών, ότι το μερίδιο αγοράς των οικείων επιχειρήσεων είναι σημαντικό και ότι η συμφωνία συνεπάγεται την επέκταση των μέτρων που υιοθετήθηκαν από μια διάσκεψη σε εταιρίες που είναι ανεξάρτητες από τη διάσκεψη.

257 Απαντώντας στην επιχειρηματολογία των προσφευγουσών που αντλείται από το γράμμα των κατευθυντηρίων γραμμών, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές πρέπει να ερμηνεύονται με ευκαμψία, υπό την έννοια ότι δεν περιέχουν αυστηρές νομικές διατάξεις, αλλά μάλλον γενικές ενδείξεις.

258 Το υπογραμμιζόμενο από τις προσφεύγουσες γεγονός ότι η επίμαχη συμφωνία δεν τέθηκε σε εφαρμογή ή δεν παρήγαγε αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα στην οικεία αγορά στερείται σημασίας, εφόσον πρόκειται για οριζόντια συμφωνία στον τομέα των τιμών η οποία, από τη φύση της, πρέπει να θεωρηθεί ως σοβαρή παράβαση. Για τον ίδιο λόγο, το γεγονός ότι η προσχώρηση στη συμφωνία FETTCSA ήταν καθαρά προαιρετική στερείται επίσης σημασίας.

259 Όσον αφορά τον ισχυρισμό που αφορά την έλλειψη αιτιολογίας, η Επιτροπή διευκρινίζει, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι οι σοβαρές παραβάσεις πρέπει να επιφέρουν την επιβολή προστίμου το ύψος του οποίου ποικίλλει μεταξύ 1 000 000 και 20 000 000 ευρώ. Στην παρούσα περίπτωση, ενόψει της ελλείψεως αποδείξεως ως προς τα αποτελέσματα της παραβάσεως επί του επιπέδου των τιμών, η Επιτροπή θεώρησε ότι ήταν ενδεδειγμένο να καθορίσει το βασικό ύψος του προστίμου στο χαμηλότερο επίπεδο των προστίμων που επιβάλλονται στις σοβαρές παραβάσεις.

260 Κατά την Επιτροπή, προκειμένου να τηρηθούν στο έπακρο οι κατευθυντήριες γραμμές της καθώς και η πρακτική που έχει διαμορφωθεί από της υιοθετήσεώς τους, ήταν ενδεδειγμένο να καθοριστούν τα βασικά ύψη των προστίμων που επιβάλλονται στον «μεγάλο μεταφορέα» και στους «μέσους και μεγάλους μεταφορείς» σε επίπεδο που να μη υπολείπεται του ελάχιστου ύψους που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές για τις σοβαρές παραβάσεις, ήτοι 1 000 000 ευρώ. Εξάλλου, ενόψει της σημαντικής διαφοράς μεγέθους μεταξύ, αφενός, της μεγαλύτερης επιχειρήσεως που περιλαμβάνεται στον όμιλο των «μεσαίων έως μεγάλων μεταφορέων» και, αφετέρου, της μόνης επιχειρήσεως που αποτελεί τον όμιλο του «μεγάλου μεταφορέα», η Επιτροπή διευκρινίζει ότι ήταν ενδεδειγμένο να καθοριστεί το βασικό ύψος του προστίμου που έχει εφαρμογή στην επιχείρηση αυτή σε κάπως ανώτερο επίπεδο, ήτοι σε 1 300 000 ευρώ. Η Επιτροπή επισημαίνει τέλος ότι, προκειμένου να μην αδικήσει τα μικρότερα μέρη της FETTCSA, το βασικό ύψος των προστίμων για τους «μικρούς έως μεσαίους μεταφορείς» και τους «μικρούς μεταφορείς» καθορίστηκε σε κατώτερο επίπεδο από αυτό που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

261 Ως προς την πρώτη αιτίαση που αφορά τη φύση της κατά την προσβαλλομένη απόφαση παραβάσεως, η οποία χαρακτηρίζει την παράβαση ως σοβαρή, από την

εξέταση του λόγου που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 προκύπτει ότι η επίμαχη συμφωνία που προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών περιορίζει αισθητώς τον ανταγωνισμό μέσω των τιμών μεταξύ ναυτιλιακών εταιριών που βρίσκονται σε άμεσο ανταγωνισμό μεταξύ τους ως προς τη θαλάσσια μεταφορά για τη διακίνηση εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής.

262 Πάντως, οι οριζόντιες συμπράξεις σε θέματα τιμών θεωρήθηκαν πάντοτε ότι περιλαμβάνονται στις πολύ σοβαρές παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού (απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Ιουλίου 2001, Τ-202/98, Τ-204/98 και Τ-207/98, Tate & Lyle κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-2035, σκέψη 103). Επομένως, ορθώς χαρακτηρίζονται ως «πολύ σοβαρές» από τις κατευθυντήριες γραμμές.

263 Εν προκειμένω, η σοβαρότητα της παραβάσεως ενισχύεται, επιπλέον, από το γεγονός ότι η επίμαχη συμφωνία περί καθορισμού τιμών, δεδομένου ότι συνήφθη μεταξύ των μελών μιας ναυτιλιακής διασκέψεως και ανεξαρτήτων εταιριών, θίγει τον πραγματικό ανταγωνισμό που ασκείται από τις εκτός διασκέψεων ναυτιλιακές εταιρίες, ενώ, κατά την όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86, η ύπαρξη πραγματικού ανταγωνισμού εκ μέρους των τακτικών γραμμών εκτός διασκέψεων συνιστά έναν από τους κύριους λόγους της εξαιρέσεως κατά κατηγορία που προβλέπει το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού.

264 Υπό τις περιστάσεις αυτές, ο χαρακτηρισμός της επίμαχης συμφωνίας ως σοβαρής παραβάσεως, λόγω της ελλείψεως αποδείξεως ως προς τα αποτελέσματα επί του επιπέδου των τιμών και της πιθανώς σύντομης διάρκειας των ενδεχομένως βλαπτικών αποτελεσμάτων της παραβάσεως, συνιστά μετριοπαθή χαρακτηρισμό σε σχέση με τα κριτήρια που εφαρμόζονται για τον καθορισμό του επιπέδου των προστίμων στην περίπτωση οριζοντίων συμφωνιών σε θέματα τιμών.

265 Επομένως, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι κατέληξε, με την αιτιολογική σκέψη 181 της προσβαλλομένης αποφάσεως, στο ότι, ενόψει των ανωτέρω στοιχείων, η παράβαση που διαπιστώθηκε με την εν λόγω απόφαση ήταν σοβαρή.

266 Όσον αφορά τον ισχυρισμό των προσφευγουσών ότι, στο σημείο 1 Α, πρώτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, η Επιτροπή δέχεται ότι οι ελαφρές παραβάσεις μπορούν να περιλαμβάνουν οριζόντιους περιορισμούς «των οποίων ο αντίκτυπος στην αγορά παραμένει περιορισμένος», αρκεί η διαπίστωση ότι, στο σημείο αυτό, οι κατευθυντήριες γραμμές εκθέτουν ρητώς ότι στις ελαφρές παραβάσεις ανάγονται περιορισμοί «το συνηθέστερο κάθετοι» οι οποίοι αφορούν «αξιολόγο μεν, αλλά σχετικώς μικρό τμήμα της κοινοτικής αγοράς». Εν προκειμένω, εφόσον η επίμαχη συμφωνία είναι οριζόντια συμφωνία συναφθείσα μεταξύ ναυτιλιακών εταιριών, οι περισσότερες των οποίων είναι εγκατεστημένες στην Κοινότητα, δεδομένου ότι προβλέπει τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών σε φορτωτές εγκατεστημένους ιδίως σε διάφορα κράτη μέλη της Κοινότητας, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η εν λόγω συμφωνία μπορεί να εμπίπτει στην κατηγορία των ελαφρών παραβάσεων κατά την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών.

267 Επομένως, η πρώτη αιτίαση των προσφευγουσών πρέπει να απορριφθεί.

268 Όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση που αντλείται από έλλειψη αιτιολογίας, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στην αιτιολογική σκέψη 181 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή θεωρεί ότι ενδείκνυται, για τους λόγους που παρατίθενται ανωτέρω στη σκέψη 264, «το βασικό ύψος του προστίμου να οριστεί στο χαμηλότερο σημείο της κλίμακας των προστίμων που αντιστοιχούν σε σοβαρές παραβάσεις». Η Επιτροπή συνεχίζει, στην επόμενη φράση της ίδιας αιτιολογικής σκέψεως, εκθέτοντας ότι «υπό τις συνθήκες αυτές, κρίνεται ενδεδειγμένο το βασικό ύψος του προστίμου, για τα περισσότερα μέρη της FETTCSA, να οριστεί σε 1 300 000 ευρώ».

269 Δεν αμφισβητείται ότι, με την προσβαλλομένη απόφαση, η Επιτροπή καθόρισε το βασικό ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες ακολουθώντας τη μέθοδο που ορίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές, πράγμα που, εξάλλου, επιβεβαίωσε ρητώς απαντώτας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου. Εξάλλου, οι κατευθυντήριες γραμμές εκθέτουν ρητώς ότι, για τις σοβαρές παραβάσεις, το ελάχιστο ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν είναι 1 000 000 ευρώ. Ομοίως, δεν αμφισβητείται ότι, εν προκειμένω, το ύψος αυτό αντιστοιχεί στο βασικό ύψος κατά την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών (σοβαρότητα + διάρκεια) λόγω της ελλείψεως πολλαπλασιαστή με βάση τη διάρκεια της παραβάσεως.

270 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να ελεγχθεί αν, όπως υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η προσβαλλομένη απόφαση είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη, καθόσον η Επιτροπή, στην αιτιολογική σκέψη 181, εφάρμοσε ως προς τη Maersk μεγαλύτερο βασικό ύψος από το χαμηλότερο ύψος που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές για τις σοβαρές παραβάσεις, ενώ εκθέτει, στην ίδια αιτιολογική σκέψη, ότι το βασικό ύψος των προστίμων ενδείκνυται να καθοριστεί στο χαμηλότερο σημείο της κλίμακας των προστίμων που αντιστοιχούν σε σοβαρές παραβάσεις.

271 Συναφώς, πρέπει να παρατηρθεί ότι, οσάκις η Επιτροπή αποφασίζει να εφαρμόσει στη συγκεκριμένη περίπτωση τη μέθοδο που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές, οφείλει, ενόψει της αναληφθείσας κατά τη δημοσίευσή της δεσμεύσεως, να συμμορφώνεται προς αυτήν κατά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, εκτός αν διευκρινίσει ειδικά τους λόγους για τους οποίους είναι εύλογο, ενδεχομένως, να απομακρυνθεί από αυτήν επί συγκεκριμένου σημείου. Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν, εν προκειμένω, η προσβαλλομένη απόφαση περιέχει μια τέτοια αιτιολογία.

272 Πάντως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, με την επιφύλαξη της εκφράσεως «υπό τις συνθήκες αυτές» που περιέχεται στην αιτιολογική σκέψη 181, η προσβαλλομένη απόφαση δεν περιέχει καμία διευκρίνιση ως προς τον λόγο για τον οποίο ενδείκνυται να εφαρμοστεί ως προς τη Maersk βασικό ύψος 1 300 000 ευρώ αντί του ύψους του 1 000 000 ευρώ, που είναι το χαμηλότερο ύψος που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές για τις σοβαρές παραβάσεις. Πάντως, είναι πρόδηλο, κατά την εν λόγω αιτιολογική σκέψη 181 της προσβαλλομένης αποφάσεως ότι η έκφραση «υπό τις συνθήκες αυτές» που περιέχεται σ' αυτήν αφορά όχι τις περιστάσεις που δικαιολογούν την εφαρμογή μεγαλύτερου βασικού ύψους από το ελάχιστο που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές, αλλά τις περιστάσεις που δικαιολογούν το ότι η Επιτροπή, παρά το γεγονός ότι πρόκειται για οριζόντια συμφωνία περί τιμών, της οποίας το είδος συνιστά συνήθως «πολύ σοβαρή» παράβαση, εκτίμησε ότι η συμφωνία έπρεπε να χαρακτηριστεί απλώς ως «σοβαρή» παράβαση.

273 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή διευκρίνισε, απαντώντας σε ερώτηση του Πρωτοδικείου, ότι έκρινε ενδεδειγμένο, στην παρούσα περίπτωση, να προβλέψει, αφενός, ότι το βασικό ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν στους

ομίλους «μεγάλων μεταφορέων» και «μεσαίων και μεγάλων μεταφορέων» να μην είναι κατώτερο του ελάχιστου ύψους που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές για τις σοβαρές παραβάσεις, ήτοι 1 000 000 ευρώ, και, αφετέρου, ότι, ενόψει της σημαντικής διαφοράς μεγέθους μεταξύ της μεγαλύτερης επιχειρήσεως που περιλαμβάνεται στον όμιλο των «μεσαίων και μεγάλων μεταφορέων» και της μοναδικής επιχειρήσεως που συνιστά τον όμιλο του «μεγάλου μεταφορέως», το βασικό ποσό των προστίμων που επιβλήθηκαν σ' αυτή να καθοριστεί σε ένα κάπως ανώτερο επίπεδο, ήτοι 1 300 000 ευρώ.

274 Χωρίς να χρειάζεται να εξεταστεί το βάσιμο αυτής της διευκρινίσεως, διαπιστώνεται ότι η διευκρίνιση διατυπώθηκε για πρώτη φορά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και δεν περιέχεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, πράγμα που, εξάλλου, η Επιτροπή παραδέχθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση απαντώντας σε ερώτηση του Πρωτοδικείου.

275 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι η επιβολή στη Maersk ανώτερου βασικού ύψους του προστίμου από αυτό που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη. Επομένως, η δεύτερη αιτίαση των προσφευγουσών πρέπει να γίνει δεκτή.

β) Επί της διάρκειας της παραβάσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

276 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και περί τα πράγματα θεωρώντας ότι η επίμαχη συμφωνία διήρκεσε τρεις μήνες, από τις 9 Ιουνίου 1992, ημερομηνία συνάψεως της συμφωνίας αυτής, μέχρι τις 8 Σεπτεμβρίου 1992, ημερομηνία της τελευταίας συνεδριάσεως, ενώ η εν λόγω συμφωνία ουδέποτε τέθηκε σε ισχύ. Οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι η Επιτροπή, εφαρμόζο-

ντας σε μια παράβαση που δεν διαπράχθηκε, το καθεστώς που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές για τις παραβάσεις διάρκειας ενός έτους, πραγματοποίησε αυστηρή εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών, ενώ αναγνωρίζει, εξ ετέρου, ότι ενδείκνυται η εφαρμογή των διατάξεών τους με ευλυγισία και λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων που προσιδιάζουν σε κάθε υπόθεση.

277 Για τους λόγους αυτούς, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι το βασικό ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην πλειονότητα της FETTCSA δεν μπορούσε να υπερβαίνει το 1 000 000 ευρώ και θα έπρεπε μάλιστα να ήταν καθαρά «συμβολικό» (1 000 000 ευρώ) ή «ονομαστικό» (10 000 000 ευρώ), δεδομένης της ελλείψεως αποδείξεως ως προς τη θέση σε ισχύ της επίμαχης συμφωνίας. Επικουρικώς, ακόμη και αν αποδεικνυόταν ότι η συμφωνία είχε διάρκεια τριών μηνών, δεδομένης της ελλείψεως αποδείξεως ως προς τα αποτελέσματα της συμφωνίας αυτής στην αγορά, οι προσφεύγουσες επιμένουν ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στη μεγαλύτερη επιχείρηση δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 250 000 ευρώ (ποσό ανάλογο προς ένα τρίμηνο).

278 Η Επιτροπή εκτιμά ότι τα επιχειρήματα των προσφευγουσών που αφορούν τη διάρκεια της παραβάσεως είναι αβάσιμα.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

279 Κατ' ουσίαν, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι θεώρησε ότι η παράβαση είχε διάρκεια τριών μηνών, ενώ η επίμαχη συμφωνία ουδέποτε τέθηκε σε ισχύ.

280 Πάντως, εφόσον η Επιτροπή δεν απέδειξε τα αποτελέσματα της επίμαχης συμφωνίας — ούτε είχε την υποχρέωση να το πράξει — δεδομένου ότι η επίμαχη συμφωνία έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, το αν η επί-

μαχη συμφωνία τέθηκε ή όχι σε ισχύ στερείται σημασίας για τον υπολογισμό της διάρκειας της παραβάσεως. Για να υπολογιστεί η διάρκεια μιας παραβάσεως το αντικείμενο της οποίας είναι ο περιορισμός του ανταγωνισμού, ενδείκνυται πράγματι να εξακριβωθεί μόνον η διάρκεια υπάρξεως αυτής της συμφωνίας, ήτοι το χρονικό διάστημα που διέρρευσε μεταξύ της ημερομηνίας συνάψεώς της και της ημερομηνίας κατά την οποία έπαυσε να ισχύει.

281 Εν προκειμένω, η Επιτροπή εκτίμησε, στην αιτιολογική σκέψη 180, ότι η επίμαχη συμφωνία για τη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών συνήφθη στις 9 Ιουνίου 1992, ημερομηνία των πρακτικών που αποδεικνύουν την παράβαση. Κατά την ίδια αιτιολογική σκέψη, η Επιτροπή παραδέχθηκε ότι, ακόμη και αν η συμφωνία FETTCSA δεν καταγγέλθηκε ρητώς παρά στις 26 Μαΐου 1994, η επίμαχη συμφωνία έληξε στις 28 Σεπτεμβρίου 1992, ημερομηνία αποστολής του εγγράφου της Επιτροπή που περιέχει την προκαταρκτική νομική εκτίμηση της συμφωνίας ως προς τη FETTCSA, λίγο χρόνο πριν από την τελευταία συνεδρίαση της FETTCSA, στις 8 Σεπτεμβρίου 1992.

282 Χωρίς να χρειάζεται να γίνει διάκριση μεταξύ των ημερομηνιών της 8ης ή της 28ης Σεπτεμβρίου 1992, προκύπτει συναφώς ότι ορθώς επομένως η Επιτροπή θεώρησε ότι η επίμαχη συμφωνία διήρκεσε τρεις μήνες.

283 Εν πάση περιπτώσει, σε αντίθεση προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι δεν μείωσε το βασικό ύψος του προστίμου λόγω της πολύ σύντομης διάρκειας της παραβάσεως. Το γεγονός ότι η παράβαση είναι σύντομης διάρκειας ουδόλως επηρεάζει τη σοβαρότητά της όπως αυτή προκύπτει από την ίδια της τη φύση, ήτοι, εν προκειμένω, ένας οριζόντιος περιορισμός στον τομέα των τιμών. Κατά συνέπεια, ορθώς η Επιτροπή θεώρησε, σύμφωνα με το σημείο 1 Β, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών της, ότι η πολύ σύντομη διάρκεια της παραβάσεως, ήτοι διάρκεια μικρότερη του έτους, δικαιολογούσε απλώς να μην περιληφθεί κανένα πρόσθετο ύψος στο ύψος που καθορίστηκε σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως.

284 Κατά συνέπεια, τα επιχειρήματα των προσφευγουσών ως προς τη διάρκεια της παραβάσεως πρέπει να απορριφθούν.

γ) Επί των ελαφρυντικών περιστάσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

285 Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, μη δεχόμενη τη μη εφαρμογή της επίμαχης συμφωνίας ως ελαφρυντική περίσταση, ενώ οι κατευθυντήριες γραμμές παραθέτουν αυτό το παράδειγμα εξ αυτού του λόγου.

286 Η Επιτροπή ζητεί να απορριφθεί η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

287 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 188 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή δέχθηκε να μειώσει το ύψος των προστίμων κατά 20 % βάσει των ελαφρυντικών περιστάσεων, λόγω της τεκμαιρόμενης λύσεως της συμφωνίας μετά τη λήψη από τις προσφεύγουσες του εγγράφου της Επιτροπής της 28ης Σεπτεμβρίου 1992.

288 Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, η Επιτροπή έλαβε υπόψη έναν από τους λόγους οι οποίοι, κατά τις κατευθυντήριες γραμμές, δικαιολογεί μείωση του βασικού ύψους των προστίμων συνεπεία των ελαφρυντικών περιστάσεων, ήτοι την «παύση των παραβάσεων ταυτόχρονα με τις πρώτες ενέργειες της Επιτροπής» (σημείο 3, πρώτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών).

289 Πρέπει πάντως να τονιστεί ότι, κατά το γράμμα του σημείου 3, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, η μη ουσιαστική εφαρμογή των παράνομων συμφωνιών ή πρακτικών αναφέρεται επίσης ειδικά από την Επιτροπή ως ελαφρυντική περίσταση που μπορεί να επιφέρει μείωση του βασικού ύψους των προστίμων.

290 Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή δεν συνέλεξε, εν προκειμένω, αποδείξεις ως προς τη θέση σε εφαρμογή της επίμαχης συμφωνίας.

291 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν η περίσταση αυτή ελήφθη υπόψη από την Επιτροπή στο πλαίσιο του καθορισμού του ύψους των προστίμων.

292 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι από την αιτιολογική σκέψη 181 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή, κατά το στάδιο του καθορισμού της σοβαρότητας της παραβάσεως, έλαβε υπόψη το γεγονός ότι δεν έλαβε αποδεικτικά στοιχεία ως προς τα αποτελέσματα της παραβάσεως επί του επιπέδου των τιμών για να χαρακτηρισθεί η παράβαση ως σοβαρή, ενώ οι οριζόντιες συμφωνίες επί των τιμών θεωρούνται συνήθως ως πολύ σοβαρές παραβάσεις. Πάντως πρέπει να παρατηρηθεί ότι ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής θα είχε ως συνέπεια, κατά τις κατευθυντήριες γραμμές, το ότι το γενικό σημείο εκκινήσεως για τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου λόγω της σοβαρότητας θα έπρεπε, κατ' αρχήν, να υπερβαίνει τα 20 000 000 ευρώ, ενώ, εν προκειμένω, λόγω του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως σοβαρής, το βασικό ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στο μεγαλύτερο από τα μέρη της FETTCSA με την προσβαλλομένη απόφαση ανέρχεται σε 1 300 000 ευρώ.

293 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι η Επιτροπή έλαβε δεόντως υπόψη τη μη εφαρμογή της συμφωνίας για τους σκοπούς του καθορισμού του ύψους των προστίμων. Συναφώς, είναι άνευ σημασίας το ότι το στοιχείο αυτό ελήφθη υπόψη όχι ειδικά στο μέρος της αποφάσεως που αφορά την εξέταση των ελαφρυντικών περιστάσεων, αλλά κατά το στάδιο της εξετάσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως,

εφόσον, εν πάση περιπτώσει, η λήψη υπόψη αυτού του στοιχείου στο πλαίσιο του καθορισμού του ύψους των προστίμων είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του βασικού ύψους των προστίμων σύμφωνα με το σημείο 3, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών.

294 Κατά συνέπεια, πρέπει να συναχθεί ότι η Επιτροπή δεν προέβη σε εσφαλμένη εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών της.

δ) Επί της συνεργασίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

295 Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η Επιτροπή δεν έλαβε επαρκώς υπόψη το γεγονός ότι τα μέλη συνεργάστηκαν με αυτήν ήδη από τη σύναψη της συμφωνίας FETTCSA και πολύ πριν από την υιοθέτηση της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Κατά τις προσφεύγουσες, μια τέτοια συνεργασία δικαιολογεί, στο πλαίσιο της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, μείωση του ύψους του προστίμου σαφώς μεγαλύτερη του 10 %.

296 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν επιπλέον ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη τη συνεργασία των μερών η οποία δεν περιλαμβάνεται στο πλαίσιο εφαρμογής της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, ειδικότερα δε το γεγονός ότι τα μέρη απευθύνθηκαν στην Επιτροπή αμέσως μετά τη λήψη της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και μεταγενέστερα δύο ακόμη φορές προκειμένου να καθοριστεί η βάση επί της οποίας η Επιτροπή θα μπορούσε να θέσει τέλος στη διαδικασία, ιδίως κατόπιν της προσχωρήσεως των μερών σε ορισμένες αρχές του δικαίου. Οι προσφεύγουσες έχουν τη γνώμη ότι τα στοιχεία αυτά δικαιολογούν μείωση του ποσού του προστίμου σαφώς μεγαλύτερη του 20 %.

297 Η Επιτροπή θεωρεί ότι οι προσφεύγουσες δεν δικαιούνται περαιτέρω μείωση του ύψους του προστίμου λόγω της συνεργασίας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

298 Πρώτον, όσον αφορά για την εκ μέρους της Επιτροπής εφαρμογή της ανακοινώσεώς της περί της συνεργασίας, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή, στην εν λόγω ανακοίνωση, καθόρισε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι επιχειρήσεις που συνεργάζονται μαζί της στη διάρκεια της έρευνας που διεξάγει για μια σύμπραξη μπορούν να αποφύγουν την επιβολή προστίμου ή να τύχουν μειώσεως του ύψους του προστίμου που θα όφειλαν άλλως να καταβάλουν (σημείο Α 3 της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας των επιχειρήσεων).

299 Συγκεκριμένα, η Επιτροπή εκθέτει ότι μπορεί να χορηγείται μείωση 10 % έως 50 %, όταν, πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, η επιχείρηση παρέχει στην Επιτροπή πληροφορίες, έγγραφα και άλλα αποδεικτικά στοιχεία που συμβάλλουν στην επιβεβαίωση της διαπραχθείσας παραβάσεως ή όταν, μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, η επιχείρηση πληροφορεί την Επιτροπή ότι δεν αμφισβητεί το υποστατό των γεγονότων επί των οποίων βασίζονται οι κατηγορίες της (σημείο Δ, παράγραφος 2, της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας).

300 Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες εκτιμούν ότι η Επιτροπή προέβη σε εσφαλμένη εφαρμογή της ανακοινώσεώς της περί της συνεργασίας μη λαμβάνοντας επαρκώς υπόψη το γεγονός ότι συνεργάστηκαν με αυτήν ήδη από της συνάψεως της συμφωνίας FETTCSA και πολύ πριν από την έκδοση της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

301 Ενδείκνυται, πάντως, να παρατηρηθεί ότι, κατά τις διατάξεις της, η προσβαλλομένη απόφαση διαπιστώνει παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 μόνον όσον αφορά τη συμφωνία που προβλέπει τη

μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών. Η προσβαλλομένη απόφαση, αντιθέτως, δεν διαπιστώνει καμία παράβαση όσον αφορά τη συμφωνία FETTCSA καθεαυτή ή τις άλλες δραστηριότητες των προσφευγουσών στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής.

302 Στο μέτρο αυτό, το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες πληροφόρησαν, σε προχωρημένο στάδιο της διαδικασίας, την Επιτροπή για τη σύναψη της συμφωνίας FETTCSA είναι άνευ σημασίας για την εκτίμηση του βαθμού της συνεργασίας τους στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως, η οποία αφορά αποκλειστικά τη συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων. Το γεγονός ότι, στην αιτιολογική σκέψη 190, η Επιτροπή έλαβε υπόψη τα διαβήματα των προσφευγουσών όσον αφορά τη συμφωνία FETTCSA συνιστά ήδη, κατά συνέπεια, μεταχείριση ευνοϊκότερη από αυτήν στην οποία αναφέρεται η ανακοίνωση περί της συνεργασίας.

303 Επιπλέον, από τη δικογραφία ενώπιον του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι τα πρακτικά της συνεδριάσεως της 9ης Ιουνίου 1992, από τα οποία κατέστη δυνατό στην Επιτροπή να συναγάγει επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη της συμφωνίας για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών γνωστοποιήθηκε στην Επιτροπή μόνον ως απάντηση στην αίτηση παροχής πληροφοριών της 14ης Ιουλίου 1992. Όμως, η συνεργασία σε διοικητική εξέταση που δεν βαίνει πέραν των όσων επιβάλλουν οι υποχρεώσεις τις οποίες υπέχουν οι επιχειρήσεις δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφοι 4 και 5, του κανονισμού 17 δεν δικαιολογεί μείωση του προστίμου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-317/94, Weig κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1235, σκέψη 283).

304 Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, οι προσφεύγουσες αρνήθηκαν σταθερά την ύπαρξη της συμφωνίας που αναφέρεται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Όμως, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, όταν μια επιχείρηση αμφισβητεί τους πραγματικούς ισχυρισμούς στους οποίους η Επιτροπή στηρίζει τις αιτιάσεις της, δεν συμβάλλει στη διευκόλυνση του έργου της Επιτροπής που συνίσταται στη διαπίστωση και την καταστολή των παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού (απόφαση Mo Och Domsjö κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 109, σκέψεις 395 και 396).

305 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να συναχθεί ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ή περί τα πράγματα κατά την εφαρμογή της ανακοινώσεώς της περί της συνεργασίας.

306 Δεύτερον, όσον αφορά την περίσταση κατά την οποία τα μέρη της FETTCSA υπέβαλαν δύο φορές μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων την ίδια δήλωση προσχωρήσεως σε ορισμένες αρχές του δικαίου, περίσταση που συνιστά, κατ' αυτές, περίπτωση συνεργασίας που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια τέτοια περίσταση δεν μπορεί να δικαιολογήσει περαιτέρω μείωση του προστίμου λόγω της συνεργασίας με την Επιτροπή. Πράγματι, εφόσον τα μέρη της FETTCSA εξακολουθούσαν να αμφισβητούν το υποστατό των περιστατικών που τους προσάπτονταν, η δήλωση αυτή δεν μπορούσε να διευκολύνει το έργο της Επιτροπής όσον αφορά τη διαπίστωση της παραβάσεως, διότι οι νομικές αρχές τις οποίες αποδέχθηκαν τα μέρη της FETTCSA αφορούσαν περιστατικά των οποίων εξάλλου δεν αρνούνται το υποστατό. Επομένως, στο σημείο 4 της εν λόγω δηλώσεως, η αναγνώριση ότι μια συμφωνία που απαγορεύει τις εκπτώσεις μεταξύ μελών μιας διασκέψεως και ανεξαρτήτων εταιριών μπορεί να συνιστά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ δεν είχε οποιοδήποτε ουσιαστικό νόημα εν προκειμένω, πράγμα που, εξάλλου, οι ίδιες οι προσφεύγουσες παραδέχθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση απαντώντας σε ερώτηση του Πρωτοδικείου.

307 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι η βασική δήλωση που επικαλούνται οι προσφεύγουσες, εφόσον δεν έχει κανένα επωφελές αποτέλεσμα, δεν συνιστά πράξη συνεργασίας ικανή να δικαιολογήσει μείωση του προστίμου.

308 Κατά συνέπεια, ορθώς η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη την εν λόγω δήλωση προκειμένου να χορηγήσει στις προσφεύγουσες περαιτέρω μείωση του ύψους των προστίμων λόγω της συνεργασίας.

ε) Επί της εύλογης προθεσμίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

309 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο μειώνοντας το ποσό των προστίμων μόνον κατά 100 000 ευρώ, λόγω υπερβάσεως της εύλογης προθεσμίας ενώ η διάρκεια της διαδικασίας εν προκειμένω αποδείχθηκε προδήλως υπερβολική. Συναφώς, οι προσφεύγουσες δεν συμμερίζονται την άποψη της Επιτροπής ότι η μεσολάβηση ορισμένου χρονικού διαστήματος δεν αποτελεί λόγο μη επιβολής προστίμων παρά μόνον όταν το διάστημα αυτό υπερβαίνει τον χρόνο παραγραφής που προβλέπεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2988/74 του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 1974, περί παραγραφής του δικαιώματος διώξεως και εκτελέσεως των αποφάσεων στους τομείς του δικαίου των μεταφορών και του ανταγωνισμού της ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητος (ΕΕ ειδ. έκδ. 07/001, σ. 241).

310 Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ειδικότερα ότι το στάδιο της διαδικασίας το οποίο αποτέλεσε εν προκειμένω την αιτία για την παρέλευση αδικαιολόγητου και υπερβολικού χρόνου συνίσταται στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της απαντήσεως των μερών στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, στις 16 Σεπτεμβρίου 1994, και της εκδόσεως της αποφάσεως, στις 16 Μαΐου 2000. Κατά τις προσφεύγουσες, μια τέτοια διάρκεια είναι υπερβολική ενόψει του σημαντικού αντικειμένου της διαφοράς, του πολύπλοκου της υποθέσεως, της συμπεριφοράς των μερών και της συμπεριφοράς της Επιτροπής. Στο πλαίσιο αυτό, οι προσφεύγουσες τονίζουν ειδικότερα τα εξής:

— η υπόθεση αποτελούσε σημαντικό ζήτημα γι' αυτές ενόψει του κινδύνου επιβολής προστίμου που διέτρεχαν·

— η υπόθεση, αντιθέως, δεν ήταν ιδιαίτερα περίπλοκη, διότι η Επιτροπή όφειλε απλώς να εξετάσει τα πρακτικά τριών συνεδριάσεων· επιπλέον, η Επιτροπή δεν τροποποίησε θεμελιωδώς την ανάλυσή της ως προς την έννοια της τεχνικής

συμπράξεως, όπως εκφράζεται στο έγγραφό της της 28ης Σεπτεμβρίου 1992 και στην ανακοίνωση των αιτιάσεων·

— τα μέρη συνεργάστηκαν στενά με την Επιτροπή ήτοι από την έναρξη της διαδικασίας·

— η Επιτροπή ουδόλως αιτιολογεί την καθυστέρηση που επήλθε λόγω της διαδικασίας, ενώ η καθυστέρηση αυτή της καταλογίζεται πλήρως.

311 Οι προσφεύγουσες εκτιμούν ότι τα στοιχεία αυτά δικαιολογούν μείωση του ύψους του προστίμου σαφώς μεγαλύτερη των 100 000 ευρώ, ιδίως υπό το φως της αποφάσεως 2000/117/ΕΚ της Επιτροπής, της 26ης Οκτωβρίου 1999, σχετικά με τη διαδικασία του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ [Υπόθεση IV/33.884 — Nederlandse Federative Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied (FGE) και Technische Unie (TU)] (ΕΕ 2000, L 39, σ. 1), στην οποία η Επιτροπή δέχθηκε να μειώσει το ύψος του προστίμου 100 000 ευρώ λόγω της αδικαιολόγητης διάρκειας της διαδικασίας, ενώ η καθυστέρηση καταλογιζόταν στα μέρη, πράγμα που δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

312 Οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν ακόμη ότι αυτή η μείωση του ύψους του προστίμου επιβάλλεται ακόμη και αν η παραβίαση της αρχής του εύλογου χρόνου δεν συνεπάγεται, εν προκειμένω, προσβολή των δικαιωμάτων τους άμυνας. Κατά τις προσφεύγουσες, η επιταγή αυτή που ανάγεται στα δικαιώματα της άμυνας ισχύει μόνον προκειμένου να δικαιολογηθεί η ακύρωση της αποφάσεως και όχι η μείωση του ποσού των προστίμων.

313 Η Senator Lines, ατομικώς για τον εαυτό της, ισχυρίζεται ότι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας δικαιολογεί, ιδίως βάσει του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, την ακύρωση των επιβληθέντων από την Επιτροπή προστίμων ή τη μείωση του ύψους τους.

314 Η εν λόγω προσφεύγουσα υπογραμμίζει, ειδικότερα, ότι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας επηρέασε την ικανότητά της να αμυνθεί αποτελεσματικά, καθόσον ούτε τα ουσιώδη έγγραφα ούτε το υπεύθυνο προσωπικό κατά τη διάρκεια του σχετικού χρονικού διαστήματος βρίσκονται πλέον στην εταιρία. Συναφώς, η προσφεύγουσα τονίζει ότι, κατά τον γερμανικό εμπορικό κώδικα, η διατήρηση των εμπορικών εγγράφων περιορίζεται σε έξι χρόνια.

315 Συναφώς, η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι ελάχιστη σημασία έχει το ότι δεν επιδίωξε την εξέταση μαρτύρων για τα περιστατικά κατά το χρονικό σημείο της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής. Πράγματι, τίποτε δεν μπορεί να στερήσει τους διαδίκους της επικλήσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου επιχειρημάτων που δεν διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας. Η προσφεύγουσα επισημαίνει επιπλέον ότι η συμπεριφορά της κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας εξαρτήθηκε από το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν φαινόταν να έχει την πρόθεση να επιβάλει πρόστιμα. Τέλος, υπογραμμίζει ότι η εξέταση μαρτύρων είναι πολλώ μάλλον ενδεδειγμένη εν προκειμένω καθόσον από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή στηρίζεται σε ένα μεν μοναδικό έγγραφο το περιεχόμενο του οποίου είναι διφορούμενο.

316 Η Επιτροπή εκτιμά ότι τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που αντλούνται από την παράβαση του εύλογου χρόνου πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

317 Από τη νομολογία προκύπτει ότι η τήρηση της εύλογης προθεσμίας εκ μέρους της Επιτροπής κατά την έκδοση αποφάσεων μετά το πέρας των διοικητικών διαδικασιών σε θέματα πολιτικής ανταγωνισμού συνιστά πράγματι γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου η οποία αποτελεί συνάρτηση της αρχής της χρηστής διοικήσεως (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 22ας Οκτωβρίου 1997, T-213/95 και T-18/96, SCK και FNK κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1739, σκέψη 56, και της 9ης Σεπτεμβρίου 1999, T-127/98, UPS Europe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-2633, σκέψη 37). Συγκεκριμένα, το Πρωτοδικείο έχει κρίνει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να

μη λαμβάνει sine die θέση και ότι, για τη διασφάλιση της ασφάλειας δικαίου και της πρόσφορης δικαστικής προστασίας, η Επιτροπή υποχρεούται να λαμβάνει θέση ή να συντάσσει διοικητικής φύσεως έγγραφο, στην περίπτωση όπου έχει ζητηθεί τέτοιο έγγραφο, εντός εύλογης προθεσμίας (απόφαση SCK και FNK κατά Επιτροπής, παρατεθείσα στη σκέψη 55).

318 Κατά τη νομολογία, το εύλογο της διάρκειας της διαδικασίας πρέπει να εκτιμάται ενόψει των συγκεκριμένων περιστάσεων κάθε υποθέσεως και, ιδίως, του όλου πλαισίου της, της συμπεριφοράς που επέδειξαν οι εμπλεκόμενοι στη διάρκεια της διαδικασίας, της σημασίας της υποθέσεως για τις διάφορες ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και του βαθμού πολυπλοκότητάς της (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, Τ-305/94, Τ-306/94, Τ-307/94, Τ-313/94 έως Τ-316/94, Τ-318/94, Τ-325/94, Τ-328/94, Τ-329/94 και Τ-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, αποκαλούμενη PVC II, Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψη 126).

319 Εν προκειμένω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 180 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εκτίμησε ποια παράβαση έληξε στις 28 Σεπτεμβρίου 1992. Πρέπει, επιπλέον, να υπομνησθεί ότι, με το πέρας της έρευνάς της, η Επιτροπή απηύθυνε στις προσφεύγουσες ανακοίνωση αιτιάσεων με ημερομηνία 19 Απριλίου 1994. Οι προσφεύγουσες απάντησαν στην ανακοίνωση αυτή των αιτιάσεων στις 16 Σεπτεμβρίου 1994. Δεδομένου ότι η προσβαλλομένη απόφαση εκδόθηκε στις 16 Μαΐου 2000, προκύπτει ότι παρήλθαν 68 μήνες μεταξύ της απαντήσεως των προσφευγουσών στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως. Πάντως, δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ότι, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η Επιτροπή δεν προέβη σε καμία σχετική με την έρευνα πράξη, με την επιφύλαξη της αποστολής, στις 24 Μαρτίου 1995, στις 30 Ιουνίου 1998 και στις 11 Οκτωβρίου 1999, αιτημάτων παροχής πληροφοριών αποκλειστικώς προς τον σκοπό να λάβει στοιχεία σχετικά με τον κύκλο εργασιών των προσφευγουσών.

320 Ο εκπρόσωπος της Επιτροπής, απαντώντας σε ερώτηση του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, εξέθεσε ότι η καθυστέρηση που σημειώθηκε στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως εξηγείται από την έλλειψη προσωπικού από την οποία υποφέρει το θεσμικό όργανο. Η Επιτροπή, εξάλλου, αναγνώρισε, στο σημείο 45 του υπομνήματός της αντικρούσεως, ότι «η διαδικασία παρατάθηκε περισσότερο από ό,τι ήταν εύλογο». Ομοίως, κατά την αιτιολογική σκέψη 195 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή παραδέχεται ότι «η διάρκεια της διαδικασίας στην παρούσα υπόθεση υπήρξε σημαντική».

321 Πάντως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, ακόμη και αν, ενόψει του πλαισίου της υποθέσεως, της σημασίας του αντικειμένου της για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και του βαθμού πολυπλοκότητάς της, προκύπτει ότι η διάρκεια της διαδικασίας εν προκειμένω υπερβαίνει, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, ένα εύλογο χρονικό διάστημα, οι προσφεύγουσες περιορίζονται να επικαλεστούν την παραβίαση της αρχής του εύλογου χρόνου όχι προκειμένου να επιτύχουν την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά πρός στήριξη του λόγου τους που αφορά την ακύρωση των επιβληθέντων με την προσβαλλόμενη απόφαση προστίμων ή τη μείωση του ύψους τους. Όμως, μολονότι η υπέρβαση ενός εύλογου χρόνου, ιδίως όταν συνεπάγεται την προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας των ενδιαφερομένων, δικαιολογεί την ακύρωση μιας αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού, αυτό δεν συμβαίνει όταν αμφισβητείται το ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν με την απόφαση αυτή, εφόσον η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα διέπεται από τον κανονισμό 2988/74, ο οποίος όρισε συναφώς χρόνο παραγραφής.

322 Πράγματι, πρέπει να παρατηρηθεί ότι από τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 2988/74 προκύπτει ότι η αρχή της παραγραφής θεσπίστηκε χάριν της ασφάλειας δικαίου. Κατά την ίδια αιτιολογική σκέψη, «για να είναι πλήρης η σχετική ρύθμιση, οι διατάξεις περί παραγραφής πρέπει να εφαρμόζονται τόσο στην εξουσία επιβολής προστίμων ή κυρώσεων όσο και στην εξουσία εκτελέσεως των αποφάσεων διά των οποίων επιβάλλονται πρόστιμα, κυρώσεις ή χρηματικές ποινές· [...] οι ρυθμίσεις αυτές πρέπει να καθορίζουν τον χρόνο παραγραφής, την ημερομηνία από την οποία αρχίζει η παραγραφή και τους λόγους διακοπής ή αναστολής της παραγραφής· [και] εν προκειμένω πρέπει να ληφθούν υπόψη αφενός τα συμφέροντα των επιχειρήσεων και ενώσεων επιχειρήσεων και αφετέρου οι απαιτήσεις της διοικητικής πρακτικής».

323 Επομένως, όσον αφορά την εξουσία επιβολής προστίμων, το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2988/74 προβλέπει ότι το δικαίωμα της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα υπόκειται σε πενταετή παραγραφή όσον αφορά τις παραβάσεις των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού. Δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, η προθεσμία της παραγραφής αρχίζει από την ημέρα που διαπράχθηκε η παράβαση ή, για τις διαρκείς ή κατ' εξακολούθηση παραβάσεις, από την ημέρα κατά την οποία έπαυσε η παράβαση. Η προθεσμία της παραγραφής μπορεί, πάντως, να διακοπεί ή να ανασταλεί, σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3, αντιστοίχως, του κανονισμού 2988/74. Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74, η προθεσμία της παραγραφής αρχίζει εκ νέου από το τέλος

κάθε διακοπής, συντελείται δε πάντως το αργότερο κατά την ημέρα που λήγει η χρονική περίοδος που ισούται με το διπλάσιο του χρόνου παραγραφής, χωρίς η Επιτροπή να έχει επιβάλει πρόστιμο ή ποινή.

324 Προκύπτει επομένως ότι ο κανονισμός 2988/74 θέσπισε μια πλήρη ρύθμιση που διέπει λεπτομερώς τις προθεσμίες εντός των οποίων Επιτροπή έχει την εξουσία, χωρίς να θίξει τη θεμελιώδη απαίτηση της ασφάλειας δικαίου, να επιβάλλει πρόστιμα στις επιχειρήσεις οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο διαδικασιών εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί, ειδικότερα, ότι το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74 προβλέπει ότι η παραγραφή συντελείται εν πάση περιπτώσει δέκα έτη μετά τη διακοπή της σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, οπότε η Επιτροπή δεν μπορεί, επί ποινή επελεύσεως της παραγραφής, να καθυστερεί επ' αόριστον την απόφασή της όσον αφορά τα πρόστιμα. Ενόψει αυτής της ρυθμίσεως, αποκλείεται οποιαδήποτε θεώρηση συνδεόμενη με την υποχρέωση της Επιτροπής να ασκεί την εξουσία της επιβολής προστίμων εντός ευλόγου χρόνου (βλ., με το πνεύμα αυτό, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1972, 48/69, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 189, συνοπτική μετάφραση στα ελληνικά· 52/69, Geigy κατά Επιτροπής, Rec. σ. 787, σκέψεις 20 έως 22· της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, C-74/00 P και C-75/00 P, Falck και Acciaierie di Bolzano κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-7869, σκέψεις 139 έως 141).

325 Το γεγονός ότι η Επιτροπή αποφάσισε παρά ταύτα, στην αιτιολογική σκέψη 195 της προσβαλλομένης αποφάσεως, να μειώσει το ύψος του προστίμου κατά 100 000 ευρώ, για τον λόγο ότι θεωρεί ότι δεσμεύεται από τη γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου που επιβάλλει την τήρηση ευλόγου χρόνου κατά την έκδοση αποφάσεων κατόπιν διοικητικών διαδικασιών στον τομέα του ανταγωνισμού δεν μπορεί να ανατρέψει αυτό το συμπέρασμα. Ακόμη και αν η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να μειώσει το ποσό των προστίμων λόγω της σημαντικής διάρκειας της διαδικασίας, είχε την ευχέρεια, στο πλαίσιο της ευχέρειάς της εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, να προβεί σε μια τέτοια μείωση για λόγους επιεικίας.

326 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να συναχθεί ότι η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών που αντλείται από την παράβαση του εύλογου χρόνου πρέπει να απορριφθεί.

στ) Επί της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

Επιχειρήματα των διαδίκων

327 Η Senator Lines υποστηρίζει, ατομικώς για τον εαυτό της, ότι η έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως μετά έξι και πλέον έτη από την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων συνιστά παραβίαση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Υπογραμμίζει ότι η Επιτροπή μετέβαλε ξαφνικά άποψη, αφού άφησε στα μέρη να εννοήσουν ότι ήταν διατεθειμένη να κλείσει τη διαδικασία, ιδίως αν τα μέρη της FETTCSA δεσμεύονταν να ασπαστούν ορισμένες αρχές του δικαίου που έχουν εν προκειμένω σημασία. Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει επίσης τη μακρά θετική στάση που επέδειξε η Επιτροπή μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Όμως, από μια γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου προκύπτει ότι τα όργανα δεσμεύονται από τις δηλώσεις τους που αφορούν τη μελλοντική συμπεριφορά που προτίθενται να τηρήσουν, καθόσον τέτοιες δηλώσεις μπορούν να θεμελιώσουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στους οικείους επιχειρηματίες (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 5ης Ιουνίου 1973, 81/72, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1972-1973, σ. 553, σκέψη 10, και της 19ης Σεπτεμβρίου 1985, 63/84 και 147/84, Finsider κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2857, σκέψεις 20 και 21). Ομοίως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η παρέλευση χρόνου μπορεί να δημιουργήσει δικαιολογημένες προσδοκίες (απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Νοεμβρίου 1987, 223/85, RSV κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4617).

328 Κατά την εν λόγω προσφεύγουσα, η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη που δημιουργήθηκε από τη συμπεριφορά της Επιτροπής πρέπει να αποτελεί εμπόδιο στην εν προκειμένω επιβολή προστίμων (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Νοεμβρίου 1987, 344/85, Ferriere San Carlo κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4435, σκέψη 13).

329 Η εν λόγω προσφεύγουσα προσθέτει ότι, για τους λόγους που ήδη εκτέθηκαν, η συμπεριφορά της Επιτροπής παρενέβαλε, επιπλέον, προσκόμματα στην ουσιαστική ικανότητα της Senator Lines να αμυνθεί.

330 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα επιχειρήματα αυτής της προσφεύγουσας πρέπει να απορριφθούν.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

331 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι, ήδη στις 28 Σεπτεμβρίου 1992, η Επιτροπή πληροφόρησε ρητώς τα μέρη της FETTCSA για τον κίνδυνο να τους επιβληθούν πρόστιμα αν τα εν λόγω μέρη δεν κοινοποιούσαν τη συμφωνία τους προκειμένου να χορηγηθεί εξαίρεση. Παρά την προειδοποίηση αυτή, οι προσφεύγουσες πληροφόρησαν ρητώς την Επιτροπή, στο πλαίσιο της αλληλογραφίας τους της 19ης Οκτωβρίου 1992, ότι δεν θα προέβαιναν στην κοινοποίηση της συμφωνίας τους. Εξάλλου, στα σημεία 157 και 158 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων της 19ης Απριλίου 1994, η Επιτροπή εξέθεσε ρητώς στις προσφεύγουσες την πρόθεσή της να τους επιβάλει πρόστιμα λόγω των παραβάσεων που απορρέουν από τη σύναψη, στο πλαίσιο της FETTCSA, ορισμένων περιοριστικών συμφωνιών, μεταξύ των οποίων η επίμαχη συμφωνία, που προέβλεπαν τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών.

332 Ενόψει αυτών των περιστάσεων, η προσφεύγουσα δεν μπορεί εγκύρως να υποστηρίζει ότι η Επιτροπή μετέβαλε γνώμη και ότι η απόφαση περί επιβολής προστίμων συνιστά προσβολή της δικαιολογημένης της εμπιστοσύνης ως προς την έκβαση της διαδικασίας.

333 Το γεγονός ότι, κατόπιν της αποστολής της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, οι προσφεύγουσες, δύο φορές, με έγγραφα της 26ης Οκτωβρίου 1994 και της 28ης Ιουλίου 1995, υπέβαλαν προτάσεις στην Επιτροπή προκειμένου να συμφωνήσει σε ένα φιλικό διακανονισμό δεν μπορεί να μεταβάλει αυτό το συμπέρασμα. Όλως αντιθέτως, τα διαβήματα αυτά, σκοπός των οποίων ήταν η προσπάθεια αποφυγής προστίμων, καταδεικνύουν ότι οι προσφεύγουσες, μεταξύ των οποίων η Senator Lines, είχαν συνείδηση του κινδύνου να τους επιβληθούν πρόστιμα.

334 Εν πάση περιπτώσει, ουδέποτε η Επιτροπή μπόρεσε να δημιουργήσει στις προσφεύγουσες την εντύπωση ότι ήταν διατεθειμένη να κλείσει την εξέταση φακέλου ανεπισήμως βάσει των προτάσεών τους. Στο έγγραφό της της 4ης Νοεμβρίου 1994, η Επιτροπή εκθέτει σαφώς ότι δεν μπορεί να λάβει θέση επί των προτάσεων αυτών εφόσον δεν έχει ολοκληρωθεί η εξέταση της απαντήσεως στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Ομοίως, στο έγγραφό της της 8ης Αυγούστου 1995, η Επιτροπή υπογραμμίζει ρητώς ότι δεν είναι σε θέση να κλείσει τον φάκελο χωρίς να λάβει επισήμως απόφαση, εκτός αν, ενδεχομένως, τα μέρη της FETTCSA αποδέχονται τα περιστατικά που τους προσάπτονται. Δεν αμφισβητείται ότι οι προσφεύγουσες ουδέποτε έδωσαν συνέχεια σ' αυτήν την πρόταση. Εξάλλου, αμφισβητούν, στο πλαίσιο της παρούσας προσφυγής, το σύνολο των περιστατικών που τους προσάπτονται από την Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση.

335 Από ένα εσωτερικό σημείωμα του δικηγόρου των προσφευγουσών της 17ης Μαΐου 1994 κατόπιν μιας συνεδριάσεως με τις υπηρεσίες της Επιτροπής που πραγματοποιήθηκε στις 16 Μαΐου 1994 προκύπτει ότι οι εν λόγω υπηρεσίες στάθμισαν τη δυνατότητα να μη λάβουν ρητή απόφαση ή να μην επιβάλουν πρόστιμα. Πάντως, εκτός του ότι το έγγραφο αυτό που έχει συνταχθεί από τον δικηγόρο των προσφευγουσών είναι, λόγω του μονομερούς του χαρακτήρα, αμφίβολης αξιοπιστίας, πρέπει να τονιστεί ότι αυτό το ίδιο μνημονεύει το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν έλαβε συναφώς καμία σταθερή δέσμευση. Εξάλλου, το περιεχόμενο αυτού του σημειώματος δεν ήταν δυνατόν να δημιουργήσει καμία δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στη Senator Lines εφόσον, μεταγενέστερως, η Επιτροπή απέρριψε, δύο φορές με τα ανωτέρω έγγραφα, τα διαβήματά τους για φιλικό διακανονισμό.

336 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Senator Lines δεν προβάλλει κανένα στοιχείο ικανό να καταδείξει ότι η Επιτροπή της παρέσχε σαφείς διαβεβαιώσεις που της δημιούργησαν βάσιμες προσδοκίες ως προς το κλείσιμο της διαδικασίας χωρίς να επιβληθούν πρόστιμα (βλ., με το πνεύμα αυτό, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Μαρτίου 2002, Τ-127/99, Τ-129/99 και Τ-148/99, Diputación Foral de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1275, σκέψη 231).

337 Κατά συνέπεια, η αιτίαση που αντλείται από την προσβολή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να απορριφθεί.

ζ) Επί της απουσίας οφέλους αντλούμενου από την παράβαση

Επιχειρήματα των διαδίκων

338 Η Senator Lines, ατομικώς και για τον εαυτό της, προβάλλει ότι η Επιτροπή, κατά το στάδιο του καθορισμού του ύψους του προστίμου, δεν έλαβε υπόψη τη χρηματοοικονομική της κατάσταση. Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι υπέστη ουσιώδεις ζημίες στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο διαπράχθηκε η παράβαση. Οι συμφωνίες αυτές ανέρχονται σε πλέον των 55 εκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ (USD) για το σύνολο των δραστηριοτήτων της εταιρίας και σε πλέον των 15 εκατομμυρίων USD ως προς την οικεία αγορά. Με αυτά τα δεδομένα, η προσφεύγουσα δεν ήταν σε θέση να αποκομίσει το παραμικρό οικονομικό πλεονέκτημα από την παράβαση, πράγμα που θα έπρεπε να ωθήσει την Επιτροπή στο να μην επιβάλει πρόστιμο ή, τουλάχιστον, να μειώσει το ύψος του.

339 Η Επιτροπή ζητεί να απορριφθεί η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

340 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, μολονότι το ύψος του επιβαλλομένου προστίμου πρέπει να είναι ανάλογο προς τη διάρκεια της παραβάσεως και τα λοιπά στοιχεία που μπορούν να επηρεάσουν την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, μεταξύ των οποίων το κέρδος που αποκόμισε η οικεία επιχείρηση από τις πρακτικές της (απόφαση του Πρωτοδικείου της 21ης Οκτωβρίου 1997, Τ-229/94, Deutsche Bahn κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1689, σκέψη 127), το γεγονός ότι μια επιχείρηση δεν αποκόμισε κανένα όφελος από την παράβαση δεν μπορεί, κατά τη νομολογία, να εμποδίσει την επιβολή προστίμου, διότι διαφορετικά το πρόστιμο θα έχανε τον αποτρεπτικό του χαρακτήρα (απόφαση Ferriere Nord κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 183, σκέψη 53).

341 Κατά συνέπεια, σε αντίθεση προς την άποψη της Senator Lines, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη, προκειμένου να καθορίσει το ύψος των προστίμων, να αποδείξει ότι η παράβαση προσπόρισε παράνομο όφελος στις οικείες επιχειρήσεις, ούτε να λάβει υπόψη, ενδεχομένως, την έλλειψη κέρδους από την εν λόγω παράβαση (απόφαση Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 4881).

342 Είναι αληθές ότι, στις κατευθυντήριες γραμμές της, η Επιτροπή εκθέτει, στο σημείο 5, στοιχείο β', ότι ενδείκνυται, ανάλογα με τις περιστάσεις, να λαμβάνει υπόψη, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, το οικονομικό ή χρηματοοικονομικό όφελος που έχουν ενδεχομένως αποκομίσει οι παραβάτες. Αναφέρεται συναφώς στην XXIη έκθεσή της επί της πολιτικής του ανταγωνισμού, στην οποία διευκρινίζεται ότι «κάθε φορά που η Επιτροπή μπορεί να εκτιμήσει το αθέμιτο αυτό κέρδος, έστω και κατά προσέγγιση, αυτό θα λάβει ως αφετηρία για τον υπολογισμό του προστίμου» (σημείο 139). Επομένως, όταν μια τέτοια εκτίμηση είναι αντικειμενικώς δυνατή, η Επιτροπή διευκρινίζει, όπως εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές της (σημείο 2, πρώτο εδάφιο, πέμπτη περίπτωση), ότι θα μπορεί, λόγω επιβαρυντικών περιστάσεων, να προσαυξήσει το πρόστιμο, ούτως ώστε αυτό να υπερβεί το ύψος του αθέμιτου οφέλους που αποκομίστηκε χάρη στην παράβαση.

343 Έχει ήδη κριθεί ότι τέτοιες ενδείξεις δεν σημαίνουν ότι η Επιτροπή ανέλαβε εφεξής την υποχρέωση να αποδείξει σε κάθε περίπτωση, προκειμένου να καθορίσει το πρόστιμο, το οικονομικό όφελος που συνδέεται με τη διαπιστωθείσα παράβαση. Εκφράζουν απλώς τη βούλησή της να λάβει περισσότερο υπόψη το στοιχείο αυτό και να το θεωρήσει ως βάση του υπολογισμού των προστίμων, καθόσον ήταν σε θέση να το αξιολογήσει, έστω και κατά προσέγγιση (απόφαση Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 4885).

344 Εν προκειμένω, από τις αιτιολογικές σκέψεις 181 έως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή καθόρισε το ύψος των προστίμων σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως όπως διαμορφώθηκε σε συνάρτηση με τις διαφορές μεγέθους που υφίστανται μεταξύ των μερών της FETTCSA, μεγέθους που καθορίστηκε βάσει του παγκόσμιου κύκλου εργασιών τους στον τομέα των ναυτιλιακών υπηρεσιών τακτικών γραμμών.

345 Αντιθέτως, δεν προκύπτει από την προσβαλλομένη απόφαση ότι η Επιτροπή στηρίχθηκε στην ύπαρξη οφέλους συνδεομένου με την επίμαχη συμφωνία για να επαυξήσει τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Αντιθέτως, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στην αιτιολογική σκέψη 181, η Επιτροπή αποχαρακτήρισε την εν λόγω παράβαση από «πολύ σοβαρή» σε «σοβαρή» για τον λόγο ότι δεν έλαβε αποδεικτικά στοιχεία όσον αφορά τις συνέπειες της παραβάσεως στα επίπεδα των τιμών και ότι είναι πιθανόν, εν πάση περιπτώσει, οι ζημιογόνες συνέπειες της παραβάσεως να μη διήρκεσαν πολύ.

346 Υπό τις περιστάσεις αυτές, οι αιτιάσεις των προσφευγουσών ως προς τη φερόμενη μη λήψη υπόψη του οφέλους που αποκομίστηκε από την παράβαση για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων πρέπει να απορριφθούν.

η) Επί της χρηματοοικονομικής καταστάσεως και της ικανότητας πληρωμών της Senator Lines

Επιχειρήματα των διαδίκων

347 Η Senator Lines, ατομικώς για τον εαυτό της, υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη την ελλειμματική της χρηματοοικονομική κατάσταση. Εκτός από τις ζημίες που ήδη μνημονεύθηκαν, τις οποίες και συνεχίζει να καταγράφει, η προσφεύγουσα προβάλλει ότι δεν διαθέτει πλέον δικά της πλοία από τα τέλη του 1996. Όμως, από την κοινοτική νομολογία προκύπτει ότι η περίσταση συνιστά σημαντικό κριτήριο για την εκτίμηση της πραγματικής οικονομικής καταστάσεως μιας ναυτιλιακής εταιρίας, η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά το στάδιο του καθορισμού του ύψους του προστίμου.

348 Η προσφεύγουσα εκτιμά ότι η κατάστασή της είναι ανάλογη προς αυτήν της Compagnie maritime zaïroise (στο εξής: CMZ), επιχειρήσεως την οποία αφορούσε η απόφαση 93/82/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 23ης Δεκεμβρίου 1992, περί διαδικασίας

εφαρμογής του άρθρου [81] της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/32.448 και IV/32.450: Cewal, Cowac, Ukwal) και του άρθρου [82] της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/32.448 και IV/32.450: Cewal) (ΕΕ 1993, L 34, σ. 20), στην οποία δεν επιβλήθηκε πρόστιμο από την Επιτροπή για τον λόγο αυτόν. Συναφώς, ελάχιστη σημασία έχει ότι η προσφεύγουσα χρησιμοποιεί πλοία των οποίων δεν έχει την κυριότητα, διότι αυτή ήταν επίσης η περίπτωση της CMZ. Η Senator Lines παρατηρεί, επιπλέον, ότι η CMZ κατείχε μεγαλύτερο μερίδιο από τα έσοδα της διασκέψεως CEWAL απ' ό,τι η Senator Lines από τα έσοδα της διασκέψεως FEFC.

349 Η Senator Lines θεωρεί, εξάλλου, ότι το πρόστιμο που επιβλήθηκε με την προσβαλλομένη απόφαση μπορεί να βλάψει την ικανότητά της πληρωμών. Η προσφεύγουσα προβάλλει ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη την υφιστάμενη χρηματοοικονομική της κατάσταση, ενώ οι ζημίες της εταιρίας για το έτος 1999 ανήλθαν σε πλέον των 100 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων (DEM).

350 Η Επιτροπή εκτιμά ότι τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που αφορούν την ελλειμματική της κατάσταση πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

351 Πρώτον, όσον αφορά τη χρηματοοικονομική κατάσταση της Senator Lines, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να λάβει υπόψη την ελλειμματική κατάσταση μιας επιχειρήσεως προς τον σκοπό του καθορισμού του ύψους του προστίμου, καθόσον η αναγνώριση μιας τέτοιας υποχρεώσεως θα ισοδυναμούσε με την παροχή αδικαιολόγητου από απόψεως ανταγωνισμού πλεονεκτήματος στις επιχειρήσεις που έχουν προσαρμοστεί λιγότερο στις συνθήκες της αγοράς (απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Νοεμβρίου 1983, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 και 110/82, IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3369, σκέψη 55· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-310/94, Gruber + Weber κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1043, σκέψη 76· της 11ης Μαρτίου 1999, T-141/94, Thyssen Stahl κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-347, σκέψη 630, και της 19ης Μαΐου 1999, T-175/95, BASF κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-1581, σκέψη 158).

352 Ανάλογα με τις περιστάσεις, η Επιτροπή μπορεί βεβαίως να θεωρήσει ότι ενδείκνυται να μην επιβάλει πρόστιμο ή να μειώσει το ύψος του λόγω των χρηματοοικονομικών δυσχερειών που αντιμετωπίζει η οικεία επιχείρηση (απόφαση Thyssen Stahl κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 351, σκέψη 628). Στο σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών της, η Επιτροπή εκθέτει ότι μπορεί να λάβει υπόψη τις συγκεκριμένες οικονομικές παραμέτρους, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εμπλεκομένων επιχειρήσεων καθώς και την πραγματική της ικανότητα να επωμισθούν το βάρος ενός προστίμου υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, ούτως ώστε να αναπροσαρμόζεται τελικά το ύψος των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν. Πάντως, δεδομένου ότι αυτό δεν συμβαίνει εν προκειμένω, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάπτει στην Επιτροπή, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα νομολογία, ότι δεν έλαβε υπόψη την ελλειμματική της κατάσταση προς τον σκοπό μειώσεως του ύψους του προστίμου.

353 Ως προς το προβαλλόμενο από την προσφεύγουσα γεγονός ότι η προκειμένω χρηματοοικονομική της κατάσταση είναι ανάλογη προς αυτήν της ναυτιλιακής εταιρίας CMZ την οποία αφορούσε η απόφαση 93/82, πρέπει να υπομνησθεί ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή θεώρησε κατά την προηγούμενη πρακτική των αποφάσεών της ότι ορισμένα στοιχεία συνιστούσαν ελαφρυντικές περιστάσεις κατά την επιμέτρηση του προστίμου δεν σημαίνει ότι υποχρεούται να εκφέρει την ίδια κρίση και στη μεταγενέστερη απόφασή της (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-347/94, Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1751, σκέψη 368).

354 Κατά συνέπεια, χωρίς να χρειάζεται το Πρωτοδικείο να αποφανθεί επί της αναλογίας στην οποία προβαίνει η προσφεύγουσα με μια προηγούμενη υπόθεση που χειρίστηκε η Επιτροπή, πρέπει να συναχθεί ότι η Επιτροπή ορθώς, στο πλαίσιο της ευχέρειάς της εκτιμήσεως, θεώρησε ότι έπρεπε, εν προκειμένω, να μη ληφθούν υπόψη οι χρηματοοικονομικές δυσχέρειες της Senator Lines.

355 Δεύτερον, όσον αφορά την ικανότητα πληρωμών της Senator Lines, αρκεί να τονιστεί ότι η Επιτροπή προσκόμισε, χωρίς να αντικρουστεί από την εν λόγω προσφεύγουσα, ως παράρτημα του υπομνήματός της αντικρούσεως έγγραφα που πιστοποιούν ότι, το 1999, η Senator Lines πραγματοποίησε, παρά τις συσσωρευθείσες ζημίες της, κύκλο εργασιών 1 δισεκατομμυρίου USD. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια επιχείρηση που πραγματοποιεί έναν τέτοιο κύκλο εργασιών διαθέτει την ικανότητα να καταβάλει το πρόστιμο των 368 000 ευρώ που επιβλήθηκε με την προσβαλλομένη απόφαση.

356 Για όλους αυτούς τους λόγους, η επιχειρηματολογία της Senator Lines που αντλείται από το ότι δεν ελήφθη υπόψη η χρηματοοικονομική της κατάσταση και η ικανότητά της πληρωμών πρέπει επομένως να απορριφθεί.

Επί του δεύτερου σκέλους που αφορά την κατάταξη των προσφευγουσών σε κατηγορίες προς τον σκοπό καθορισμού του ύψους των προστίμων και την έλλειψη αιτιολογίας ως προς το σημείο αυτό

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

357 Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι το γεγονός ότι Επιτροπή διαχώρισε τις εταιρίες μέλη της FETTCSA σε τέσσερις κατηγορίες προς υπολογισμό του ύψους των προστίμων αντιβαίνει προς την αρχή της ατομικής αξιολογήσεως, στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, στην αρχή της διαφάνειας και δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένο κατά νόμο.

358 Όσον αφορά την αρχή της ατομικής αξιολογήσεως, οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι η μεθοδολογία που ακολούθησε η Επιτροπή αντιβαίνει προς αυτή την αρχή, καθόσον έχει ως αποτέλεσμα ότι η Επιτροπή καθορίζει το ύψος του προστίμου κατά κατηγορία, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το ατομικό μέγεθος κάθε επιχειρήσεως εντός κάθε κατηγορίας. Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν επιπλέον ότι η μέθοδος που ακολούθησε η Επιτροπή καταλήγει στο να μη λαμβάνεται υπόψη, για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, παρά ο μοναδικός παράγοντας που αφορά τον κύκλο εργασιών, κατ' αποκλεισμό άλλων ουσιωδών παραγόντων.

359 Όσον αφορά την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι σε καθεμία από τις τέσσερις κατηγορίες που καθόρισε η Επιτροπή περιλαμβάνονται εφοπλιστές πολύ διαφορετικού μεγέθους και ότι οι εταιρίες που βρίσκονται στα

κατώτερα και στα ανώτερα όρια των δύο γειτονικών κατηγοριών, και των οποίων τα μεγέθη είναι παρόμοια, έτυχαν διαφορετικής μεταχειρίσεως, ενώ οι εταιρίες που βρίσκονται στα ανώτερα και κατώτερα όρια δεδομένης κατηγορίας, και των οποίων τα μεγέθη είναι διαφορετικά, έτυχαν παρόμοιας μεταχειρίσεως.

360 Όσον αφορά την αρχή της διαφάνειας, οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι η Επιτροπή δεν διευκρινίζει ούτε τον λόγο για τον οποίο θεωρεί ότι πρέπει να διαχωρισθούν τα μέλη της FETTCSA σε τέσσερις κατηγορίες ούτε το κριτήριο βάσει του οποίου η Επιτροπή καθόρισε τις διάφορες κατηγοίες. Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, επιπλέον, ότι η Επιτροπή δεν διευκρινίζει τους λόγους για τους οποίους, αφού προέκρινε το βασικό ποσό των 1 300 000 ευρώ για την κατηγορία του «μεγάλου μεταφορέα», καθόρισε το βασικό ποσό των τριών άλλων κατηγοριών σε, αντιστοίχως, 1 εκατομμύριο, 650 000 και 325 000 ευρώ (αιτιολογική σκέψη 186 και πίνακας 6 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

361 Τέλος, όσον αφορά την υποχρέωση αιτιολογήσεως, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε τον λόγο για τον οποίο διαίρεσε τα μέρη της FETTCSA σε τέσσερις κατηγορίες. Κατά τις προσφεύγουσες, καθόσον η Επιτροπή υπολόγισε το σχετικό μέγεθος καθενός από τα μέρη της FETTCSA σε σχέση με αυτό της Maersk το 1994, έπρεπε να καθορίσει το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε σε καθένα από τα μέρη της FETTCSA σε συνάρτηση με το αντίστοιχο μέγεθός του και όχι να διαιρέσει, αυθαιρέτως, τα εν λόγω μέρη σε τέσσερις κατηγορίες. Εξάλλου, καθόσον η πραγματοποιηθείσα με την προσβαλλόμενη απόφαση κατάταξη σκοπεί στο να ληφθούν υπόψη ζημίες και οφέλη που απορρέουν από την επίμαχη συμφωνία, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η Επιτροπή δεν προσδιόρισε τις εν λόγω ζημίες και πλεονεκτήματα.

362 Η NYK, ατομικώς για τον εαυτό της, προβάλλει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο λαμβάνοντας υπόψη, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου που της επιβλήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση, τον κύκλο εργασιών της που αναφέρεται στη θαλάσσια μεταφορά που πραγματοποιήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο αντί του μεγέθους της στην οικεία γεωγραφική αγορά.

363 Η εν λόγω προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, βάσει του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε στην οικεία γεωγραφική αγορά, κατείχε όχι τη δεύτερη θέση, αλλά την πέμπτη θέση των οικείων ναυτιλιακών εταιριών, που αντιπροσωπεύουν όχι πλέον του 58 % του μεγέθους της Maersk, αλλά μόνον το 43,6 % αυτής. Ομοίως, η προσφεύγουσα τονίζει ότι δεν βρίσκεται παρά στην έβδομη σειρά των οικείων ναυτιλιακών εταιριών από απόψεως μεταφερομένων εμπορευματοκιβωτίων προς δυσμάς και στην έκτη σειρά από απόψεως εμπορευματοκιβωτίων μεταφερομένων προς ανατολάς.

364 Κατά συνέπεια, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η Επιτροπή αδίκως της επέβαλε κύρωση για το ότι πραγματοποίησε σημαντικό κύκλο εργασιών επί δρομολογίων που δεν έχουν καμία σχέση με την Ευρώπη. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, η Επιτροπή αγνόησε πλήρως την αρχή κατά την οποία τα πρόστιμα δεν μπορούν να έχουν ως αιτία έναν απλό υπολογισμό στηριζόμενο στον συνολικό κύκλο εργασιών (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825).

365 Η προσφεύγουσα, απαντώντας στα επιχειρήματα της Επιτροπής, αμφισβητεί ότι η μέθοδος που αυτή προτείνει έχει ως αποτέλεσμα να κατατάσσεται ομοίως στη δεύτερη κατηγορία των «μεσαίων έως μεγάλων μεταφορέων». Πράγματι, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι, αν η Επιτροπή είχε χρησιμοποιήσει το κριτήριο του κύκλου εργασιών που ανάγεται στη θαλάσσια μεταφορά τακτικών γραμμών στην οικεία γεωγραφική αγορά για να προσδιορίσει το μέγεθος όλων των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως, η σχετική σημασία καθενός, και όχι μόνον της NYK, θα είχε ως εκ τούτου μεταβληθεί. Εξάλλου, ελλείψει οποιασδήποτε διευκρινίσεως εκ μέρους της Επιτροπής ως προς τον καθορισμό των τεσσάρων κατηγοριών επιχειρήσεων, δεν είναι βέβαιον ότι η Επιτροπή θα είχε χρησιμοποιήσει τις ίδιες κατηγορίες ή ότι θα είχε κατατάξει τη NYK στην ίδια κατηγορία των «μεσαίων έως μεγάλων μεταφορέων», αν είχε υιοθετήσει τη μέθοδο που προτείνει η NYK.

366 Για τους λόγους αυτούς, οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι δεν πρέπει να τους επιβληθούν πρόστιμα, εφόσον τα πρόστιμα αυτά υπολογίστηκαν βάσει της εν λόγω μεθοδολογίας.

367 Επικουρικώς, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι πρέπει, τουλάχιστον, να μειωθεί σημαντικώς το ύψος των προστίμων. Οι προσφεύγουσες προβάλλουν συναφώς ότι, αν το Πρωτοδικείο, αφενός, δεχθεί την άποψη της Επιτροπής ότι πρέπει να επιβληθούν πρόστιμα μεγαλύτερου ύψους στα μεγάλα μέρη της FETTCSA παρά στα μικρότερα από αυτά και, αφετέρου, αν κρίνει ότι το βασικό ποσό που επιβλήθηκε στο μεγαλύτερο από τα μέρη της FETTCSA πρέπει να αντιστοιχεί σε ποσό που κυμαίνεται μεταξύ 250 000 και 1 000 000 ευρώ αντί ποσού κατωτέρου ή ίσου προς 250 000 ευρώ, θα πρέπει το Πρωτοδικείο να υπολογίσει εκ νέου το επίπεδο των προστίμων σε συνάρτηση με πρώτον το νέο βασικό ύψος προστίμου που επιβλήθηκε στη Maersk (ήτοι 1 εκατομμύριο ευρώ) και δεύτερον το σχετικό μέγεθος των μερών της FETTCSA, όπως υπολογίστηκε στον πίνακα 5 της προσβαλλομένης αποφάσεως, και όχι σε συνάρτηση με τη διαίρεση των μερών εκ μέρους της Επιτροπής σε τέσσερις κατηγορίες.

368 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, κατά τη νέα μέθοδο που ορίζεται με τις κατευθυντήριες γραμμές, το ύψος των προστίμων δεν αντιστοιχεί πλέον σε ποσοστό του κύκλου εργασιών των οικείων επιχειρήσεων, αλλά λαμβάνεται από έναν απόλυτο αριθμό που επιλέγεται σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει να ληφθεί υπόψη ένας μεγάλος αριθμός στοιχείων, όπως το όφελος που αποκομίζεται από την παράβαση και η ζημία που προκαλείται από αυτήν, προκειμένου να προσδοθεί στο πρόστιμο πραγματικός αποτρεπτικός χαρακτήρας, τούτο δε και έναντι των μικρών επιχειρήσεων.

369 Εξάλλου, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι, δεδομένου ότι πρόκειται για οριζόντιο περιορισμό στον τομέα των τιμών, δεν οφείλει να αποδείξει την ύπαρξη πραγματικής ζημίας ή πραγματικού οφέλους για τα ενδιαφερόμενα μέρη.

370 Κατά συνέπεια, εσφαλμένως επιδιώκεται ο υπολογισμός του ύψους των προστίμων με καθαρώς αριθμητικό τρόπο βάσει αποκλειστικώς του κύκλου εργασιών των οικείων επιχειρήσεων. Συναφώς, η Επιτροπή τονίζει ότι η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών αντιφάσκει προς αυτήν που ανέπτυξε η NYK, κατά την οποία η Επιτροπή απέδωσε υπερβολική σημασία στον κύκλο εργασιών κατά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων.

371 Η Επιτροπή θεωρεί ότι, εν προκειμένω, η κλιμάκωση που πραγματοποιήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση (αιτιολογική σκέψη 183, πίνακας 5) αντανακλά το μέγεθος καθεμίας από τις οικείες επιχειρήσεις στην αγορά το 1994, βάσει των αντιστοίχων μεριδίων τους αγοράς. Η διαίρεση των επιχειρήσεων σε τέσσερις κατηγορίες ήταν αναγκαία προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πραγματική ικανότητα καθεμίας από τις επιχειρήσεις να προκαλέσει σημαντικές ζημίες και προκειμένου να προσδοθεί στο πρόστιμο αποτρεπτικός χαρακτήρας. Υπό το φως αυτού του στόχου, και ενόψει της αδυναμίας χρησιμοποιήσεως ενός αριθμητικού τύπου, η Επιτροπή εκτιμά ότι το επιλεγέν κριτήριο για την πραγματοποίηση αυτής της διαίρεσης εμπίπτει στην ευχέρειά της εκτιμήσεως.

372 Η Επιτροπή, απαντώντας στα επιχειρήματα της NYK, διευκρινίζει ότι δεν υπολόγισε το ύψος των προστίμων βάσει του κύκλου εργασιών που ανάγεται στο σύνολο των προϊόντων και υπηρεσιών που πραγματοποιήθηκε επί παγκοσμίου επιπέδου από τα μέρη ή μάλιστα βάσει του συνολικού κύκλου τους εργασιών στον τομέα της θαλάσσιας μεταφοράς, αλλ' αποκλειστικά βάσει του κύκλου εργασιών που ανάγεται στη θαλάσσια μεταφορά τακτικών γραμμών επί παγκοσμίας κλίμακας.

373 Η Επιτροπή εκτιμά ότι η προσέγγιση αυτή είναι ορθή, διότι επιτρέπει τη σύγκριση του σχετικού μεγέθους των επιχειρήσεων από απόψεως πόρων και πραγματικής σημασίας (απόφαση CEWAL, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 242, σκέψη 233).

374 Κατά την Επιτροπή, η μέθοδος που προτείνει η προσφεύγουσα δεν έχει εξάλλου καμία πρακτική επίπτωση, διότι, ακόμη και κατ' αυτήν την προσέγγιση, η NYK θα εξακολουθούσε να ανήκει, εάν αντιστοιχούσε στο 43,6 % του μεγέθους της Maersk, στην κατηγορία των «μεσαίων έως μεγάλων μεταφορέων», το δε ύψος του προστίμου θα ήταν πανομοιότυπο.

375 Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι, στην προσβαλλόμενη απόφαση, δεν στηρίχθηκε αποκλειστικά στον κύκλο εργασιών των μερών για να καθορίσει το ύψος των προστίμων.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

376 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 182 της προσβαλλομένης αποφάσεως, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πραγματική ικανότητα των ενεχόμενων επιχειρήσεων να προκαλέσουν σημαντική ζημία, καθώς και η ανάγκη να διασφαλισθεί ότι το ύψος του προστίμου θα έχει επαρκώς αποτρεπτικό αποτέλεσμα, ενδεικνυόταν, ενόψει της σημαντικής διαφοράς μεγέθους που υφίστατο μεταξύ των μερών της FETTCSA, να επιβληθούν μεγαλύτερα πρόστιμα στις μεγαλύτερες παρά στις μικρότερες από αυτές.

377 Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή διαίρεσε τα μέρη της FETTCSA σε τέσσερις κατηγορίες σε συνάρτηση με το μέγεθός τους. Στην αιτιολογική σκέψη 183, η προσβαλλομένη απόφαση διευκρινίζει ότι το μέγεθος κάθε μέρους της FETTCSA προσδιορίστηκε βάσει του κύκλου εργασιών του 1994 που ανάγεται στη θαλάσσια μεταφορά τακτικών γραμμών επί παγκοσμίου επιπέδου, διότι αυτός ο κύκλος εργασιών επιτρέπει να εκτιμηθούν οι πραγματικοί πόροι και η πραγματική σπουδαιότητα των οικείων επιχειρήσεων.

378 Στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως εκτίθενται οι κατ' αυτόν τον τρόπο καταρτισθείσες τέσσερις κατηγορίες και το σχετικό μέγεθος καθενός από τα μέρη της FETTCSA το 1994 σε σχέση με τη Maersk, τη σημαντικότερη από τα μέρη της FETTCSA. Από τον πίνακα αυτό προκύπτει ότι οι τέσσερις κατηγορίες και το σχετικό μέγεθος των μερών της FETTCSA που τις αποτελούν καταρτίστηκαν ως ακολούθως: ο «μεγάλος μεταφορέας» [Maersk (100)], οι «μεσαίοι έως μεγάλοι μεταφορείς» [(NYK (58), MOL (55), P & O (52), K Line (49), Nedlloyd (46) και Hanjin (41)], οι «μικροί έως μεσαίοι μεταφορείς» [(Hapag-Lloyd (34), Evergreen (30), NOL (28), DSR-Senator (23) και Yangming (23)] και οι «μικροί μεταφορείς» [(Cho Yang (17), MISC (14), OOCL (11) και CGM (6)].

379 Στον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφέρονται τα βασικά ύψη των προστίμων που επιβλήθηκαν στους μεταφορείς

ανάλογα με την ένταξή τους σε καθεμία από τις τέσσερις κατηγορίες, λαμβανομένων υπόψη των παραγόντων που μνημονεύονται στις αιτιολογικές σκέψεις 179 έως 185 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ήτοι της φύσεως της παραβάσεως και του μεγέθους των μερών της FETTCSA. Τα ποσά αυτά ανέρχονται σε, αντιστοίχως, 1 300 000 ευρώ για τον «μεγάλο μεταφορέα», 1 000 000 ευρώ για τους «μεσαίους έως μεγάλους μεταφορείς», 650 000 ευρώ για τους «μικρούς έως μεσαίους μεταφορείς» και 325 000 ευρώ για τους «μικρούς μεταφορείς».

380 Πρέπει να εξεταστεί αν, όπως προβάλλουν οι προσφεύγουσες, αυτή η μέθοδος καθορισμού του βασικού ύψους για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, αφενός, συνιστά παραβίαση των αρχών της ατομικής αξιολογήσεως και της ίσης μεταχειρίσεως και, αφετέρου, αν τηρεί την αρχή της διαφάνειας και είναι επαρκώς κατά νόμο αιτιολογημένη.

Επί της αρχής της ατομικής αξιολογήσεως

381 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν κατ' αρχάς κατά της μεθοδολογίας που επέλεξε η Επιτροπή ότι έχει ως αποτέλεσμα ότι το ύψος του προστίμου καθορίζεται κατά κατηγορία χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το ατομικό μέγεθος κάθε επιχειρήσεως εντός κάθε κατηγορίας. Στη συνέχεια, προσάπτουν στην Επιτροπή ότι, εν προκειμένω, η μέθοδος αυτή καταλήγει στο να μη λαμβάνεται υπόψη, για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, παρά ο μοναδικός παράγων που συνίσταται στον κύκλο εργασιών, κατ' αποκλεισμό άλλων ουσιωδών παραγόντων.

382 Με την πρώτη τους αιτίαση, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τον κατ' αποκοπή υπολογισμό του βασικού ποσού των πρστίμων κατά κατηγορία επιχειρήσεων, όπως προκύπτει από τον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Πράγματι, αυτός ακριβώς ο κατ' αποκοπήν υπολογισμός είχε ως αποτέλεσμα να αγνοήσει η Επιτροπή, εντός κάθε κατηγορίας, τις διαφορές που μπορεί να υφίστανται μεταξύ των επιχειρήσεων που ανήκουν στην ίδια κατηγορία.

383 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά τη νομολογία, κατά τον καθορισμό του ύψους κάθε προστίμου, η Επιτροπή διαθέτει ευχέρεια εκτιμήσεως και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υποχρεούται να εφαρμόζει προς τούτο κάποιο συγκεκριμένο μαθηματικό τύπο (απόφαση Martinelli κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 252, σκέψη 59). Το ύψος του επιβαλλόμενου προστίμου πρέπει, το πολύ, να είναι ανάλογο προς τα στοιχεία που μπορούν να επηρεάσουν την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση Tate & Lyle κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 262, σκέψη 106).

384 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η διαίρεση σε κατηγορίες σε συνάρτηση με το μέγεθος των οικείων επιχειρήσεων συμβάλλει στον σκοπό που συνίσταται στην επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων στις μεγάλες επιχειρήσεις, διότι, στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου, στις επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται σε κατηγορίες επιχειρήσεων μεγαλύτερου μεγέθους επιβάλλονται πρόστιμα μεγαλύτερου ύψους από αυτό των προστίμων που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται σε κατηγορίες επιχειρήσεων μικρότερου μεγέθους και σε καμία επιχείρηση μεγάλου μεγέθους δεν εφαρμόζεται βασικό ύψος κατώτερο σε σχέση με επιχείρηση μικρότερου μεγέθους.

385 Είναι αληθές ότι η μέθοδος αυτή έχει ως αποτέλεσμα να συμπίπτουν τα βασικά ποσά όλων των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στην ίδια κατηγορία και, ως εκ τούτου, ισοδυναμεί με το να αγνοούνται οι διαφορές μεγέθους μεταξύ επιχειρήσεων της ίδιας κατηγορίας. Πάντως, η Επιτροπή δεν υποχρεούται, όταν καθορίζει το ύψος των προστίμων αναλόγως της σοβαρότητας και της διάρκειας της συγκεκριμένης παραβάσεως, να εξασφαλίζει, σε περίπτωση που επιβάλλονται πρόστιμα σε πλείονες επιχειρήσεις εμπλεκόμενες στην ίδια παράβαση, ότι τα τελικά ποσά των προστίμων στα οποία θα καταλήξει ο υπολογισμός της για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις θα αντικατοπτρίζουν οιαδήποτε μεταξύ τους διαφορά ως προς τον συνολικό κύκλο εργασιών τους (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, σ. II-1705, σκέψη 278). Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει δεχθεί το θεμιτό μιας μεθόδου υπολογισμού κατά την οποία η Επιτροπή καθορίζει κατ' αρχάς το συνολικό ύψος του προστίμου που έπρεπε να επιβληθεί, για να κατανείμει στη συνέχεια το συνολικό αυτό ποσό μεταξύ των εν λόγω επιχειρήσεων, κατατάσσοντές τες σε κατηγορίες που καταρτίζονται βάσει της σημασίας των δραστηριοτήτων τους στην οικεία αγορά (απόφαση IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 351, σκέψεις 48 έως 53).

386 Κατά συνέπεια, πρέπει να λεχθεί ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ή περί τα περιστατικά διαιρώντας, κατά το στάδιο του καθορισμού της σοβαρότητας της παραβάσεως, τις προσφεύγουσες σε κατηγορίες.

387 Με τη δεύτερη αιτίασή τους, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν εξατομίκευσε τον υπολογισμό του ποσού των προστίμων λαμβάνοντας υπόψη άλλα κριτήρια εκτός από αυτό του κύκλου εργασιών.

388 Από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, το άρθρο 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 προκύπτει ότι η σοβαρότητα της παραβάσεως και η διάρκειά της είναι τα μόνα κριτήρια που η Επιτροπή οφείλει να λάβει υπόψη για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται λόγω παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού.

389 Κατά συνέπεια, καθόσον, εν προκειμένω, η ληφθείσα υπόψη διάρκεια της παραβάσεως είναι η ίδια για όλες τις επιχειρήσεις, πρέπει να εξεταστεί αν η Επιτροπή καθόρισε δικαίως, κατά το στάδιο του προσδιορισμού της σοβαρότητας της παραβάσεως, το βασικό ποσό των προστίμων χωρίς να λάβει υπόψη, κατά το στάδιο αυτό, άλλες ατομικές περιστάσεις προσιδιάζουσες σε κάθε επιχείρηση εκτός από τον κύκλο εργασιών τους.

390 Από τη νομολογία προκύπτει ότι η σοβαρότητα των παραβάσεων πρέπει να αποδεικνύεται βάσει μεγάλου αριθμού στοιχείων όπως είναι, ιδίως, τα ιδιαίτερα περιστατικά της υποθέσεως, το πλαίσιό της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, και τούτο χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη (διάταξη του Δικαστηρίου της 25ης Μαρτίου 1996, C-137/95 P, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-1611, σκέψη 54, Ferriere Nord κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 183, σκέψη 33). Κατά πάγια νομολογία, μεταξύ των στοιχείων εκτιμήσεως της σοβαρότητας μιας παραβάσεως μπορούν, αναλόγως της περιπτώσεως, να περιλαμβάνονται ο όγκος και η αξία των εμπορευμάτων που αποτελούν αντικείμενο της

παραβάσεως, καθώς και το μέγεθος και η οικονομική ισχύς της επιχειρήσεως (απόφαση Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 364, σκέψη 120, και απόφαση IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 351, σκέψη 52).

391 Ενόψει του γεγονότος ότι η διατύπωση του άρθρου 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 είναι πανομοιότυπη με αυτήν του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, η νομολογία αυτή που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογία στον καθορισμό του ύψους των προστίμων στο πλαίσιο των κανονισμών 1017/68 και 4056/86.

392 Εν προκειμένω, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή, αφού καθόρισε, στην αιτιολογική σκέψη 181, το βασικό ύψος που εφαρμόστηκε στη μεγαλύτερη των επιχειρήσεων, δηλαδή τη Maersk, σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως και το μέγεθος αυτής της επιχειρήσεως, διαμόρφωσε, κατά τις αιτιολογικές σκέψεις 182 έως 186, το ύψος αυτό σε συνάρτηση με το σχετικό μέγεθος κάθε επιχειρήσεως σε σχέση με τη Maersk, όπως αυτό προκύπτει από τον κύκλο εργασιών τους που ανάγονται στη θαλάσσια μεταφορά τακτικών γραμμών επί παγκοσμίου επιπέδου. Η κατάταξη των προσφευγουσών και η διαίρεσή τους σε κατηγορίες σε συνάρτηση με το μέγεθός τους περιέχονται στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

393 Στον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα βασικά ύψη των προστίμων που αυτός περιέχει ορίζονται για κάθε κατηγορία που καθορίζεται στον πίνακα 5. Κατά συνέπεια, τα βασικά ποσά που επαναλαμβάνονται στον πίνακα 6 προκύπτουν εμμέσως από τον κύκλο εργασιών των προσφευγουσών.

394 Όπως εκθέτει στην αιτιολογική σκέψη 182, ο σκοπός της Επιτροπής είναι, ενόψει της «σημαντικής» διαφοράς μεγέθους μεταξύ των προσφευγουσών, η επιβολή υψηλότερων προστίμων στις μεγάλες επιχειρήσεις προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πραγματική ικανότητα των ενεχομένων επιχειρήσεων να προκαλέσουν σημαντική ζημία και το ύψος του προστίμου να έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα.

395 Στο σύστημα αυτό, ο κύκλος εργασιών των οικείων επιχειρήσεων χρησιμοποιείται επομένως όχι για να υπολογισθεί ευθέως το ύψος του προστίμου ως αναλογικό μέγεθος αυτού του κύκλου εργασιών, αλλά για να διαμορφωθεί, κατά το στάδιο του προσδιορισμού της σοβαρότητας της παραβάσεως, ένα βασικό ποσό καθοριζόμενο σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως προκειμένου να ληφθεί υπόψη η διαφορά μεγέθους μεταξύ των οικείων επιχειρήσεων.

396 Πράγματι, η Επιτροπή φρονεί, στις κατευθυντήριες γραμμές της, ότι για τη σοβαρότητα της παραβάσεως δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνον ο χαρακτήρας της ίδιας της παραβάσεως, αλλά και ο «πραγματικός της αντίκτυπος» (σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο). Κατά συνέπεια, πρέπει, κατά το γράμμα των κατευθυντηρίων γραμμών, να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα του αυτουργού της παράβασης να προξενήσει σημαντική ζημία σε άλλους οικονομικούς επιχειρηματίες και να καθορίζεται το ύψος του προστίμου σε επίπεδο που να εξασφαλίζει επαρκώς τον αποτρεπτικό του χαρακτήρα (σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο). Η Επιτροπή φρονεί επίσης ότι, γενικώς, οι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους διαθέτουν συνήθως τις γνώσεις και τα νομικοοικονομικά μέσα που χρειάζονται για να μπορούν να αξιολογήσουν καλύτερα τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις συνέπειές της από την άποψη της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού (σημείο 1 Α, πέμπτο εδάφιο). Για τους λόγους αυτούς, στις κατευθυντήριες γραμμές εκτίθεται ότι, οσάκις πρόκειται για παραβάσεις στις οποίες εμπλέκονται περισσότερες επιχειρήσεις (π.χ. συνασπισμοί επιχειρήσεων), θα είναι ενδεχομένως σκόπιμο να γίνεται στάθμιση των βασικών ποσών προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ειδικό βάρος κάθε επιχειρήσεως και, κατ' επέκταση, ο πραγματικός αντίκτυπος της παράνομης συμπεριφοράς της για τον ανταγωνισμό, ιδιαίτερα αν υφίστανται «σημαντικές διαφορές» ως προς το μέγεθος μεταξύ επιχειρήσεων που διαπράττουν το ίδιο είδος παραβάσεων (σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο).

397 Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τη μέθοδο που περιγράφεται στις κατευθυντήριες γραμμές και εφαρμόστηκε εν προκειμένω, ο υπολογισμός του ύψους των προστίμων εξακολουθεί να γίνεται βάσει της σοβαρότητας της παραβάσεως, η οποία αποτελεί το ένα από τα δύο κριτήρια του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και των αντιστοίχων διατάξεων των κανονισμών 1017/68 και 4056/86. Εξάλλου, κατά την προπαρατεθείσα νομολογία, το μέγεθος και η οικονομική ισχύς των οικείων επιχειρήσεων συνιστούν στοιχεία δυνάμενα να προσδιορίσουν τη σοβαρότητα της παραβάσεως κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

398 Κατά συνέπεια, η μέθοδος καθορισμού των προστίμων που ακολουθήθηκε εν προκειμένω, η οποία συνίσταται στον προσδιορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως μέσω διαμορφώσεως, βάσει του μεγέθους των οικείων επιχειρήσεων, ενός βασικού ποσού καθοριζόμενου σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως, συνάδει προς το νομικό πλαίσιο των κυρώσεων όπως καθορίζεται με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και τις αντίστοιχες διατάξεις των κανονισμών 1017/68 και 4056/86 (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 385, σκέψεις 231 έως 232).

399 Συναφώς, σε αντίθεση προς ό,τι υποστηρίζει η NYK ατομικώς, η Επιτροπή δικαιούται, προκειμένου να προσδιορίσει το μέγεθος των οικείων επιχειρήσεων, να αναφερθεί στον συνολικό κύκλο εργασιών τους αντί στον κύκλο εργασιών τους εντός της ή των οικείων αγορών. Πράγματι, έχει κριθεί ότι ο συνολικός κύκλος εργασιών της οικείας επιχειρήσεως αποτελεί ένδειξη, έστω και κατά προσέγγιση και ατελώς, του μεγέθους της και της οικονομικής της ισχύος (απόφαση Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 364, σκέψη 121). Συγκεκριμένα, στον τομέα των θαλασσίων μεταφορών, το Πρωτοδικείο έχει δεχθεί ότι η Επιτροπή, επιλέγοντας, για τους σκοπούς καθορισμού του ύψους των προστίμων, τον συνολικό κύκλο εργασιών της οικείας επιχειρήσεως για τις θαλάσσιες μεταφορές γραμμής, δεν παρέβη το άρθρο 19 του κανονισμού 4056/86 (απόφαση CEWAL, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 242, σκέψη 233).

400 Κατά συνέπεια, προκειμένου να προσδιοριστεί η σοβαρότητα της παραβάσεως, η Επιτροπή δικαιούνταν, πριν καθορίσει το βασικό ύψος του προστίμου σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως, να το διαμορφώσει σε συνάρτηση με το μοναδικό κριτήριο του συνολικού κύκλου εργασιών των μερών της FETTCSA που αφορά τις υπηρεσίες θαλάσσιας μεταφοράς τακτικών γραμμών.

401 Εν πάση περιπτώσει, σε αντίθεση προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, η μέθοδος αυτή δεν έχει ως αποτέλεσμα τον εκ μέρους της Επιτροπής καθορισμό του ύψους του προστίμου βάσει υπολογισμού στηριζόμενου μόνο στον συνολικό κύκλο εργασιών χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ατομικές περιστάσεις που προσιδιάζουν σε καθεμία από τις προσφεύγουσες. Πράγματι, από την προσβαλλομένη απόφαση,

καθώς και από τις κατευθυντήριες γραμμές των οποίων οι αρχές έτυχαν εφαρμογής απ' αυτήν, προκύπτει ότι, μολονότι η σοβαρότητα της παραβάσεως εκτιμάται, σε ένα πρώτο στάδιο, σε συνάρτηση με τα στοιχεία που προσιδιάζουν στην παράβαση, όπως είναι η φύση της και ο αντίκτυπός της στην αγορά, η εκτίμηση αυτή, σε ένα δεύτερο στάδιο, διαμορφώνεται σε συνάρτηση με περιστάσεις που προσιδιάζουν στην επιχείρηση, πράγμα που ωθεί την Επιτροπή να λάβει υπόψη, εκτός από το μέγεθος και τις ικανότητες της επιχειρήσεως, όχι μόνον τις ενδεχομένως επιβαρυντικές περιστάσεις, αλλά επίσης, ενδεχομένως, τις ελαφρυντικές περιστάσεις. Μια τέτοια προσέγγιση επιβεβαιώνεται από το γράμμα και το πνεύμα του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, διότι επιτρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως ο διαφορετικός ρόλος κάθε επιχειρήσεως και η συμπεριφορά της έναντι της Επιτροπής κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας (απόφαση Tate & Lyle κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 262, σκέψη 109).

402 Εν προκειμένω, στην αιτιολογική σκέψη 185 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή κατέληξε πάντως, χωρίς να αντικρουστεί από τις προσφεύγουσες, ότι τίποτε δεν επιτρέπει να διαφοροποιηθεί, από απόψεως σοβαρότητας της παραβάσεως, η συμπεριφορά των εταιριών μελών της FEFC και των εκτός διασκέψεως εταιριών. Εξάλλου, στην αιτιολογική σκέψη 187 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπιστώνει, χωρίς να το αμφισβητήσουν οι προσφεύγουσες, ότι, ελλείψει αρχηγών και ουραγών, δεν υπάρχει λόγος να διαχωρισθούν τα επί μέρους συμβαλλόμενα μέρη της FETTCSA όσον αφορά τη συμμετοχή τους στην παράβαση.

403 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δικαιούνταν, προς τον σκοπό του καθορισμού του ύψους των προστίμων, να μη λάβει υπόψη ατομικές περιστάσεις που προσιδιάζουν σε καθεμία από τις επιχειρήσεις εκτός από τον συνολικό κύκλο εργασιών τους που ανάγεται στη θαλάσσια μεταφορά των τακτικών γραμμών.

404 Η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών που αντλείται από την εκ μέρους της Επιτροπής παραβίαση της αρχής της ατομικής αξιολογήσεως πρέπει επομένως να απορριφθεί.

Επί της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως

405 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή, προβαίνοντας σε διαίρεση κατά κατηγορίες, παραβίασε την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, για τον λόγο ότι επιχειρήσεις πολύ διαφορετικών μεγεθών περιλαμβάνονται σε καθεμία από τις τέσσερις κατηγορίες που καθορίζονται στην προσβαλλόμενη απόφαση και ότι οι επιχειρήσεις που βρίσκονται στα κατώτερα και στα ανώτερα όρια δύο γειτονικών κατηγοριών, και των οποίων τα μεγέθη είναι παρόμοια, τυγχάνουν διαφορετικής μεταχειρίσεως, ενώ εταιρίες που βρίσκονται στα ανώτερα και στα κατώτερα όρια δεδομένης κατηγορίας, και των οποίων τα μεγέθη είναι διαφορετικά, τυγχάνουν παρόμοιας μεταχειρίσεως.

406 Κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως παραβιάζεται όταν παρόμοιες καταστάσεις αντιμετωπίζονται κατά τρόπο διαφορετικό ή διαφορετικές καταστάσεις αντιμετωπίζονται καθ' όμοιο τρόπο, εκτός αν μια τέτοια αντιμετώπιση δικαιολογείται αντικειμενικώς (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Δεκεμβρίου 1984, 106/83, Sermide, Συλλογή 1984, σ. 4209, σκέψη 28, και της 28ης Ιουνίου 1990, C-174/89, Hoche, Συλλογή 1990, σ. I-2681, σκέψη 25).

407 Εν προκειμένω, η διαίρεση σε κατηγορίες μπορεί να συνιστά προσβολή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως είτε, εντός κάθε κατηγορίας, μέσω παρόμοιας μεταχειρίσεως επιχειρήσεων που βρίσκονται σε διαφορετική κατάσταση, είτε, μεταξύ διαφόρων κατηγοριών, μέσω διαφορετικής μεταχειρίσεως επιχειρήσεων που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση.

408 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν υφίστανται τέτοιες διαφορές μεταχειρίσεως και αν, ενδεχομένως, δικαιολογούνται αντικειμενικώς από τον επιδιωκόμενο σκοπό, που συνίσταται στην επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων στις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους.

409 Πρώτον, όσον αφορά την ταυτότητα μεταχειρίσεως, εντός κάθε κατηγορίας, προσφευγουσών διαφορετικών μεγεθών, πρέπει να υπομνησθεί ότι, για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, σε όλες τις προσφεύγουσες που εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία επιβλήθηκαν, παρά το διαφορετικό τους μέγεθος, πανομοιότυπα βασικά ποσά που ανέρχονται, κατά τάξη σπουδαιότητας και ανάλογα με τις κατηγορίες, σε 1 300 000, 1 000 000, 650 000 και 325 000 ευρώ.

410 Επιβάλλεται πάντως η παρατήρηση ότι η εν λόγω διαφορά μεταχειρίσεως είναι εγγενής σε ένα σύστημα διαιρέσεως σε κατηγορίες. Όμως, διαπιστώθηκε ήδη στο πλαίσιο της εξετάσεως της πρώτης επιχειρηματολογίας των προσφευγουσών στο παρόν σκέλος αυτού του λόγου ότι η εν λόγω διαίρεση αντιστοιχούσε σε ορθή εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως.

411 Κατά συνέπεια, ακόμη και αν, λόγω της διαιρέσεως σε κατηγορίες, σε ορισμένες προσφεύγουσες επιβλήθηκε πανομοιότυπο βασικό ποσό, ενώ είναι διαφορετικού μεγέθους, πρέπει να συναχθεί ότι η εν λόγω διαφορά μεταχειρίσεως δικαιολογείται από την προέχουσα σημασία που αποδίδεται στη φύση της παραβάσεως σε σχέση με το μέγεθος των επιχειρήσεων κατά τον προσδιορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 351, σκέψεις 50 έως 53).

412 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δικαιούνταν, εν προκειμένω, να εφαρμόσει στις επιχειρήσεις της ίδιας κατηγορίας πανομοιότυπο βασικό ποσό, χωρίς να παραβιάσει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

413 Δεύτερον, όσον αφορά τη διαφορετική μεταχείριση των προσφευγουσών που υπάγονται σε διαφορετικές κατηγορίες, από τον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή κατένειμε τις προσφεύγουσες σε τέσσερις κατηγορίες ανά ομάδες επιχειρήσεων που ανταποκρίνονται, αντιστοίχως, στο 0 έως 17 % του μεγέθους της Maersk (οι «μικροί μεταφορείς»), σε 23

έως 40 % του μεγέθους της Maersk (οι «μικροί έως μεσαίοι μεταφορείς»), σε 41 έως 58 % του μεγέθους της Maersk (οι «μεσαίοι έως μεγάλοι μεταφορείς») και στο μέγεθος της Maersk (ο «μεγάλος μεταφορέας»). Εξάλλου, στον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εφάρμοσε σε καθεμία από αυτές της κατηγορίες ένα βασικό ποσό προστίμων, αντιστοίχως, 1 300 000, 1 000 000, 650 000 και 325 000 ευρώ.

414 Προκύπτει επομένως κατά συνέπεια ότι η διαφορά μεταχειρίσεως μεταξύ προσφευγουσών που υπάγονται σε διαφορετικές κατηγορίες απορρέει, αφενός, από την οριοθέτηση των διαφορετικών κατηγοριών στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως και, αφετέρου, από τον καθορισμό των βασικών ποσών που εφαρμόστηκαν σε κάθε κατηγορία με τον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

415 Όσον αφορά πρώτον, τα όρια εκκινήσεως της οριοθετήσεως των διαφορετικών κατηγοριών, διαπιστώνεται ότι, όπως τονίζουν οι προσφεύγουσες, η διαφορά μεγέθους μεταξύ των προσφευγουσών που υπάγονται σε δύο διαφορετικές κατηγορίες είναι μερικές φορές λιγότερο σημαντική παρά μεταξύ προσφευγουσών που ανήκουν στην ίδια κατηγορία. Συγκεκριμένα, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Yangming και η DSR-Senator τοποθετήθηκαν στην ίδια κατηγορία όπως η Hapag-Lloyd και όχι σ' αυτήν της Cho Yang, ενώ το σχετικό τους μέγεθος προσεγγίζει περισσότερο αυτό της Cho Yang παρά της Hapag-Lloyd. Ομοίως, η Hanjin τοποθετήθηκε στην ίδια κατηγορία με τη NYK και όχι στην κατηγορία της Hapag-Lloyd, ενώ το σχετικό της μέγεθος προσεγγίζει περισσότερο το της Hapag-Lloyd παρά της NYK.

416 Πρέπει να τονιστεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές, κατά το γράμμα του σημείου τους 1 Α, έκτο εδάφιο, προβλέπουν ότι μια «σημαντική» διαφορά στο μέγεθος των επιχειρήσεων που διέπραξαν παράβαση της ίδιας φύσεως μπορεί ιδίως να δικαιολογήσει διαφοροποίηση στην εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 13ης Δεκεμβρίου 2001, Τ-48/98, Acerinox κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-3859, σκέψη 90). Εξάλλου, κατά τη νομολογία, μολονότι η Επιτροπή διαθέτει ορισμένα περιθώρια εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων και μολονότι ο υπολογισμός του προστίμου δεν μπορεί να υπόκειται σε έναν απλό μαθηματικό τύπο (απόφαση Martinelli κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 252, σκέψη 59), το ύψος των προ-

στίμων πρέπει, τουλάχιστον, να είναι ανάλογο σε σχέση με τα άλλα στοιχεία που μπορούν να επηρέασουν την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως (απόφαση Tate & Lyle κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 262, σκέψη 106). Κατά συνέπεια, όταν η Επιτροπή κατανέμει τις οικείες επιχειρήσεις σε κατηγορίες προς καθορισμό του ύψους των προστίμων, ο καθορισμός των ορίων εκκινήσεως, για καθεμία από τις κατ' αυτόν τον τρόπο προσδιοριζόμενες κατηγορίες, πρέπει να είναι συνεπής και αντικειμενικώς δικαιολογημένος (βλ., με αυτό το πνεύμα, την απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 385, σκέψη 298).

417 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή, ορίζοντας στην εισαγωγή των κατευθυντηρίων γραμμών της ότι η διακριτική ευχέρεια που ο νομοθέτης έχει παραχωρήσει στην Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων πρέπει να εκφράζεται «σε μια συνεκτική και απαλλαγμένη από αυθαίρετες διακρίσεις πολιτική, η οποία να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη στους στόχους της καταστολής των παραβιάσεων των κανόνων ανταγωνισμού», δεσμεύτηκε ρητώς να τηρεί αυτές τις αρχές κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων για παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού.

418 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν, εν προκειμένω, ο καθορισμός των ορίων εκκινήσεως που διαχωρίζουν τις τέσσερις κατηγορίες που καθόρισε η Επιτροπή στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι συνεκτικός και αντικειμενικώς δικαιολογημένος.

419 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι η προσβαλλομένη απόφαση περιορίζεται να μνημονεύσει, στην αιτιολογική σκέψη 182, ότι, προκειμένου να επιβληθούν τα μεγαλύτερα πρόστιμα στα μεγαλύτερα μέρη της FETTCSA, η Επιτροπή χώρισε τα μέρη σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με το μέγεθός τους και, στην αιτιολογική σκέψη 183, ότι ο πίνακας 5 περιλαμβάνει τις τέσσερις αυτές κατηγορίες και το σχετικό μέγεθος καθενός από τα μέρη της FETTCSA το 1994 σε σύγκριση με τη Maersk, το μεγαλύτερο από τα μέρη της FETTCSA. Αντιθέτως, η προσβαλλομένη απόφαση δεν διευκρινίζει τη μέθοδο και τα κριτήρια που επέλεξε η Επιτροπή για τον καθορισμό των εν λόγω τεσσάρων κατηγοριών.

420 Απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου για τον τρόπο με τον οποίο οι προσφεύγουσες κατανεμήθηκαν σε τέσσερις κατηγορίες και για το κριτήριο βάσει του οποίου πραγματοποιήθηκε η οριοθέτηση αυτών των κατηγοριών στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διευκρίνισε, αφενός, ότι η κατανομή των προσφευγουσών μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών στηρίχθηκε αποκλειστικά στον αφορώντα τη θαλάσσια μεταφορά τακτικών γραμμών κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε επί παγκοσμίου επιπέδου το 1994 και, αφετέρου, ότι η οριοθέτηση των κατηγοριών πραγματοποιήθηκε στα σημεία όπου υφίσταντο οι μεγαλύτερες αποκλίσεις ως προς το μέγεθος.

421 Βάσει αυτών των διευκρινίσεων, το Πρωτοδικείο, δεχόμενο ότι μια απόκλιση ως προς το μέγεθος νοείται ως η διαφορά μεγέθους μεταξύ δύο επιχειρήσεων εκφραζόμενη σε ποσοστό του μεγέθους της μεγαλύτερης επιχειρήσεως, τονίζει ότι τα όρια εκκινήσεως μεταξύ των τεσσάρων κατηγοριών που προσδιορίζονται στον πίνακα 5 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθορίστηκαν σε επίπεδα όπου υφίστανται αποκλίσεις ως προς το μέγεθος, αντιστοίχως, 72 % του μεγέθους της NYK (μεταξύ Maersk και NYK), 20,5 % του μεγέθους της Hapag-Lloyd (μεταξύ Hanjin και Hapag-Lloyd) και 35 % του μεγέθους της Cho Yang (μεταξύ Yangming και Cho Yang). Πρέπει να γίνει δεκτό ότι τέτοιες αποκλίσεις ως προς το μέγεθος αντανακλούν σημαντικές διαφορές κατά την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών και ότι, επομένως, μπορούν να δικαιολογήσουν διαφοροποίηση στην εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως.

422 Πάντως, διαπιστώνεται ότι, σε αντίθεση προς αυτό που υποστηρίζει η Επιτροπή, οι αποκλίσεις αυτές ως προς το μέγεθος δεν είναι οι μεγαλύτερες μεταξύ αυτών που περιέχονται στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Πράγματι, από τον εν λόγω πίνακα προκύπτει ότι οι αποκλίσεις ως προς το μέγεθος που διαχωρίζουν την OOCL και CGM, τη MISC και την OOCL, τη Cho Yang και τη MISC, καθώς και τη NOL και τη DSR-Senator, φθάνουν, αντιστοίχως, στο 83 %, 27 %, 21,4 % και 21,7 % και, επομένως, υπερβαίνουν την απόκλιση ως προς το μέγεθος του 20,5 % που διαχωρίζει τους «μεσαίους έως μεγάλους μεταφορείς» από τους «μικρούς έως μεσαίους μεταφορείς». Η ίδια διαπίστωση θα επιβαλλόταν, αν η απόκλιση ως προς το μέγεθος νοούνταν ως η σχετική διαφορά μεγέθους μεταξύ δύο επιχειρήσεων εκφραζόμενη σε ποσοστό της μεγαλύτερης επιχειρήσεως.

423 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή διευκρίνισε, απαντώντας σε ερώτηση του Πρωτοδικείου, ότι το όριο μεταξύ των κατηγοριών υφίστατο στα σημεία όπου οι αποκλίσεις σχετικού μεγέθους ήταν οι μεγαλύτερες σε απόλυτους αριθμούς.

424 Μολονότι είναι ακριβές ότι τα όρια εκκινήσεως για την οριοθέτηση των τεσσάρων κατηγοριών βρίσκονται στα σημεία που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες αποκλίσεις μεγέθους σε απόλυτους αριθμούς, επιβάλλεται πάντως να υπογραμμιστεί ότι η διευκρίνιση αυτή αντιφάσκει προς αυτήν που εκτίθεται ως απάντηση σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου. Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι μια οριοθέτηση, στηριζόμενη στις αποκλίσεις μεγέθους σε απόλυτους αριθμούς, δεν θα ελάμβανε υπόψη το πραγματικό ειδικό βάρος των προσφευγουσών, το οποίο αντανακλάται μόνον από τις αποκλίσεις μεγέθους που εκφράζονται σε απόλυτους αριθμούς και, κατά συνέπεια, στερείται οποιασδήποτε συνεκτικότητας.

425 Εξάλλου, όσον αφορά τον καθορισμό του βασικού ύψους του προστίμου κάθε κατηγορίας, η Επιτροπή, όπως θα εκτεθεί κατωτέρω, χρησιμοποίησε μια άλλη ακόμη μέθοδο, ήτοι τη διαδοχική μείωση κατά 25 % του βασικού ύψους που εφαρμόστηκε στον «μεγάλο μεταφορέα». Πάντως, αφενός, η τελευταία αυτή μέθοδος φαίνεται να είναι περισσότερο συνεπής ελλείψει στοιχείων που μπορούν να εξηγήσουν μια άλλη κατανομή και, αφετέρου, η Επιτροπή δεν διευκρίνισε τους λόγους για τους οποίους θεώρησε ότι όφειλε να εφαρμόσει μια άλλη μέθοδο για την κατανομή των επιχειρήσεων σε κατηγορίες.

426 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή, στην προσβαλλόμενη απόφαση, δεν δικαιολόγησε την επιλογή των ορίων εκκινήσεως για την οριοθέτηση των τεσσάρων κατηγοριών που καθορίζονται στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Επιπλέον, από τις διευκρινίσεις της Επιτροπής, εξάλλου αντιφατικές, που διατυπώθηκαν ως απάντηση στις γραπτές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου καθώς και κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, προκύπτει ότι η εν λόγω οριοθέτηση δεν στηρίζεται σε κανένα αντικειμενικό κριτήριο και στερείται οποιασδήποτε εσωτερικής συνεκτικότητας. Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι η κατανομή των προσφευγουσών σε τέσσερις κατηγορίες που πραγματοποίησε η Επιτροπή στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως αντιβαίνει προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

427 Στη συνέχεια, όσον αφορά τα βασικά ποσά που εφαρμόστηκαν σε κάθε κατηγορία του πίνακα 6 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εκθέτει στην αιτιολογική σκέψη 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως ότι τα ποσά αυτά καθορίστηκαν λαμβανομένων υπόψη των παραγόντων που μνημονεύονται στις αιτιολογικές σκέψεις

179 έως 185. Όπως ήδη διαπιστώθηκε στο πλαίσιο της εξετάσεως του παρόντος λόγου, από τις εν λόγω αιτιολογικές σκέψεις προκύπτει ότι η Επιτροπή υπολόγισε το ύψος των προστίμων λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκεια και τη σοβαρότητα της παραβάσεως, η οποία σοβαρότητα καθορίστηκε βάσει της φύσεως της παραβάσεως, και διαμόρφωσε αυτό το ύψος σε συνάρτηση με το σχετικό μέγεθος των προσφευγουσών, εκφραζόμενο σε αντιστοιχία προς τον παγκόσμιο κύκλο εργασιών τους που αφορά τη θαλάσσια μεταφορά τακτικών γραμμών σε σχέση με τον «μεγάλο μεταφορέα».

428 Όπως διαπιστώθηκε στο πλαίσιο της εξετάσεως του πρώτου σκέλους του παρόντος λόγου, από την αιτιολογική σκέψη 181 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή καθόρισε το βασικό ποσό που εφαρμόστηκε στον «μεγάλο μεταφορέα» ενόψει του χαμηλότερου σημείου της κλίμακας των προστίμων που αντιστοιχούν σε σοβαρές παραβάσεις. Πάντως, η προσβαλλομένη απόφαση δεν εκθέτει τη μέθοδο υπολογισμού που ακολουθήθηκε για να εξευρεθούν τα βασικά ποσά που εφαρμόστηκαν στις κατηγορίες των «μεσαίων έως μεγάλων μεταφορέων», των «μικρών έως μεσαίων μεταφορέων» και των «μικρών μεταφορέων».

429 Η Επιτροπή, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, διευκρίνισε ότι τα βασικά ποσά που εφαρμόστηκαν στις λοιπές, πλην του «μεγάλου μεταφορέα», κατηγορίες καθορίστηκαν με σημείο αναφοράς το βασικό ποσό που εφαρμόστηκε σ' αυτόν τον μεταφορέα μέσω διαδοχικών μειώσεων κατά 25 % του ποσού αυτού. Η Επιτροπή επισημαίνει συγκεκριμένα ότι τα βασικά ποσά του πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως συνιστούν, αντιστοίχως, περίπου το 75 %, 50 % και 25 % του βασικού ποσού που εφαρμόστηκε στον «μεγάλο μεταφορέα».

430 Διαπιστώθηκε ανωτέρω ότι ο καθορισμός του προστίμου που επιβλήθηκε στον «μεγάλο μεταφορέα» σύμφωνα με τα προπαρατεθέντα κριτήρια δεν εξήλθε του νομικού πλαισίου των κυρώσεων, όπως καθορίζεται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, καθώς και από τις αντίστοιχες διατάξεις των κανονισμών 1017/68 και 4056/86. Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις λοιπές κατηγορίες προσφευγουσών καθορίστηκαν με βάση το πρόστιμο που επιβλήθηκε στη Maersk κατ' εφαρμογήν των ίδιων κριτηρίων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ούτε ο καθορισμός των εν λόγω προστίμων εξήλθε του νομικού πλαισίου των κυρώσεων όπως ορίζεται στις προπαρατεθείσες διατάξεις.

431 Όσον αφορά το ύψος αυτών των προστίμων, όπως περιέχεται στον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να καθορίσει το ύψος των προστίμων βάσει ενός συγκεκριμένου μαθηματικού τύπου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, καθορίζοντας τα βασικά ποσά των προστίμων μέσω διαδοχικών μειώσεων κατά 25 % του βασικού ποσού που εφαρμόστηκε στον «μεγάλο μεταφορέα», η Επιτροπή δεν υπερέβη τα όρια εκτιμήσεως που διαθέτει. Πράγματι, εφόσον η Επιτροπή προσδιορίζει τέσσερις κατηγορίες σε συνάρτηση με το σχετικό μέγεθος των προσφευγουσών, η διαδοχική μείωση, μέσω ποσοστιαίου τμήματος 25 %, του βασικού ποσού που εφαρμόστηκε στην κατηγορία της προσφεύγουσας, έχουσας το μεγαλύτερο μέγεθος, μπορεί να θεωρηθεί ως συνεπής μέθοδος που μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικώς.

432 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτή η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών μόνον καθόσον η οριοθέτηση των κατηγοριών που πραγματοποιήθηκε στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως συνιστά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως.

Επί της αρχής της διαφάνειας και της τηρήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως

433 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν διευκρίνισε ούτε τον λόγο για τον οποίο έπρεπε να διαιρέσει τα μέρη της FETTCSA σε τέσσερις κατηγορίες ούτε το κριτήριο δυνάμει του οποίου προσδιόρισε τις διάφορες κατηγορίες. Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν επιπλέον ότι η Επιτροπή δεν εκθέτει τους λόγους για τους οποίους, αφού επέλεξε ένα βασικό ποσό 1 300 000 ευρώ για τη Maersk, καθόρισε τα βασικά ποσά των προστίμων των λοιπών κατηγοριών σε, αντιστοίχως, 1 000 000, 650 000 και 325 000 ευρώ.

434 Καθόσον διαπιστώθηκε ανωτέρω ότι, ενόψει των εν προκειμένω περιστάσεων, ο καθορισμός του ύψους των προστίμων βάσει κατανομής των προσφευγουσών σε κατηγορίες συνιστά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, δεν είναι πλέον αναγκαίο να αποφανθεί το Πρωτοδικείο επί των αιτιάσεων αυτών.

435 Πάντως, ως εκ περισσού, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, όσον αφορά, πρώτον, τη διαίρεση των προσφευγουσών σε κατηγορίες, ότι από τις αιτιολογικές σκέψεις 181 και 182 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει επαρκώς κατά νόμο ότι ο επιδιωκόμενος με τη διαίρεση αυτή σκοπός συνίσταται στη διαμόρφωση του ποσού του προστίμου, που καθορίστηκε σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως, ανάλογα με το μέγεθος των οικείων επιχειρήσεων.

436 Κατά συνέπεια, η προσβαλλομένη απόφαση είναι επαρκώς αιτιολογημένη ως προς το σημείο αυτό.

437 Δεύτερον, όσον αφορά τα κριτήρια που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για τον προσδιορισμό των ορίων εκκινήσεως για την οριοθέτηση των τεσσάρων κατηγοριών, διαπιστώνεται, όπως τονίστηκε ανωτέρω, ότι η προσβαλλομένη απόφαση δεν περιέχει καμία σχετική διευκρίνιση και ότι η Επιτροπή μόλις με την απάντησή της στις γραπτές και προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου επιχείρησε να επεξηγήσει τη μέθοδο που ακολούθησε για να πραγματοποιήσει την εν λόγω οριοθέτηση.

438 Εκτός του ότι διαπιστώθηκε ήδη ότι οι διευκρινίσεις αυτές δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τον καθορισμό των ειδικών ορίων εκκινήσεως που χρησίμευσαν για την οριοθέτηση των τεσσάρων κατηγοριών που προσδιορίστηκαν από την Επιτροπή, πρέπει να τονιστεί ότι, στην εισαγωγή των κατευθυντηρίων γραμμών της, η ίδια η Επιτροπή εκθέτει ότι οι αρχές που θέτουν οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές σκοπούν στο να καταστεί δυνατή η διασφάλιση της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας των αποφάσεων της Επιτροπής τόσο έναντι των επιχειρήσεων όσο και έναντι του Δικαστηρίου, διασφαλίζοντας συγχρόνως ότι τα περιθώρια της ευχέρειας κινήσεων που διαθέτει η Επιτροπή εντός αυτού του πλαισίου εντάσσονται σε μια συνεκτική και απαλλαγμένη από αυθαίρετες διακρίσεις πολιτική, η οποία είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη στους στόχους της καταστολής των παραβάσεων των κανόνων ανταγωνισμού.

439 Βεβαίως, κατά τη νομολογία, μπορεί να γίνει δεκτό το να παρέχει η Επιτροπή εκ των υστέρων στοιχεία σκοπούντα στην αριθμητική έκφραση των κριτηρίων που διατυπώνονται στην προσβαλλομένη απόφαση, όταν τα ίδια αυτά τα στοιχεία είναι δυνατόν να προσδιοριστούν ποσοτικώς (απόφαση Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 4735, και απόφαση PVC II, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 318, σκέψη 1181). Πάντως, αυτά ακριβώς τα στοιχεία ελλείπουν εν προκειμένω.

440 Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι η οριοθέτηση των κατηγοριών στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη.

441 Τρίτον, όσον αφορά τον καθορισμό των βασικών ποσών του πίνακα 6, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρεται, στην αιτιολογική σκέψη 186, στους παράγοντες που εκτίθενται στις αιτιολογικές σκέψεις 179 έως 185, ήτοι στη διάρκεια και στη οσβαρότητα της παραβάσεως, όπως διαβαθμίστηκε σε συνάρτηση με τη φύση της παραβάσεως και το μέγεθος των οικείων επιχειρήσεων.

442 Είναι αληθές ότι η προσβαλλομένη απόφαση δεν εκθέτει τη μέθοδο ή τον υπολογισμό που οδήγησαν την Επιτροπή στο να καταλήξει στα επιλεγέντα βασικά ποσά ως προς τις άλλες κατηγορίες εκτός του «μεγάλου μεταφορέα», αλλ' ούτε και τη συσχέτισή τους με τις κατηγορίες που προσδιορίζονται στον πίνακα 5. Πάντως, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα ποσά αυτά συνιστούν την αριθμητική έκφραση της διαιρέσεως σε τέσσερις κατηγορίες που πραγματοποιήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση. Οι διευκρινίσεις που παρέσχε επί του σημείου αυτού η Επιτροπή, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, δεν αποτελούν πρόσθετη ή εκ των υστέρων αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως (απόφαση Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 206, σκέψη 4735, και απόφαση PVC II, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 318, σκέψη 1181).

443 Πάντως, στο πλαίσιο της εξετάσεως του πρώτου σκέλους του παρόντος λόγου διαπιστώθηκε ότι η επιλογή ενός ειδικού σημείου εκκινήσεως 1 300 000 ευρώ ως προς τον «μεγάλο μεταφορέα» είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη, εφόσον ο καθορισμός αυτού του ποσού σε ανώτερο επίπεδο από το χαμηλότερο επίπεδο της κλίμακας των προστίμων που εφαρμόστηκαν για τις σοβαρές παραβάσεις που προβλέπονται από τις κατευθυντήριες γραμμές δεν επεξηγήθηκε επαρκώς κατά νόμο. Κατά συνέπεια, καθόσον τα ειδικά σημεία εκκινήσεως που ελήφθησαν υπόψη για τις τρεις άλλες κατηγορίες καθορίστηκαν με σημείο αναφοράς το βασικό ποσό που εφαρμόστηκε στον «μεγάλο μεταφορέα», πρέπει να θεωρηθεί ότι οι κατηγορίες αυτές είναι, εξ αντανακλάσεως, ομοίως ανεπαρκώς αιτιολογημένες.

444 Κατά συνέπεια, πρέπει να συναχθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι ομοίως ελαττωματική λόγω ανεπαρκούς αιτιολογίας επί του σημείου αυτού.

445 Τέλος, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ακόμη ότι, καθόσον η κατανομή σε κατηγορίες που πραγματοποιήθηκε από την Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση σκοπεί στο να ληφθούν υπόψη ζημίες και οφέλη που απορρέουν από την επίμαχη συμφωνία, η Επιτροπή δεν προσδιόρισε αυτές τις ζημίες και αυτά τα οφέλη.

446 Πάντως, από την εξέταση του λόγου που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 προκύπτει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση διαπιστώνει παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 μόνον καθόσον η συμφωνία για τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Αντιθέτως, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν διαπιστώνει, όπως εκτίθεται ρητώς στην αιτιολογική σκέψη 135, ότι η εν λόγω συμφωνία είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού.

447 Εφόσον, προς εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 αρκεί η επίμαχη συμφωνία να έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, η Επιτροπή ουδόλως είχε την υποχρέωση να προσδιορίσει τις συγκεκριμένες ζημίες που θα μπορούσαν να απορρέουν από την εν λόγω συμφωνία.

448 Εν πάση περιπτώσει, από τις αιτιολογικές σκέψεις 134 και 138 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή εξέθεσε, με αυτές, επαρκώς κατά νόμο τους λόγους για τους οποίους η επίμαχη συμφωνία έχει, ακριβώς ως εκ της φύσεώς της και της θέσεως των μερών της FETTCSA στα δρομολόγια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής, ως αντικείμενο τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού.

449 Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να ευδοκιμήσει η αιτίαση που αντλείται από έλλειψη αιτιολογίας όσον αφορά τη λήψη υπόψη των ζημιών και των οφελών που απορρέουν από την επίμαχη συμφωνία.

450 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών που αντλείται από έλλειψη αιτιολογίας πρέπει να γίνει δεκτή όσον αφορά την οριοθέτηση των τεσσάρων κατηγοριών του πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως και τον καθορισμό των βασικών ποσών των προστίμων στον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Επί του τρίτου σκέλους που αφορά τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στην P & O Nedlloyd

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

451 Η P&O Nedlloyd, ατομικώς για τον εαυτό της, προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη, κατά το στάδιο του καθορισμού του ύψους των προστίμων, την επελθούσα στις 19 Δεκεμβρίου 1996 συγχώνευση μεταξύ P & O και Nedlloyd.

452 Η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι στη νέα οντότητα P & O Nedlloyd επιβλήθηκε μεγαλύτερο πρόστιμο απ' ό,τι στη Maersk, τη μόνη εταιρία που θεωρήθηκε από την Επιτροπή ότι περιλαμβάνεται στην κατηγορία «μεγάλος μεταφορέας».

453 Κατά την προσφεύγουσα, ο δυσανάλογος χαρακτήρας του προστίμου που της επιβλήθηκε απορρέει από τη διαίρεση των εν λόγω επιχειρήσεων σε τέσσερις κατηγο-

ρίες, στην οποία προέβη η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση. Συγκεκριμένα, εφόσον τόσο η P & O όσο και η Nedlloyd κατατάχθηκαν στη δεύτερη κατηγορία, χωρίς να ληφθεί υπόψη η ατομική τους κατάσταση, η Επιτροπή οδηγήθηκε αυτομάτως, κατά το χρονικό σημείο του καθορισμού του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στη νέα συγχωνευθείσα οντότητα, στο να προσθέσει τα πρόστιμα των 620 000 ευρώ που επιβλήθηκαν αντιστοίχως στην P & O και στη Nedlloyd. Κατά συνέπεια, η P & O Nedlloyd όφειλε, κατά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, να καταβάλει πρόστιμο ύψους άνω του 48 % του ύψους του δεύτερου προστίμου, από απόψεως μεγέθους, που επιβλήθηκε στη Maersk.

454 Η προσφεύγουσα επιμένει ότι η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως θα έπρεπε να οδηγήσει την Επιτροπή, στο πλαίσιο της εφαρμογής της μεθόδου της που στηρίζεται στη διαίρεση των μερών της FETTCSA σε τέσσερις κατηγορίες, να κατατάξει την P & O Nedlloyd στην ίδια κατηγορία με τη Maersk, διότι το συνδυασμένο μέγεθος της P & O και της Nedlloyd το 1994, ήτοι το έτος αναφοράς που χρησιμοποιήθηκε από την προσβαλλόμενη απόφαση στον πίνακα 5 (αιτιολογική σκέψη 183) ήταν παρόμοιο.

455 Προς στήριξη της απόψεώς της, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι με τα αιτήματα παροχής πληροφοριών που της απηύθυνε η Επιτροπή το 1998 και το 1999 ήθελε να μάθει τον κύκλο εργασιών της νέας συγχωνευθείσας οντότητας και όχι τον ατομικό κύκλο εργασιών της P & O και της Nedlloyd. Κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη ακριβώς τον κύκλο εργασιών της νέας συγχωνευθείσας οντότητας για να καθορίσει το ανώτατο ύψος του προστίμου που μπορεί να επιβάλει δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86. Επιπλέον, η P & O Nedlloyd είναι αυτή που θα πρέπει να πληρώσει το πρόστιμο αν οι προσφεύγουσες ηττηθούν. Η προσφεύγουσα, επομένως, συνάγει εντεύθεν ότι, για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, σημασία έχει το σχετικό μέγεθος της P & O Nedlloyd σε σχέση προς αυτό των άλλων μερών της FETTCSA το 1998, ήτοι το έτος της τελευταίας εταιρικής χρήσεως πριν από την έκδοση της αποφάσεως, και όχι το μέγεθος της P & O και της Nedlloyd το 1994.

456 Ως τελική παρατήρηση, η προσφεύγουσα επισημαίνει ακόμη ότι, αν αντικείμενο των αιτημάτων παροχής πληροφοριών που απευθύνθηκαν στην P & O Nedlloyd το 1998 και το 1999 δεν ήταν το να καταστεί δυνατός ο καθορισμός του ανώτατου ύψους του προστίμου που μπορούσε να της επιβληθεί, η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε εγκύρως τα εν λόγω αιτήματα παροχής πληροφοριών.

457 Η Επιτροπή ζητεί να απορριφθεί η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας επί του σημείου αυτού.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

458 Από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι, το 1992, κατά τον χρόνο των προσαπτόμενων περιστατικών, η P & O και η Nedlloyd ήταν ανεξάρτητες ναυτιλιακές εταιρίες, αμφότερες μέρη της επίμαχης συμφωνίας που προέβλεπε τη μη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών. Δεν αμφισβητείται, εξάλλου, ότι η P & O και η Nedlloyd συγχωνεύθηκαν, στις 19 Δεκεμβρίου 1996, για να αποτελέσουν την P & O Nedlloyd. Τέλος, από το άρθρο 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι στην P&O Nedlloyd επιβλήθηκε, κατά το χρονικό σημείο της εκδόσεως της παρούσας αποφάσεως στις 16 Μαΐου 2000, πρόστιμο ύψους 1 240 000 ευρώ, ήτοι το μεγαλύτερο πρόστιμο που επιβλήθηκε από την Επιτροπή στην παρούσα υπόθεση.

459 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στην αιτιολογική σκέψη 184 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε, κατά το στάδιο της εξετάσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως, ότι η συγχώνευση μεταξύ P & O και Nedlloyd δεν λαμβάνεται υπόψη, δεδομένου ότι οι παραβάσεις διαπράχθηκαν πριν από το γεγονός αυτό. Κατά συνέπεια, στον πίνακα 5 της αιτιολογικής σκέψεως 183 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η P & O και η Nedlloyd κατατάχθηκαν αμφότερες από την Επιτροπή στην κατηγορία των «μεσαίων έως μεγάλων μεταφορέων» και, κατά τον πίνακα 6 της αιτιολογικής σκέψεως 186 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή εφάρμοσε σε καθεμία από αυτές το βασικό ποσό του 1 εκατομμυρίου ευρώ. Κατόπιν της αφαιρέσεως από το ποσό αυτό λόγω των ελαφρυντικών περιστάσεων, της συνεργασίας και της διάρκειας της παραβάσεως, επιβλήθηκε στην καθεμία από τις P & O και Nedlloyd, βάσει του πίνακα 7 της αιτιολογικής σκέψεως 206 της προσβαλλομένης αποφάσεως, πρόστιμο ύψους 620 000 ευρώ, οπότε στη νέα οντότητα P & O Nedlloyd επιβλήθηκε πρόστιμο 1 240 000 ευρώ.

460 Η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας που στηρίζεται στο γεγονός ότι το ύψος του προστίμου της έπρεπε να υπολογισθεί βάσει του μεγέθους του νέου συγχωνευ-

θέντος ομίλου δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Η εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως πρέπει πράγματι να αφορά την οικονομική πραγματικότητα όπως αυτή προέκυπτε κατά τον χρόνο διαπράξεως της εν λόγω παραβάσεως. Κατά συνέπεια, για να εκτιμήσει το μέγεθος και την οικονομική ισχύ κάθε επιχειρήσεως καθώς και την έκταση της παραβάσεως που διαπράχθηκε από καθεμία από αυτές, που αποτελούν ουσιώδη στοιχεία για την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως που διέπραξε κάθε επιχείρηση, η Επιτροπή όφειλε να αναφερθεί στον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησε καθεμία από τις εν λόγω επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος στο οποίο διαπράχθηκε η παράβαση (απόφαση Enso Española κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 109, σκέψη 339, απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Μαρτίου 1999, Τ-156/94, Aristrain κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-645, σκέψεις 663 και 664, και απόφαση PVC II, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 318, σκέψεις 1147 και 1148).

461 Επομένως, ορθώς η Επιτροπή, εν προκειμένω, δεν αναφέρθηκε στον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της πριν από την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως εταιρική χρήση για να κρίνει τη σοβαρότητα της παραβάσεως όσον αφορά την P & O Nedlloyd. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 και οι παρόμοιες διατάξεις των κανονισμών 17 και 1017/68, οι οποίοι αναφέρονται σ' αυτόν τον κύκλο εργασιών, δεν σκοπούν στον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως, αλλά στον καθορισμό του ύψους του ανωτάτου προστίμου που μπορεί να επιβληθεί σε μια επιχείρηση λόγω παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (απόφαση PVC II, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 318, σκέψη 1146). Τηρώντας το όριο που ορίζει με το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 και παρόμοιες διατάξεις των κανονισμών 17 και 1017/68, η Επιτροπή μπορεί να καθορίζει το πρόστιμο με βάση τον κύκλο εργασιών της επιλογής της, από απόψεως γεωγραφικής θέσεως και οικείων προϊόντων (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-28/99, Sigma Tecnologie κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1845, σκέψη 91).

462 Εξάλλου, πρέπει να υπομνησθεί ότι η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως απαιτεί να χρησιμοποιεί η Επιτροπή κανονικά μία και την αυτή μέθοδο υπολογισμού των προστίμων τα οποία επιβάλλει στις επιχειρήσεις λόγω συμμετοχής τους σε μία και την αυτή παράβαση (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-280/98 P, Weig κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9757, σκέψεις 63 έως 68, C-291/98 P, Sarrió κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9991, σκέψεις 97 έως 99, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 28ης Φεβρουαρίου 2002, Τ-308/94, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-813, σκέψη 65).

463 Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη, λόγω του μεταγενέστερου χαρακτήρα της συγχωνεύσεως σε σχέση με τα προσαπτόμενα περιστατικά, το σχετικό μέγεθος της P & O Nedlloyd σε σχέση με τη Maersk για τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου κατά το χρονικό σημείο της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως.

464 Είναι αληθές ότι, στην περίπτωση συγχωνεύσεως μεταγενέστερης των προσαπτομένων περιστατικών, η διαίρεση των προσφευγουσών σε κατηγορίες μπορεί, όπως εν προκειμένω, να έχει ως αποτέλεσμα, λόγω της προσθέσεως των κατ' αποκοπήν βασικών ποσών που εφαρμόζονται σε κάθε συγκεκριμένη επιχείρηση, να καθιστά εντονότερη την έλλειψη αντιστοιχίας μεταξύ του ποσού του τελικώς επιβληθέντος προστίμου και του μεγέθους της επιχειρήσεως. Πάντως, επιβάλλεται η παρατήρηση ότι η συνέπεια αυτή δεν είναι εγγενής στον κατ' αποκοπή καθορισμό του βασικού ποσού των προστίμων που προκύπτει από τη διαίρεση σε κατηγορίες. Στο πλαίσιο του δεύτερου σκέλους του παρόντος λόγου διαπιστώθηκε ότι ο εν λόγω κατ' αποκοπήν καθορισμός δεν συνιστά ούτε παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και των ισοδυνάμων διατάξεων των κανονισμών 1017/68 και 4056/68 ούτε παραβίαση των αρχών της ατομικής αξιολογήσεως και της ίσης μεταχειρίσεως.

465 Επομένως, η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας ως προς το σημείο αυτό πρέπει να απορριφθεί.

Συμπεράσματα επί του λόγου ακυρώσεως

466 Από την εξέταση του παρόντος λόγου ακυρώσεως προκύπτει ότι η προσβαλλομένη απόφαση πάσχει ουσιαστικά ελαττώματα όσον αφορά τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Το πρώτο ελάττωμα απορρέει από το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση καθορίζει το ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν σε καθεμία από τις προσφεύγουσες με σημείο αναφοράς το βασικό ποσό που εφαρμόσθηκε στη Maersk, χωρίς να αιτιολογήσει κατάλληλα τον λόγο για τον οποίο το ποσό αυτό είναι ανώτερο του ελάχιστου που γίνεται δεκτό με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις σοβαρές παραβάσεις. Κατά συνέπεια, το σύνολο των βασικών ποσών που εφαρμόστηκαν σε καθεμία από τις

προσφεύγουσες πάσχει, εξ αντανακλάσεως, από ελλιπή αιτιολογία. Το δεύτερο ελάττωμα προκύπτει από το γεγονός ότι η προσβαλλομένη απόφαση καθορίζει το ύψος των προστίμων, αφού έγινε η διαίρεση των προσφευγουσών σε κατηγορίες κατά τρόπο που αντιβαίνει προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ή, τουλάχιστον, χωρίς κατάλληλη αιτιολόγηση.

467 Το Πρωτοδικείο, πριν χρειαστεί να αποφανθεί επί των νομικών συνεπειών που πρέπει να συναγάγει από τα ουσιαστικά ελαττώματα που διαπιστώθηκαν ανωτέρω, εκτιμά, πάντως, ότι, στην παρούσα περίπτωση, πρέπει κατ' αρχάς, ενόψει των περιστάσεων υπό τις οποίες εκδόθηκε η προσβαλλομένη απόφαση, να εξετάσει τον λόγο που αντλείται από την παραγραφή στον τομέα των προστίμων.

5. *Επί του λόγου που αντλείται από την παραγραφή*

Επιχειρήματα των διαδίκων

468 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν από την Επιτροπή βάσει της προσβαλλομένης αποφάσεως έχουν παραγραφεί δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74.

469 Κατά τις προσφεύγουσες, η τελευταία πράξη η οποία, εν προκειμένω, διέκοψε εγκύρως την προθεσμία παραγραφής στον τομέα των προστίμων, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74, είναι το αίτημα παροχής πληροφοριών που απηύθυνε η Επιτροπή στη FETTCSA στις 24 Μαρτίου 1995 προκειμένου να λάβει πληροφορίες αφορώσες τον κύκλο εργασιών των μελών της για τα έτη 1993 και 1994. Κατά συνέπεια, η πενταετής παραγραφή για τα πρόστιμα που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74 επήλθε υπέρ των μερών στις 24 Μαρτίου 2000. Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι η προσβαλλομένη απόφαση εκδόθηκε στις 16 Μαΐου 2000, δεν μπορεί να επιβάλει νομίμως πρόστιμα στις προσφεύγουσες.

470 Οι προσφεύγουσες αναγνωρίζουν ότι η Επιτροπή, μετά το αίτημά της παροχής πληροφοριών στις 24 Μαρτίου 1995, απηύθυνσε στη FETTCSA δύο νέα αιτήματα παροχής πληροφοριών, στις 30 Ιουνίου 1998 και 11 Οκτωβρίου 1999, τα οποία είναι σύμφωνα προς τις διατάξεις των κανονισμών 17, 1017/68 και 4056/86. Υποστηρίζουν πάντως ότι τα δύο αυτά αιτήματα παροχής πληροφοριών, που σκοπούσαν στη λήψη στοιχείων σχετικών με τους κύκλους εργασιών των μερών της FETTCSA όσον αφορά, αντιστοίχως, τα έτη 1997 και 1998 δεν διέκοψαν εγκύρως την προθεσμία παραγραφής διότι δεν ήταν απαραίτητα «[για τη διενέργεια] ανακρίσεως ή [τη] δίωξη της παραβάσεως» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74.

471 Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι οι ζητηθείσες πληροφορίες δεν ήταν, εν προκειμένω, απαραίτητες «[για τη διενέργεια] ανακρίσεως», διότι η Επιτροπή είχε ήδη ολοκληρώσει την εξέταση της υποθέσεως και είχε εκδώσει την ανακοίνωση των αιτιάσεων. Επιπλέον, εκτιμούν ότι η Επιτροπή δεν είχε καμία ανάγκη να ζητήσει τις πληροφορίες που αφορούν τον κύκλο εργασιών των ετών 1997 και 1998 «[για τη] δίωξη της παραβάσεως». Οι προσφεύγουσες παρατηρούν συγκεκριμένα ότι η Επιτροπή έλαβε, στις 16 Σεπτεμβρίου 1994, την απάντηση των μερών στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και κατείχε, τον Μάιο και τον Ιούνιο του 1995, στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών των μερών της FETTCSA για τα έτη 1993 και 1994 κατόπιν του αιτήματος παροχής πληροφοριών της 24ης Μαΐου 1995. Επομένως, κατά τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή διέθετε κατά το χρονικό αυτό σημείο όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την έκδοση αποφάσεως όσον αφορά την επίμαχη συμφωνία. Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή αναγκάστηκε τελικά να τους απευθύνει δύο νέα αιτήματα παροχής πληροφοριών ως προς τον κύκλο εργασιών των μερών της FETTCSA, προκειμένου να μάθει τον κύκλο εργασιών της τελευταίας εταιρικής χρήσεως καθεμίας από αυτές, οφείλεται αποκλειστικώς στη δική της καθυστέρηση να λάβει απόφαση.

472 Στο πλαίσιο της εξετάσεως του παρόντος λόγου, οι προσφεύγουσες θεωρούν ακόμη ότι ενδείκνυεται να ληφθούν υπόψη τα διδάγματα που προκύπτουν από την απόφαση Αυστρία κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 43. Από την απόφαση αυτή που αφορά τη διαδικασία εξετάσεως κρατικών ενισχύσεων προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να παρατείνει τεχνητά τον χρόνο της παραγραφής απευθύνοντας στα οικεία μέρη άσχετα ή μη αναγκαία αιτήματα παροχής πληροφοριών.

473 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, αν η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να διακόπτει την προθεσμία παραγραφής με επανειλημμένα αιτήματα παροχής πληροφοριών αφορώντα τον κύκλο εργασιών των οικείων επιχειρήσεων, θα μπορούσε να μεταθέτει τη συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής μέχρι το μέγιστο όριο της δεκαετίας που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74, πράγμα που θα καθιστούσε άνευ αντικειμένου την πενταετή παραγραφή του άρθρου 1, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού.

474 Η Επιτροπή προβάλλει ότι με τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και 11ης Οκτωβρίου 1999 ήθελε να καταστεί σε θέση να καθορίσει το ύψος των προστίμων τηρώντας τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, από το άρθρο 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και από το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, τα οποία προβλέπουν ότι τα πρόστιμα σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να υπερβαίνουν το 10 % του κύκλου εργασιών της οικείας επιχειρήσεως που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη εταιρική χρήση. Κατά συνέπεια, εσφαλμένως υποστηρίζεται ότι τα εν λόγω αιτήματα παροχής πληροφοριών δεν ήταν απαραίτητα για τη λήψη της προσβαλλομένης αποφάσεως.

475 Υπό τις περιστάσεις αυτές, εφόσον τα εν λόγω αιτήματα παροχής πληροφοριών εξέθεταν τις νομικές βάσεις στις οποίες στηρίζονται καθώς και τα πρόστιμα που μπορούν να επιβληθούν στα μέρη αν αυτά δώσουν ανακριβείς πληροφορίες, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ήταν σύμφωνα προς το άρθρο 11 του κανονισμού 17, προς το άρθρο 19 του κανονισμού 1017/68 και προς το άρθρο 16 του κανονισμού 4056/86 και, κατά συνέπεια, εγκύρως διέκοψαν τον χρόνο παραγραφής, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74. Επομένως, κατά την Επιτροπή, η παραγραφή δεν είχε επέλθει κατά το χρονικό σημείο της λήψεως της προσβαλλομένης αποφάσεως, στις 16 Μαΐου 2000.

476 Προς στήριξη αυτού του συμπεράσματος, η Επιτροπή υπογραμμίζει, πρώτον, ότι η άποψη των προσφευγουσών ισοδυναμεί με το να της στερείται η δυνατότητα αποστολής επανειλημμένων αιτημάτων παροχής πληροφοριών και με το να υφίσταται ποινή διότι απηύθυνε υπερβολικά νωρίς αίτημα παροχής πληροφοριών στις οικείες επιχειρήσεις.

477 Δεύτερον, η Επιτροπή επισημαίνει ότι ουδόλως το γράμμα του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74 της απαγορεύει να απευθύνει περισσότερα αιτήματα παροχής πληροφοριών αφορώντα τον κύκλο εργασιών των οικείων επιχειρήσεων.

478 Τρίτον, η Επιτροπή εκθέτει ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74 πρέπει να ερμηνευθεί στο πλαίσιο του άρθρου 2, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού, σκοπός του οποίου είναι η επιβολή στην Επιτροπή απολύτου ορίου δέκα ετών, του οποίου σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται η υπέρβαση. Κατά την Επιτροπή, η τελευταία αυτή διάταξη αρκεί για να παρασχεθούν στις επιχειρήσεις οι αναγκαίες διαδικαστικές εγγυήσεις.

479 Τέταρτον, η Επιτροπή αρνείται ότι στην παρούσα περίπτωση έχει σημασία η απόφαση Αυστρία κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 43. Κατά την Επιτροπή, η απόφαση αυτή στον τομέα κρατικών ενισχύσεων περιορίζεται στη διαπίστωση ότι οι διατάξεις του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ εμποδίζουν την Επιτροπή να παρατείνει, με επανειλημμένα αιτήματα παροχής πληροφοριών, το χρονικό διάστημα προκαταρκτικής εξετάσεως των κρατικών ενισχύσεων, κατά τη διάρκεια του οποίου η Επιτροπή πρέπει να διαμορφώσει μια πρώτη άποψη σχετικά με το συμβατό της ενισχύσεως προς την κοινή αγορά και σχετικά με τη σκοπιμότητα να κινηθεί η επίσημη διαδικασία εξετάσεως των ενισχύσεων που αφορά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε ανάγκη να λάβει λεπτομερέστατες πληροφορίες ως προς την επίδικη ενίσχυση. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η εν προκειμένω κατάσταση είναι διαφορετική, διότι, για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, απαιτείται, δυνάμει των εφαρμοστέων διαδικαστικών κανονισμών, να λάβει επαρκώς πρόσφατα στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

480 Από το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2988/74 προκύπτει ότι το δικαίωμα της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα υπόκειται σε πενταετή παρα-

γραφή όσον αφορά τις παραβάσεις του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, δηλαδή των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού. Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει από την ημέρα που διαπράχθηκε η παράβαση ή, για τις διαρκείς ή κατ' εξακολούθηση παραβάσεις, από την ημέρα κατά την οποία έπαυσε η παράβαση.

481 Η προθεσμία παραγραφής μπορεί πάντως να διακοπεί και ανασταλεί σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού 2988/74, αντιστοίχως. Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, επιφέρουν διακοπή της παραγραφής σε θέματα διώξεων «κάθε πράξη της Επιτροπής [...] η οποία αποσκοπεί στη διενέργεια ανακρίσεως ή στη δίωξη της παραβάσεως» και ιδίως «οι έγγραφες αιτήσεις για παροχή πληροφοριών της Επιτροπής [...] καθώς και οι αποφάσεις της Επιτροπής που απαιτούν τις πληροφορίες που εξητήθησαν». Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74, η προθεσμία παραγραφής αρχίζει εκ νέου από το τέλος κάθε διακοπής, ενώ, πάντως, η παραγραφή επέρχεται το αργότερο κατά την ημέρα που λήγει η χρονική περίοδος που ισούται με το διπλάσιο του χρόνου παραγραφής, χωρίς η Επιτροπή να έχει επιβάλει πρόστιμο ή ποινή.

482 Εν προκειμένω, κατά την αιτιολογική σκέψη 180 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η προθεσμία παραγραφής άρχισε στις 28 Σεπτεμβρίου 1992, ημερομηνία που έκρινε η Επιτροπή ως η ημερομηνία λήξεως της παραβάσεως. Δεν αμφισβητείται ότι η παραγραφή διακόπηκε εγκύρως την πρώτη φορά στις 19 Απριλίου 1994, συνεπεία της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, ακολούθως δε για δεύτερη φορά στις 24 Μαρτίου 1995, συνεπεία αιτήσεως παροχής πληροφοριών προκειμένου να ληφθούν από τα μέρη της FETTCSA ορισμένα στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών που αφορούσαν τα έτη 1993 και 1994. Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι η προσβαλλομένη απόφαση ελήφθη στις 16 Μαΐου 2000, ήτοι πέντε και πλέον έτη μετά τις 24 Μαρτίου 1995, πρέπει να ελεγχθεί αν άλλες επακόλουθες πράξεις διέκοψαν εγκύρως την πενταετή παραγραφή. Ελλείψει τέτοιων πράξεων, το δικαίωμα της Επιτροπή να επιβάλει πρόστιμα στις προσφεύγουσες για την παράβαση που διαπιστώνεται στην προσβαλλομένη απόφαση θεωρείται παραγεγραμμένο, τα δε επιβληθέντα στις προσφεύγουσες με το άρθρο 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως πρόστιμα θεωρούνται ως παρανόμως επιβληθέντα.

483 Δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ότι, στην παρούσα υπόθεση, οι μόνες πράξεις της Επιτροπής κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας που κατέληξε

στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως πριν από το αίτημά της παροχής πληροφοριών της 24ης Μαΐου 1995 είναι, αφενός, ένα αίτημα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998, το οποίο σκοπούσε στη λήψη στοιχείων αφορώντων τους κύκλους εργασιών των μερών της FETTCSA για το έτος 1997, και, αφετέρου, ένα αίτημα παροχής πληροφοριών της 11ης Οκτωβρίου 1999, που σκοπούσε στη λήψη στοιχείων σχετικών με τους κύκλους εργασιών των μερών της FETTCSA για το έτος 1998. Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν, όπως εκθέτει η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 194 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα δύο αυτά αιτήματα παροχής πληροφοριών διέκοψαν εγκύρως την προθεσμία παραγραφής σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/74.

484 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η διακοπή της παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 2 του κανονισμού 2988/74, δεδομένου ότι συνιστά εξαίρεση από την αρχή της πενταετούς παραγραφής του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', του εν λόγω κανονισμού, πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά.

485 Εξάλλου, πρέπει να τονιστεί ότι από το πρώτο εδάφιο του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2988/74 προκύπτει ότι, για να διακοπεί η προθεσμία παραγραφής κατά την έννοια αυτού του κανονισμού, οι έγγραφες αιτήσεις για παροχή πληροφοριών της Επιτροπής, οι οποίες μνημονεύονται ρητώς από τη διάταξη αυτή ως παραδείγματα πράξεων που διακόπτουν την παραγραφή, πρέπει να «αποσκοπ[ούν] στη διενέργεια ανακρίσεως ή στη δίωξη της παραβάσεως».

486 Σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού 17, και, όσον αφορά τον εν λόγω τομέα των μεταφορών στην παρούσα περίπτωση, με το άρθρο 19 του κανονισμού 1017/68 και με το άρθρο 16 του κανονισμού 4056/86, οι αιτήσεις παροχής πληροφοριών πρέπει, κατά το γράμμα της πρώτης παραγράφου αυτών των διατάξεων, να είναι «αναγκαίες». Κατά τη νομολογία, αίτημα παροχής πληροφοριών είναι «απαραίτητο» κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 αν μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ως σχετιζόμενο με την πιθανολογούμενη παράβαση (απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1991, Τ-39/90, SEP κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1497, σκέψη 29). Ενόψει της ταυτότητας διατυπώσεως στο άρθρο 19

του κανονισμού 1017/68 και στο άρθρο 16 του κανονισμού 4056/86, οι ίδιες αρχές έχουν εφαρμογή στα αιτήματα παροχής υπηρεσιών που στηρίζονται σ' αυτές τις διατάξεις.

487 Επομένως, από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι, για να διακοπεί εγκύρως η πενταετής παραγραφή του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2988/74, πρέπει να είναι απαραίτητη για την έρευνα ή τη δίωξη της παραβάσεως.

488 Επομένως, μολονότι η διαβίβαση αιτημάτων παροχής πληροφοριών μπορεί να διακόπτει την παραγραφή στο θέμα των προστίμων, όταν με τέτοια αιτήματα η Επιτροπή θέλει να καταστεί σε θέση να τηρήσει τις υποχρεώσεις που υπέχει κατά το στάδιο του καθορισμού του ύψους του προστίμου, δεν μπορεί, π.χ., να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή μπορεί να διαβιβάζει αιτήματα παροχής πληροφοριών αποκλειστικός σκοπός των οποίων είναι η τεχνητή παράταση του χρόνου παραγραφής προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία επιβολής προστίμων (βλ., με το πνεύμα αυτό, την απόφαση Αυστρία κατά Επιτροπής, παρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 43, σκέψεις 45 έως 67). Αιτήματα παροχής πληροφοριών με αυτόν αποκλειστικώς τον σκοπό δεν είναι πράγματι απαραίτητα για τη δίωξη της παραβάσεως. Εξάλλου, το να αναγνωριστεί στην Επιτροπή εξουσία διακοπής χρόνου παραγραφής μέσω της διαβιβάσεως αιτημάτων παροχής πληροφοριών που δεν είναι απαραίτητα για τη δίωξη της παραβάσεως θα ισοδυναμούσε με το να της επιτρέπεται να επιμηκύνει συστηματικά την προθεσμία παραγραφής μέχρι του μέγιστου δεκαετούς ορίου της που προβλέπεται από το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74, πράγμα που θα στερούσε αντικειμένου την πενταετή παραγραφή του άρθρου 1, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, μετατρέποντάς την σε δεκαετή παραγραφή.

489 Εν προκειμένω, από το περιεχόμενο των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 προκύπτει ρητώς ότι τα αιτήματα αυτά σκοπούσαν, ως υποστηρίζεται, να παράσχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να εκτιμήσει το ύψος του προστίμου που, ενδεχομένως, θα επιβαλλόταν στις προσφεύγουσες. Κατά την έγγραφη διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου, η Επιτροπή διευκρίνισε, στο υπόμνημά της αντικρούσεως, ότι τα αιτήματα αυτά σκοπό είχαν να της παρασχεθεί η δυνατότητα να καθορίσει το μέγιστο ύψος των προστίμων σύμ-

φωνα με τις διατάξεις του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, του άρθρου 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, κατά τις οποίες τα πρόστιμα σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να υπερβαίνουν το 10 % του κύκλου εργασιών της οικείας επιχειρήσεως που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της προηγούμενης εταιρικής χρήσεως. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το υπόμνημα ανταπαντήσεως της Επιτροπής, ήταν «κεφαλαιώδους σημασίας» για αυτήν να λάβει επαρκώς πρόσφατα στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών για να καθορίσει ορθώς το ύψος των προστίμων.

490 Πρέπει να γίνει δεκτό ότι αίτημα παροχής πληροφοριών με το οποίο ζητούνται στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών των επιχειρήσεων που αποτελούν το αντικείμενο διαδικασίας εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού μπορεί να συνιστά απαραίτητη πράξη για τη δίωξη της παραβάσεως, διότι παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να επαληθεύσει αν τα πρόστιμα που προτίθεται να επιβάλει στις επιχειρήσεις αυτές δεν υπερβαίνουν το μέγιστο ύψος των προστίμων που επιτρέπεται από τους προπαρατεθέντες κανονισμούς σε περίπτωση παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού.

491 Κατά συνέπεια, στην περίπτωση κατά την οποία τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και 11ης Οκτωβρίου 1999 σκοπό είχαν εν προκειμένω τη λήψη απαραίτητων πληροφοριών σχετικών με τους κύκλους εργασιών, προκειμένου η Επιτροπή να είναι σε θέση να επαληθεύσει ότι το σκοπούμενο επίπεδο των προστίμων δεν υπερβαίνει το επιτρεπόμενο ανώτατο όριο του ύψους των προστίμων, μπορούν να διακόψουν την προθεσμία παραγραφής κατά την έννοια του κανονισμού 2988/74.

492 Επομένως, πρέπει να ελεγθχεί αν, κατά το χρονικό σημείο της διαβιβάσεώς τους, τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 ήταν απαραίτητα προκειμένου να μπορέσει η Επιτροπή να λάβει τελική απόφαση επιβάλλουσα πρόστιμα ή αν, όπως προβάλλουν οι προσφεύγουσες, οι περιστάσεις υπό τις οποίες διαβιβάστηκαν τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 αποδεικνύουν, αντιθέτως, βάσει συγκεκριμένων και συγκλινουσών ενδείξεων, ότι τα εν λόγω αιτήματα παροχής

πληροφοριών δεν διέκοψαν εγκύρως την προθεσμία παραγραφής, διότι δεν ήταν απαραίτητα για τη δίωξη της παραβάσεως, δεδομένου ότι η Επιτροπή διέθετε ήδη όλα τα απαραίτητα στοιχεία για τη λήψη της προσβαλλομένης αποφάσεως, αφού είχε λάβει τις απαντήσεις των προσφευγουσών στο αίτημα παροχής πληροφοριών της 24ης Μαΐου 1995.

493 Συναφώς, πρέπει, πρώτον, να ληφθεί υπόψη το πλαίσιο εντός του οποίου διαβιβάστηκαν από την Επιτροπή τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας που αφορούσε την επίμαχη συμφωνία.

494 Πρέπει να παρατηρηθεί εκ προοιμίου ότι διαπιστώθηκε ανωτέρω στη σκέψη 317 έως 321 ότι, ενόψει του πλαισίου της υποθέσεως, της σπουδαιότητας του αντικειμένου της για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και του βαθμού πολυπλοκότητάς της, η διάρκεια της διαδικασίας εν προκειμένω φαίνεται, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, να υπερβαίνει τον εύλογο χρόνο.

495 Επομένως, πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι η επίμαχη συμφωνία είναι συμφωνία συναφθείσα από τα μέρη της FETTCSA, η οποία άρχισε να ισχύει την 1η Ιουλίου 1992. Από τη δικογραφία ενώπιον του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι η Επιτροπή πληροφορήθηκε για την ύπαρξη της επίμαχης συμφωνίας κατόπιν της διαβιβάσεως, στις 26 Ιουνίου 1992, αιτήματος παροχής πληροφοριών στο πλαίσιο της έρευνας που αφορούσε τη συμφωνία FETTCSA, η οποία έρευνα διεξαγόταν από τις αρχές του 1991. Πράγματι, ως απάντηση σε αυτό το αίτημα παροχής πληροφοριών η Επιτροπή έλαβε αντίγραφο των πρακτικών της συνεδριάσεως της FETTCSA της 9ης Ιουνίου 1992 που περιέχει τους όρους της επίμαχης συμφωνίας.

496 Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι, ήδη στις 28 Σεπτεμβρίου 1992, η Επιτροπή ανακοίνωσε στις προσφεύγουσες την προκαταρκτική της νομική εκτίμηση ως προς τη συμφωνία FETTCSA. Κατά την αιτιολογική σκέψη 180 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή θεωρεί ότι η προσαπτόμενη στις προσφεύγουσες παράβαση έπαυσε την ίδια αυτή ημερομηνία.

497 Στη συνέχεια, πρέπει να σημειωθεί ότι, με αιτήματα παροχής πληροφοριών της 31ης Μαρτίου 1993 και της 7ης Οκτωβρίου 1993, η Επιτροπή ζήτησε από τις προσφεύγουσες ορισμένες συμπληρωματικές πληροφορίες αφορώσες την επίμαχη συμφωνία. Κατόπιν, στις 19 Απριλίου 1994, απέστειλε στις προσφεύγουσες ανακοίνωση των αιτιάσεων, στην οποία οι προσφεύγουσες απάντησαν στις 16 Σεπτεμβρίου 1994, κατόπιν συναντήσεως με τους υπαλλήλους της Επιτροπής προκειμένου να εξεταστούν οι βάσεις επί των οποίων θα μπορούσε, ενδεχομένως, να παύσει η διοικητική διαδικασία. Τέλος, στις 24 Μαρτίου 1995, η Επιτροπή διαβίβασε στις προσφεύγουσες αίτημα παροχής πληροφοριών προκειμένου να λάβει στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών των μερών της FETTCSA όσον αφορά τα έτη 1993 και 1994.

498 Δεν αμφισβητείται ότι τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 διαβιβάστηκαν στις προσφεύγουσες χωρίς να διενεργηθεί από την Επιτροπή καμία συμπληρωματική έρευνα κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε μεταξύ της διαβιβάσεώς τους και του αιτήματος παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995.

499 Τέλος, πρέπει να υπομνησθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ελήφθη στις 16 Μαΐου 2000.

500 Ενόψει των περιστάσεων αυτών, επιβάλλεται, κατ' αρχάς, η διαπίστωση ότι η εκ μέρους της Επιτροπής έρευνα της υπό κρίση υποθέσεως είχε λήξει τον Μάρτιο του 1995. Πράγματι, κατά την ημερομηνία αυτή, η Επιτροπή είχε διενεργήσει όλες τις προκαταρκτικές διαδικαστικές πράξεις προς λήψη αποφάσεως κατ' εφαρμογή του άρθρου 81 ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68. Ειδικότερα, η Επιτροπή είχε αποστείλει την ανακοίνωσή της των αιτιάσεων και είχε λάβει τις παρατηρήσεις των προσφευγουσών. Συναφώς, αυτό καθαυτό το γεγονός ότι η Επιτροπή διαβίβασε, στις 24 Μαρτίου 1995, ήτοι λίγο χρόνο αφότου έλαβε την απάντηση στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 16ης Σεπτεμβρίου 1994, αίτημα παροχής πληροφο-

ριών που σκοπό είχε τη λήψη των στοιχείων που αφορούν τους κύκλους εργασιών των μερών της FETTCSA ως προς τα έτη 1993 και 1994 καταδεικνύει ότι είχε φθάσει στο έσχατο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας και ότι η Επιτροπή ετοιμαζόταν, κατά το χρονικό αυτό σημείο, να λάβει τελική απόφαση για την επιβολή προστίμων, διότι το εν λόγω αίτημα δεν είχε άλλο αντικείμενο από τη λήψη των στοιχείων που αφορούν τους κύκλους εργασιών προκειμένου να της παράσχει τη δυνατότητα να καθορίσει τα πρόστιμα χωρίς να υπερβεί το ανώτατο ύψος που επιτρέπεται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, το άρθρο 22, παράγραφος 2, του κανονισμού 1017/68 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86.

501 Κατά συνέπεια, μπορεί να θεωρηθεί αποδεδειγμένο, πράγμα που εξάλλου δεν αμφισβητείται, ότι η Επιτροπή είχε ολοκληρώσει απολύτως την έρευνα της υπό κρίση υποθέσεως κατά το χρονικό σημείο της διαβιβάσεως του αιτήματος παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995 και ότι διέθετε τότε, αφού είχε λάβει τις ζητηθείσες πληροφορίες προκειμένου να λάβει τελική απόφαση επιβάλλουσα πρόστιμα. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή δεν έλαβε την τελική απόφαση αφού έλαβε τις απαντήσεις των προσφευγουσών στο αίτημα παροχής πληροφοριών της 24ης Μαΐου 1995.

502 Στη συνέχεια, μετά την παρέλευση χρονικού διαστήματος 39 μηνών, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή διαβίβασε νέο αίτημα παροχής πληροφοριών, στις 30 Ιουνίου 1998, που είχε ως σκοπό την εκ νέου λήψη των στοιχείων που αφορούν τους κύκλους εργασιών των προσφευγουσών ως προς, αυτή τη φορά, το έτος 1997. Εφόσον, κατά τη διάρκεια του χρονικού αυτού διαστήματος, η Επιτροπή δεν προέβη σε καμία συμπληρωματική έρευνα στο πλαίσιο αυτής της υποθέσεως, διαπιστώνεται ότι, επειδή η Επιτροπή είχε τερματίσει την εξέταση του φακέλου από το 1995, το εν λόγω αίτημα δεν μπορούσε να έχει άλλο αντικείμενο από το να της παράσχει τη δυνατότητα να επιτύχει την ενημέρωση των ζητηθέντων το 1995 στοιχείων που αφορούν τους κύκλους εργασιών προκειμένου να λάβει τελική απόφαση επιβάλλουσα πρόστιμα στις προσφεύγουσες. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι, παρά το γεγονός ότι η έρευνα είχε ολοκληρωθεί και ότι η λήψη της τελικής αποφάσεως για την επιβολή προστίμων φαινόταν επικείμενη, η Επιτροπή δεν έλαβε μια τέτοια απόφαση αφού έλαβε τις απαντήσεις των προσφευγουσών στο αίτημα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998.

503 Τέλος, μετά την πάροδο περαιτέρω χρονικού διαστήματος 15 μηνών, ήτοι περίπου 54 μήνες μετά τη διαβίβαση του αιτήματος παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995, η Επιτροπή διαβίβασε, στις 11 Οκτωβρίου 1999, νέο — τρίτο — αίτημα παροχής πληροφοριών που σκοπό είχε τη λήψη των στοιχείων που αφορούσαν τους κύκλους εργασιών των προσφευγουσών ως προς, τη φορά αυτή, το έτος 1998. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή και πάλι δεν έλαβε την τελική απόφαση επιβολής προστίμων αφού έλαβε τις απαντήσεις των προσφευγουσών στο αίτημα αυτό, όπως δεν το έπραξε και αφού είχε λάβει τις απαντήσεις στα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995 και της 30ής Ιουνίου 1998.

504 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι προσφεύγουσες δικαιολογημένα διερωτώνται ως προς τον απαραίτητο χαρακτήρα των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999.

505 Κατά συνέπεια, πρέπει, δεύτερον, να εξεταστούν οι λόγοι που προέβαλε η Επιτροπή για να δικαιολογήσει τη διαβίβαση των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 και να ελεγχθεί αν οι δικαιολογίες αυτές επιτρέπουν να συναχθεί ότι τα εν λόγω αιτήματα ήταν απαραίτητα για τη δίωξη της παραβάσεως.

506 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν έπαυσε, είτε κατά τη διάρκεια της έγγραφης διαδικασίας είτε κατά τη διάρκεια της προφορικής διαδικασίας ενώπιον του Πρωτοδικείου, να δικαιολογεί την αναγκαιότητα των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 από την υποχρέωσή της να υπολογίσει το μέγιστο ύψος των προστίμων σύμφωνα με τις εφαρμοστέες νομοθετικές διατάξεις. Κατά την Επιτροπή, τα στοιχεία που αφορούν τους κύκλους εργασιών για τα έτη 1997 και 1998 που παρασχέθηκαν ως απάντηση στα εν λόγω αιτήματα παροχής πληροφοριών δεν είχαν επομένως ως σκοπό τον υπολογισμό των προστίμων, αλλά αποκλειστικώς την επαλήθευση της τηρήσεως του ανωτάτου επιτρεπομένου ύψους των προστίμων. Όμως, στην παρούσα περίπτωση,

τα στοιχεία αυτά δεν παρείχαν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει αυτόν τον υπολογισμό. Δεδομένου ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ελήφθη στις 16 Μαΐου 2000, το έτος αναφοράς για τον υπολογισμό του ανωτάτου επιτρεπόμενου ύψους των προστίμων ήταν πράγματι όχι το 1997 ή το 1998, αλλά το 1999, ήτοι το έτος της εταιρικής χρήσεως που προηγήθηκε της λήψεως της προσβαλλομένης αποφάσεως (διάταξη του Δικαστηρίου της 5ης Ιουνίου 2002, C-213/00 P, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 98). Δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή δεν ζήτησε στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών των προσφευγουσών ως προς την εταιρική χρήση του 1999. Όμως, οι προσφεύγουσες εξέθεσαν με το δικόγραφο της προσφυγής τους, χωρίς να αντικρουσθούν από την Επιτροπή επί του σημείου αυτού, ότι τα χρηματοοικονομικά τους αποτελέσματα είναι, για τις περισσότερες από αυτές, διαθέσιμα τον Μάρτιο του επομένου έτους. Επομένως, κατά το χρονικό σημείο της λήψεως της προσβαλλομένης αποφάσεως στις 16 Μαΐου 2000, οι περισσότερες από τις προσφεύγουσες είχαν κλείσει την εταιρική τους χρήση για το έτος 1999.

507 Κατόπιν των ανωτέρω, μπορεί να θεωρηθεί αποδεδειγμένο ότι η Επιτροπή ήταν σε θέση να λάβει την προσβαλλόμενη απόφαση περί επιβολής προστίμων, χωρίς να διαθέτει σχετικά με τους κύκλους εργασιών στοιχεία που απαιτούνταν για τον υπολογισμό του ανωτάτου επιτρεπομένου ύψους των προστίμων. Μολονότι το γεγονός αυτό, θεωρούμενο καθαυτό, δεν μπορεί να στερήσει τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 από τα επιφέροντα διακοπή του χρόνου παραγραφής αποτελέσματά τους, δεδομένου ότι η Επιτροπή ήταν ελεύθερη να αναλάβει τον κίνδυνο λήψεως αποφάσεως για την επιβολή προστίμων χωρίς να υπολογίσει το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος των προστίμων σύμφωνα με τις εφαρμοστέες νομοθετικές διατάξεις, διαπιστώνεται εντούτοις ότι, στην παρούσα περίπτωση, το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι, σε αντίθεση προς αυτά που υποστήριξε συνεχώς η Επιτροπή για να δικαιολογήσει τη διαβίβαση των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999, η υποχρέωση επαληθεύσεως ότι το ύψος των προστίμων δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο που επιτρέπεται από τις εφαρμοστέες νομοθετικές διατάξεις δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη διαβίβασή τους, διότι η Επιτροπή δεν διέθετε τα στοιχεία αυτά κατά το χρονικό σημείο λήψεως της προσβαλλομένης αποφάσεως. Όμως, η Επιτροπή δεν επικαλέστηκε κανένα άλλο στοιχείο για να δικαιολογήσει την αναγκαιότητα των εν λόγω αιτημάτων παροχής πληροφοριών.

508 Η Επιτροπή, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, εξέθεσε ότι υπολόγισε, την παρούσα περίπτωση, το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος των προστίμων βάσει του κύκλου εργασιών των προσφευγουσών για το 1998 και ότι, για λόγους πρόνοιας, βεβαιώθηκε επίσης ότι το ύψος των επιβληθέντων προστίμων δεν υπερέβαινε το 10 % του παγκόσμιου κύκλου εργασιών που πραγματοποίησαν οι προ-

σφεύγουσες το 1993. Οι ίδιες αυτές διευκρινίσεις περιέχονται στην αιτιολογική σκέψη 207 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

509 Οι διευκρινίσεις αυτές δεν μπορούν πάντως να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη διαπίστωση ότι τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 δεν μπορούν να δικαιολογηθούν από την υποχρέωση επαληθεύσεως του ότι το ύψος των προστίμων δεν υπερβαίνει το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο. Όλως αντιθέτως, το γεγονός ότι η Επιτροπή υπολόγισε το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος των προστίμων βάσει των στοιχείων που αφορούν τους κύκλους εργασιών για το έτος 1998, εκτός του ότι καταδεικνύει ότι η Επιτροπή δεν πραγματοποίησε τον υπολογισμό αυτό σύμφωνα με τις εφαρμοστέες νομοθετικές διατάξεις, επιβεβαιώνει ότι η Επιτροπή ήταν σε θέση να λάβει την προσβαλλόμενη απόφαση περί επιβολής προστίμων, χωρίς να έπρεπε, χωρίς να έχει ανάγκη των στοιχείων που αφορούν τους κύκλους εργασιών για την πριν από τη λήψη της εν λόγω αποφάσεως εταιρική χρήση.

510 Επιπλέον, εφόσον, εν προκειμένω, η Επιτροπή θεώρησε ότι ήταν σε θέση να υπολογίσει το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος των προστίμων, στηριζόμενη σε στοιχεία που αφορούν τους κύκλους εργασιών για το έτος 1998, τα οποία δεν αναφέρονται στην τελευταία εταιρική χρήση πριν από τη λήψη της προσβαλλομένης αποφάσεως, πρέπει να παρατηρθεί ότι θα μπορούσε κάλλιστα να στηριχθεί στα στοιχεία που αφορούν τους κύκλους εργασιών για το έτος 1993 ή 1994, στοιχεία τα οποία διέθετε από του αιτήματός της παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή δεν διευκρίνισε τον λόγο για τον οποίο τα τελευταία αυτά στοιχεία, που αφορούν τους κύκλους εργασιών, δεν της ήταν επαρκή προκειμένου να επαληθεύσει ότι δεν είχε σημειωθεί υπέρβαση του ανωτάτου ύψους των προστίμων και ότι, επομένως, το γεγονός αυτό καθιστούσε απαραίτητη τη διαβίβαση των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999.

511 Κατόπιν των ανωτέρω, δεν προκύπτει ότι η διαβίβαση, από την Επιτροπή, των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 μπορεί να δικαιολογηθεί από την αναγκαιότητα τηρήσεως του ανωτάτου ύψους των προστίμων που προβλέπεται από τις εφαρμοστέες νομοθετικές διατάξεις.

512 Η Επιτροπή, επανερχόμενη στην άποψη που ανέπτυξε με τις γραπτές της παρατηρήσεις ενώπιον του Πρωτοδικείου, διευκρίνισε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι το γεγονός ότι δεν ζήτησε, εν προκειμένω, στοιχεία σχετικά με τους κύκλους εργασιών για το έτος 1999 οφείλεται στο ότι είχε την πρόθεση να επιβάλει μέχρι τέτοιου σημείου μέτριο πρόστιμο ώστε να είναι, εν πάση περιπτώσει, κατώτερο του ανωτάτου επιτρεπομένου ύψους.

513 Επομένως, από τις νέες διευκρινίσεις της Επιτροπής προκύπτει ότι αυτή παραδέχεται ότι δεν έλεγξε, στην παρούσα περίπτωση, αν τα επιβληθέντα πρόστιμα υπερέβαιναν το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος, είτε βάσει των στοιχείων που αφορούν το 1999 είτε βάσει ενός άλλου έτους αναφοράς.

514 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διευκρινίσεις της Επιτροπής κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, καίτοι διαφορετικές από αυτές που εκτίθενται στις γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Πρωτοδικείου, επιβεβαιώνουν εκ νέου ότι τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και 11ης Οκτωβρίου 1999 δεν μπορούσαν να έχουν ως αντικείμενο το να παρασχεθεί στην Επιτροπή η δυνατότητα να υπολογίσει το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος των προστίμων, διότι η Επιτροπή, σύμφωνα με τις νέες της διευκρινίσεις, είχε την πρόθεση να επιβάλει πρόστιμα τόσο ασημάντου ύψους ώστε να μην καθίστατο αναγκαίος ο εν λόγω υπολογισμός. Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η Επιτροπή διέθετε, εν προκειμένω, όλα τα απαραίτητα στοιχεία προς λήψη τελικής αποφάσεως επιβάλλουσας πρόστιμα ήδη από της λήψεως των απαντήσεων στο αίτημα παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995. Συναφώς, ο ισχυρισμός της Επιτροπής, που διατυπώθηκε για πρώτη φορά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η απόφαση επιβολής ενός μετρίου προστίμου ελήφθη μόλις κατά τη διάρκεια του 1999 δεν στηρίζεται σε κανένα αποδεικτικό στοιχείο και, επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει αποδειχθεί.

515 Ενόψει του συνόλου αυτών των περιστάσεων, και χωρίς να χρειάζεται να τεθεί το ερώτημα ως προς τους λόγους που υπαγόρευσαν τη μη λήψη αποφάσεως μετά τη διαβίβαση του αιτήματος παροχής πληροφοριών της 24ης Μαΐου 1995, πρέπει να

συναχθεί ότι δεν προκύπτει ότι τα αιτήματα παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999 είχαν ως αντικείμενο να παράσχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να υπολογίσει το ανώτατο επιτρεπόμενο ύψος των προστίμων.

516 Υπό τις συνθήκες αυτές, εφόσον η Επιτροπή είχε ολοκληρώσει την εξέταση του φακέλου κατά το χρονικό σημείο της διαβιβάσεως του αιτήματός της παροχής πληροφοριών της 24ης Μαρτίου 1995 και δεν προέβη σε καμία ενέργεια έρευνας πριν από τη διαβίβαση των αιτημάτων παροχής πληροφοριών της 30ής Ιουνίου 1998 και της 11ης Οκτωβρίου 1999, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα εν λόγω αιτήματα παροχής πληροφοριών δεν ήταν απαραίτητα για τη δίωξη της παραβάσεως και ότι, επομένως, δεν διέκοψαν εγκύρως την προθεσμία παραγραφής.

517 Κατά συνέπεια, πρέπει να ακυρωθεί το άρθρο 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθόσον επιβάλλει πρόστιμα, δεδομένου ότι τα πρόστιμα αυτά επιβλήθηκαν στις 16 Μαΐου 2000, ενώ ο χρόνος παραγραφής των πέντε ετών που προβλέπεται από τα άρθρα 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 2, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 2988/74, που άρχισε να τρέχει εκ νέου από τις 24 Μαρτίου 1995, είχε λήξει.

Επί των δικαστικών εξόδων

518 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Επειδή η προσφυγή έγινε μερικώς μόνο δεκτή, το Πρωτοδικείο, κατά δικαία κρίση των περιστάσεων της υποθέσεως, αποφασίζει ότι η Επιτροπή θα φέρει τα έξοδά της καθώς και το ήμισυ των εξόδων των προσφευγουσών.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (τρίτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Ακυρώνει το άρθρο 4 της αποφάσεως 2000/627/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Μαΐου 2000, σχετικά με διαδικασία του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ [υπόθεση IV/34.018 — Συμφωνία τελών και πρόσθετων τελών δρομολογίων Άπω Ανατολής (FETTCSA)]

2) Απορρίπτει την προσφυγή κατά τα λοιπά.

3) Η Επιτροπή φέρει τα δικαστικά της έξοδα και το ήμισυ των εξόδων των προσφευγουσών.

4) Οι προσφεύγουσες φέρουν το ήμισυ των δικαστικών τους εξόδων.

Jaeger Lenaerts Azizi

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 19 Μαρτίου 2003.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Ο Πρόεδρος

K. Lenaerts

Περιεχόμενα

Νομικό πλαίσιο ..... II - 929

1. Ο κανονισμός 1017/68 ..... II - 930

2. Ο κανονισμός 4056/86 ..... II - 934

Το ιστορικό της διαφοράς ..... II - 936

Η προσβαλλομένη απόφαση ..... II - 940

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων ..... II - 946

Σκεπτικό ..... II - 948

1. Επί του λόγου που αντλείται από σφάλμα αφορών τη νομική βάση της προσβαλλομένης αποφάσεως και από προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας ως προς το σημείο αυτό ..... II - 948

Επί της νομικής βάσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως ..... II - 949

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 949

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 955

Επί της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας ..... II - 967

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 967

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 968

Συμπέρασμα ως προς τον λόγο ακυρώσεως ..... II - 971

2. Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 και από έλλειψη αιτιολογήσεως ως προς το σημείο αυτό ..... II - 972

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 972

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 976

α) Επί της αποδείξεως της παραβάσεως και της αιτιολογήσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως ως προς το σημείο αυτό. ..... II - 976

β) Επί του περιοριστικού χαρακτήρα της επίμαχης συμφωνίας ..... II - 988

γ) Επί της συμφωνίας παραιτήσεως από τις καθαρές κατ' αποκοπή τιμές ..... II - 992

Συμπέρασμα ως προς τους λόγους ακυρώσεως ..... II - 995

3. Επί των λόγων που αντλούνται από έλλειψη ή εσφαλμένο καθορισμό των οικείων αγορών καθώς και από έλλειψη αιτιολογήσεως ως προς το σημείο αυτό ..... II - 995

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 995

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 997

4. Επί των λόγων που αφορούν το ποσό των προστίμων και έλλειψη αιτιολογίας επί του σημείου αυτού ..... II - 1009

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί του νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες ..... II - 1010

Επί του πρώτου σκέλους που αντλείται από τον υπερβολικό χαρακτήρα του ύψους των προστίμων ..... II - 1014

α) Επί της σοβαρότητας της παραβάσεως ..... II - 1014

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1014

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1016

β) Επί της διάρκειας της παραβάσεως ..... II - 1020

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1020

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1021

γ) Επί των ελαφρυντικών περιστάσεων ..... II - 1023

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1023

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1023

δ) Επί της συνεργασίας ..... II - 1025

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1025

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1026

ε) Επί της εύλογης προθεσμίας ..... II - 1029

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1029

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1031

στ) Επί της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ..... II - 1035

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1035

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1036

ζ) Επί της απουσίας οφέλους αντλούμενου από την παράβαση ..... II - 1038

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1038

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1038

η) Επί της χρηματοοικονομικής καταστάσεως και της ικανότητας πληρωμών της Senator Lines ..... II - 1040

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1040

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1041

Επί του δεύτερου σκέλους που αφορά την κατάταξη των προσφευγουσών σε κατηγορίες προς τον σκοπό καθορισμού του ύψους των προστίμων και την έλλειψη αιτιολογίας ως προς το σημείο αυτό ..... II - 1043

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1043

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1048

Επί της αρχής της ατομικής αξιολογήσεως ..... II - 1049

Επί της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ..... II - 1056

Επί της αρχής της διαφάνειας και της τηρήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως ..... II - 1063

Επί του τρίτου σκέλους που αφορά τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στην P&O Nedlloyd ..... II - 1067

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1067

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1069

Συμπεράσματα επί του λόγου ακυρώσεως ..... II - 1071

5. Επί του λόγου που αντλείται από την παραγραφή ..... II - 1072

Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 1072

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 1075

Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 1087